

VAASAN YLIOPISTO
KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA
TALOUSOIKEUDEN LAITOS

Jukka Nikula

ASENNUSVALVOJAN VASTUU TULENKESTÄVÄSSÄ
VUORAUKSESSA

Talousoikeuden
pro gradu -tutkielma

VAASA 2007

SISÄLLYSLUETTELO	sivu
TIIVISTELMÄ	7
LYHENTEET	9
1. JOHDANTO	11
1.1. Tutkimuskohteen kuvaus	11
1.2. Tutkimustehtävä	14
1.3. Tutkimuksen rakenne	17
1.4. Tutkimuksen lähteet	18
2. VALVOJAN ASEMA ASIAANTUNTIJANA	20
2.1. Sopimussuhteet ja lähipiiri	20
2.1.1. Valvojan asiantuntija-aseman perusta	20
2.1.2. Tilaaja sopimusketjun keskellä	23
2.1.3. Loppuasiakkaan asema valvojan kannalta	24
2.1.4. Valvojan vastuu materiaaleista	26
2.2. Sopimus vastuun perustana	27
2.2.1. Valvonnasta tehtävän sopimuksen lähtökohdat	27
2.2.2. Vakioehtojen liityntä sopimukseen	30
2.2.3. Sopimuksen sitovuus valvojan kannalta	31
2.3. Sopimusrikkomus ja siihen liittyvät olosuhteet	33
2.3.1. Sopimusrikkomuksen aktualisoituminen ja vapautumisperusteet	33
2.3.2. Asiantuntija-aseman merkitys vastuun laajuuteen	34
2.3.3. Sopimuskumppanin virheeseen vetoamisen edellytykset	36
2.4. Sopimusrikkomuksesta aiheutuvat korvaukset	37
2.4.1. Korvattavien vahinkojen määräytyminen	37
2.4.2. Sopimussakko osana sopimusrikkomuksen seuraamusta	39

3. VALVONNAN ALOITUS	41
3.1. Aloitusvaiheen elementit	41
3.2. Materiaalit	42
3.2.1. Materiaalin määrän ja laadun tarkastus	42
3.2.2. Varastointiolosuhteet	45
3.2.3. Dokumentointi	47
3.3. Asennusolosuhteet	48
3.3.1. Rakenteiden valmius ja laatu	48
3.3.2. Yhteistoiminta työjärjestyksen kannalta	50
3.3.3. Asennustyön edellytykset	53
3.4. Neuvottelut ja ohjeet ennen aloitusta	55
3.4.1. Yhteinen neuvottelu	55
3.4.2. Informaatiokanavat	56
4. VALVONTA SUORITUSVAIHEESSA	60
4.1. Suoritusvaiheen osat	60
4.2. Asennuksen valvonta	61
4.2.1. Aloitus	61
4.2.2. Asennuksen tekninen valvonta	63
4.2.3. Asennusvirheistä johtuvat korjaukset	67
4.3. Valvonnan dokumentointi	70
4.3.1. Yleistä	70
4.3.2. Asennusohjeet ja muistiot	72
4.4. Tilaajan ja loppuasiakkaan informointi	75
4.4.1. Kokoukset	75
4.4.2. Tiedon kulku asennustyön aikana	78
4.4.3. Lojaliteettiperiaate	80
5. VALVOJAN VASTUU SUORITUKSEN JÄLKEEN	82
5.1. Vastuun perusteet	82
5.2. Vastuun muodostumisen arviointia	83

5.2.1. Vaurion toteaminen	83
5.2.2. Syyn selvittäminen	86
5.3. Vahingonkorvauksen määrittäminen	88
5.3.1. Yleistä	88
5.3.2. Vahingonkorvauksen muodostuminen tilaajalle	91
5.3.3. Vahingonkorvausvastuu loppuasiakkaalle	93
LÄHDELUETTELO	97
OIKEUSTAPAUSSLUETTELO	101

VAASAN YLIOPISTO

Kauppätieteellinen tiedekunta

Tekijä:	Jukka Nikula	
Tutkielman nimi:	Asennusvalvojan vastuu tulenkestävässä vuorauksessa	
Ohjaaja:	Professori Vesa Annola	
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri	
Laitos:	Talousoikeuden laitos	
Oppiaine:	Talousoikeus	
Aloitusvuosi:	2004	
Valmistumisvuosi:	2007	Sivumäärä: 101

TIIVISTELMÄ

Muutokset taloudellisissa rakenteissa ovat lisänneet suoritusten jakamista pienempiin erityisosaamista vaativiin osiin. Tämä on lisännyt tarvetta erilaisten asiantuntijoiden käyttöön. Erityislainsäädännössä on otettu huomioon joihinkin ammattiryhmiin, esimerkiksi tilintarkastajiin ja kiinteistönvälittäjiin, liittyvät tarpeet näiden oikeuksien ja velvollisuuksien määrittämiseksi. Näiden lisäksi on kuitenkin myös muita asiantuntijoita, joiden asemaan liittyy korostunut velvollisuus huolehtia sopimuskumppanin eduista, ja joiden vastuu yli sopimussuhteen kolmansiin on mahdollinen. Tutkimuksessa tarkastellaan tällaisen asiantuntijan asemaa ja siihen liittyviä vastuukysymyksiä. Useat tutkimuksessa esiin tulevat periaatteet ja johtopäätökset soveltuvat myös muiden asiantuntijoiden toimintaympäristöön.

Asennusvalvojan asema ja vastuu tulenkestävässä vuorauksessa perustuvat tilaajan kanssa tehtyyn sopimukseen ja valvojan asiantuntija-asemaan liittyviin erityisiin velvoitteisiin. Tutkimuksessa yhdistetään lainsäädännön, oikeusperiaatteiden ja oikeuskäytännön materiaali valvojan velvoitteiden perustaksi ja siitä johdettavaksi asiantuntija-asemaan liittyväksi vastuuksi.

Tutkimus osoittaa valvojan asiantuntijavastuun laajaksi suhteessa sopimuskumppaniin. Tämä edellyttää huolellisuuden lisäksi toiminnan laaja-alaista ennakointia. Valvojan, tilaajan ja loppuasiakkaan suhteet muodostavat sopimusketjun, joka saattaa lisäksi aiheuttaa valvojan vahingonkorvausvastuun yli kaksiasianosaissuhteen loppuasiakkaalle joissakin tilanteissa. Tällaiset poikkeukset sopimussidonnaisuuden rajoituksesta sopimosapuoliin ovat kuitenkin sidottu erityisiin niitä tukeviin edellytyksiin.

AVAINSANAT: Asiantuntija, vahingonkorvausvastuu, lojaliteettivelvollisuus, kaksiasianosaissuhde

LYHENTEET

CISG	United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods
HE	Hallituksen esitys
HTT	Hyväksytty tavarantarkastaja
KiintVäl	Laki kiinteistöjen ja vuokrahuoneistojen välityksestä 15.12.2000/1074
KKO	Korkein oikeus
KL	Kauppalaki 27.3.1987/355
KvKKL	Laki kansainvälisluontoiseen irtainten esineiden kauppaan sovellettavasta laista 26.6.1964/387
OikTL	Laki varallisuusosoikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228
OK	Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4
TTL	Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459
UNIDROIT	International Institute for the Unification of Private Law
VanhL	Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728
VKL	Velkakirjalaki 31.7.1947/622

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuskohteen kuvaus

Tulenkestävä vuoraus tarkoittaa korkeiden lämpötilojen kohteissa käytettävää tiili-, massa-, ja kuituvuorausta. Käyttökohteita löytyy monilta eri aloilta kuten energia-, selu-, metalli-, öljynjalostus- ja lasiteollisuudesta. Kalkki- ja sementtiteollisuus ovat edellisten lisäksi suuria tulenkestävien materiaalien käyttäjiä. Muita pienempiä käyttäjäryhmiä ovat esimerkiksi käsityöpajat ja keramiikkateollisuus. Nämä muut asiakkaat ovat kuitenkin materiaalien käyttömääriltään marginaalisia verrattuna edellä mainittuihin teollisuudenaloihin.

Tulenkestävää vuorausta tarvitaan suojaamaan käyttökohteen metallirakenteita, jotka eivät kestä vaadittavia käyttölämpötiloja ilman tulenkestävän materiaalin antamaa suojausta. Lisäksi mekaaninen kulutus vaatii joissakin kohteissa tulenkestävää vuorausta suojaamaan rakenteita. Esimerkiksi leijupetikattilan putkiseinät on suojattava tulenkestävällä materiaalilla suurella nopeudella kiertävän kuumen hiekan kulutukselta¹. Vuorauksella voidaan myös rajoittaa kohteen ulkopuolista pintalämpötilaa ja näin estää kuumuudesta aiheutuvia haittoja ja vaaroja ympäröiville laitteille.

Käyttökohteiden lämpötilat vaihtelevat riippuen teollisuuden alasta, koska prosessit vaativat erilaisia lämpötiloja. Myös uunin, kattilan tai muun käyttöalueen eri osissa lämpötiloissa voi olla suuria eroja. Lämpötilat sijoittuvat kuitenkin tavallisesti välille 700 – 1200 °C. Savukaasukanavan lämpötila voi olla esimerkiksi vain 300 °C, mutta sementtiuunin polttovyöhykkeen lämpötila saattaa kohota yli 1 800 °C:een. Tätäkin korkeampia lämpötiloja käytetään esimerkiksi lasiteollisuudessa.

Tulenkestävä vuoraus on lähes aina osa prosessia, joka on käynnissä jatkuvasti ilman päivittäisiä tai edes viikoittaisia katkoja. Korjaus- ja huoltotoimenpiteet pyritään suunnittelemaan siten, että käyttö olisi mahdollisimman häiriötöntä ja yhtäjaksoista. Sen

¹ Elkelä 1987: 21.

vuoksi seisokkien yhteydessä vuorausta korjataan riittävässä laajuudessa, jotta ei jouduttaisi suunnittelemattomiin prosessin tai käytön keskeytyksiin eli alasajoihin. Näistä seuraa tuotantokatkoksia, joiden vaikutukset ulottuvat mahdollisesti myös muihin osastoihin ja tuotantolaitoksiin. Lisäksi vahinkoa tai haittaa voi aiheutua muille prosessiin liittyville laitteille. Taloudelliset vaikutukset saattavat nousta helposti suuriksi näennäisesti pienen teknisen syyn seurauksena.

Prosessin käynnistäminen ja käyttöönotto vie usein aikaa jopa vuorokausia. Tulenkestävän vuorauksen osalta lämpötilan noston on tapahduttava riittävän hitaasti, jotta vaurioilta vältytään lämpötilan noston eli ylösajon aikana. Tulenkestävä vuoraus rasittuu kutistumisen ja lämpölaajenemisen seurauksena eli alas- ja ylösajoissa ja heikentää sitä. Siksi niiden määrä pyritään minimoimaan. Tulenkestävän vuorauksen käyttöikään vaikuttavat keskeisesti valittavat materiaalit ja asennustyön laatu suunnittelusta toteutukseen². Käytöllä eli ajolla on myös huomattava merkitys. Tasainen ja huolellinen ajopidentää vuorauksen ikää. Suuret muutokset, jotka aiheutuvat lämpötilasta, kemiallisesta reaktiosta tai mekaanisesta kuormituksesta, ovat vuorauksen kannalta vahingollisia. On selvää, että lämpötila ei saa ylittää rakenteelle suunniteltua korkeinta käyttölämpötilaa.

Suomessa toimivista noin kymmenestä yrityksestä noin puolella on edellytyksiä suurten kokonaisuuksien toimituksiin suunnittelusta asennukseen. Heillä on usein myös omaa materiaalien maahantuontia. Tulenkestävän vuorauksen tehtävissä työskentelee Suomessa noin 200 henkilöä, joista valtaosa näiden suurimpien yritysten palveluksessa³.

Usein vuorauksen tilaajana on loppukäyttäjän laitetoimittaja. Tämä on tehnyt esimerkiksi sopimuksen kattilan toimittamisesta energiayhtiölle. Kattilan toimittaja puolestaan tilaa vuorauksen asiakkaalleen toimitettavaan kattilaan. Vastaavasti esimerkiksi metsäteollisuudessa laitetoimittaja voi tehdä sopimuksen valkaisulinjan toimittamisesta sellua valmistavalle yritykselle. Toimitukseen kuuluvan meesauunin vuorauksesta se tekee sopimuksen jonkun alalla toimivan yrityksen kanssa. Tuotannollisen toiminnan laajen-

² Elkelä 1987: 20.

³ Hänninen, Leino, Liira, Ketola, Kähkönen, Riala & Rytönen 1993: 33.

tuessa jo koko maailman kattavaksi ovat laitetoimittajat seuranneet samaa kehitystä. Tämä on merkinnyt tulenkestävän vuorauksen osalta sitä, että usein sopimus ulkomailla olevaan kohteeseen tehdään suunnittelusta, materiaalista ja asennuksen valvonnasta.

Asennusvalvojaa tarvitaan varmistamaan piirustusten ja ohjeiden mukainen asennustyö tulenkestävän vuorauksen laadun varmistamiseksi. Valvojan tehtävä on valvoa, että asennustyö tehdään oikein ja huolellisesti⁴. Tilaaja haluaa varmistaa laadukkaan toimituksen loppuasiakkaalle. Ammattitaitoisen valvojan ohjauksessa ja valvonnassa tehty vuoraustyö varmistaa osaltaan häiriöttömän käytön koko toimitukselle ja laitokselle.

Asennusvalvojan tehtävä on neuvoa ja opastaa asennusyrityksen henkilökuntaa tulenkestävän vuorauksen asennukseen liittyvien ohjeiden lisäksi myös työmenetelmiin ja työturvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Teknistä tietoa ja ohjeita annetaan kirjallisten asennusohjeiden lisäksi asennustyön kuluessa. Käytännön taitoa tarvitaan asennusyrityksen ja yksittäisten henkilöiden ammattitaidon arvioinnissa. Korkea laatu on saavutettavissa vain kokemuksen kautta harjaantuneen asennushenkilöstön avulla.

Valvoja on vastuussa vuorauksen laadusta, jos hänen antamia ohjeita on noudatettu. Asennusyrityksen lisäksi valvojan vastuun muodostumiseen vaikuttaa sopimussuhteista riippuen tilaajan, loppuasiakkaan ja materiaalitoimittajan toiminta. Vastuusuhteiden määrittäminen ja tiedonkulun merkitys korostuvat usean osapuolen sopimussuhteissa. Valvojan kannalta se edellyttää muun muassa huolellista dokumentointia ja tiedottamista.

Tulenkestävän vuorauksen asennusvalvonta ja siihen liittyvät sopimussuhteet muodostavat kokonaisuuden, joka on perusteiltaan samanlainen muillakin aloilla. Pääurakoitsija vastaa kokonaisuudesta loppuasiakkaalle ja aliurakoitsija, kuten valvoja, vastaavasti omasta osuudestaan pääurakoitsijalle⁵. Vuorauksen osalta sopimus tehdään yleensä tilaajan eli pääurakoitsijan kanssa, joka vastaa suuremman kokonaisuuden toimittamisesta loppuasiakkaalle.

⁴ Virtanen 2006a: 19, 22.

⁵ Norros 2007: 5.

Tavallinen sopimus sisältää suunnitelmat eli piirustukset, asennusvalvonnan ja usein myös asennettavat materiaalit. Kaikista näistä on olemassa erilaisia vaihtoehtoja tilanteiden ja tarpeiden mukaan. Loppuasiakas tekee usein sopimuksen asennusyrityksen kanssa vuorauksen asennuksesta, joka suorittaa asennustyön valvojan ohjeiden ja piirustusten mukaan. Asennusyritys on siis velvollinen noudattamaan annettuja ohjeita.

Vastuukysymykset nousevat esiin viimeistään siinä vaiheessa, jos havaitaan virhe tai vaurio vuorauksen kunnossa. Kuten jo aiemmin mainittiin, vuorauksen rikkoutumisesta johtuvat taloudelliset vahingot nousevat helposti suuriksi. Kysymys ei ole pelkästään itse vuorauksmateriaalin tai asennustyön hinnasta, vaan tuotantokatkoista aiheutuvat seurannaisvaikutukset ovat usein huomattavasti merkittävämmät⁶. Sen vuoksi vuorauksen laadulla on suuri merkitys. Vastuun kannalta taloudelliset seuraukset voivat nousta suuriksi. Siksi on tärkeää tuntea vastuuseen vaikuttavat tekijät. Saattaa myös olla, että vaurion syytä ei pystytä määrittämään tai mahdollisia syitä voi olla löydettävissä useampia.

1.2. Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää valvojan vastuuta tilaajaan nähden hänen toimiessaan asiantuntijana tulenkestävän vuorauksen asennuksessa. Vastuu riippuu tapauskohtaisesti tehdyistä sopimuksista. Laki antaa sopimuskumppaneiden hyvin vapaasti sopia suhteistaan⁷. Kaikkia mahdollisia eteen tulevia tilanteita ei voi kuitenkaan ottaa huomioon sopimuksia tehtäessä. Sen vuoksi tutkimuksessa etsitään ratkaisua valvojan vastuun kannalta tärkeisiin seikkoihin toimintaa suunniteltaessa ja sopimussuhteita rakennettaessa. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi pelkkä neuvonantajan tehtävä tai takuuvastuuseen perustuva valvontatehtävä. Tässä tutkimuksessa käsitellään pääasiassa käytännössä yleistä tilannetta, jossa tilaajan kanssa on tehty sopimus valvonnasta, suunnittelusta ja materiaalien toimittamisesta. Vastuukysymyksiä tarkastellaan valvojan toimiin liittyen.

⁶ West 1990: 3.

⁷ Hemmo 2003a: 70.

Tilaaaja ei ole kuitenkaan ainoa valvojan työhön ja vastuuseen vaikuttava osapuoli. Asennusyrityksen toiminnalla on ratkaiseva merkitys lopputulokseen. Lisäksi loppuasiakkaan ja materiaalitoimittajan toimenpiteillä ja ratkaisuilla on merkitystä valvojan kannalta. Valvojan suhdetta näihin muihin tarkastellaan asiayhteyksissään tarvittavassa laajuudessa vastuun muodostumisen näkökulmasta. Kysymys vastuusta valvojan ja hänen mahdollisen työnantajansa välillä jätetään tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Valvojan toimintaan, kuten asiantuntijoiden yleensäkin, vaikuttaa yhä useampia toimijoita samanaikaisesti. Vastuu jakautuu pienempiin osiin, koska myös toimeksiantoja pilkotaan aiempaa enemmän omiin toimintoihinsa erikoistuneille yrityksille⁸. Vastuun rajat muuttuvat helposti epäselviksi. Siksi on tärkeää tunnistaa vastuun aktualisoituminen ja niihin liittyvät riskit. Vastuuta hallitaan sopimuksilla, sen vuoksi tutkimuksessa kiinnitetään huomiota erilaisten vaihtoehtojen punnintaan. Tutkimuksen tulosten avulla on mahdollista tunnistaa sopimussuhdemalleja, joissa lopputulos olisi mahdollisimman vähän riskejä sisältävä.

Tutkimuksessa valvojan vastuuseen liittyviä tekijöitä tarkastellaan työvaiheiden yhteydessä. Sopimuskumppaneiden ja muiden toimijoiden merkitys ja asema suhteessa valvojan velvollisuuksiin ja vastuuseen tulevat siten esille. Vastuu muodostuu suuremmista yksittäisistä ratkaisuksista ja päätöksistä, mutta myös päivittäisistä toimista vähitellen työn edetessä. Usein on kysymys rajanvedosta. Koko valvontatyön tulee muodostaa ehjä kokonaisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että valvoja ja hänen edustamansa yritys ovat noudattaneet tehtyjä sopimuksia ja että niitä ovat myös muut noudattaneet. Lainsäädännön ja sopimusoikeuden yleisten periaatteiden merkitystä tarkastellaan valvojan vastuun näkökulmasta. Sopimusrikkomusten tunnusmerkkejä ja lain tulkintaa verrataan oikeustapusten avulla. Tutkimuksessa tarkastellaan myös yksittäisten säännösten merkitystä ja tulkintaa vastuun muodostumisen kannalta. Lähestymistapa on kuitenkin lähinnä ongelmalähtöinen.

Erilaisia sopimusoikeudellisia tilanteita tarkastelemalla pyritään löytämään sellaisia yleisiä vaikutussuhteita, jotka koskevat muitakin asiantuntijoita. Valvojan vastuuta tut-

⁸ Norros 2007: 4 – 5.

kitaan osana asiantuntijan vastuuta yleisesti. Tutkimalla näiden yhteyksiä saadaan tietoa, joka lisää edellytyksiä hallittujen sopimussuhteiden rakentamisessa asiantuntijan tehtäviin liittyen. Tutkimus selkeyttää samalla asiantuntijoiden vastuuasemaa yleisemminkin. Ainakin huomiota kiinnitetään niihin keskeisiin tekijöihin, jotka tulisi ottaa huomioon vastaavissa suhteissa alasta riippumatta. Tärkeää on hahmottaa vastuun laajuus ja ulottuvuus riskien hallitsemiseksi.

Tutkimuksessa tarkastellaan valvojan vastuun muodostumista huomioimalla kaikki osapuolet, joiden toiminnalla on merkitystä valvojan vastuun kannalta. Tutkimuksessa huomioidaan lisäksi muiden toimijoiden keskinäisten sopimussuhteiden vaikutus valvojan vastuun muodostumisen kannalta. Tämä on tärkeää siksi, että voidaan arvioida erilaisten toiminta- ja sopimusvaihtoehtojen vaikutukset ennakolta ja siten hallita riskejä paremmin sopimuksia tehtäessä.

Tärkeänä tavoitteena on löytää sellaisia toimintamalleja ja sopimusratkaisuja, jotka luovat tasapainoisen kokonaisuuden valvojan kannalta. Useiden osapuolten yhteistyössä tärkeää on tunnistaa rajakohdat vastuukysymyksissä. Tutkimuksessa etsitään vastausta muun muassa siihen, onko yleisellä tasolla joitakin toimintamalleja, jotka ovat vastuiden osalta helpommin tai vaikeammin hallittavissa. Kysymys voi olla esimerkiksi siitä, kannattaako vastuuta pyrkiä rajaamaan sellaisissa tilanteissa, joita ei voi käytännössä täysin valvoa ja hallita. Toinen vaihtoehto voi olla lisätä vastuuta, mikä toisaalta antaisi enemmän valtaa kontrolloida ja hallita. Näin lopputulos voisi varmemmin olla se mikä sen halutaankin olevan.

Kumpikaan vaihtoehto ei ole kuitenkaan sellaisenaan automaattisesti joka tilanteeseen paremmin sopiva. Kummankin vaihtoehdon kohdalla tehty valinta heijastuu koko sopimussuhteeseen. Tämän tyyppisiin tilanteisiin pyritään löytämään malleja, jotka voisivat olla yleisluontoisia ja siten sopia soveltuvin osin käytettäväksi muidenkin asiantuntijoiden sopimussuhteissa. Kantavana tavoitteena tutkimuksessa on asiantuntijan vastuu siitä näkökulmasta, mikä merkitys asiantuntijana toimimiselle voidaan antaa vastuun muodostumisen kannalta.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan valvojan vastuun muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä siten kuin ne useimmiten ilmenevät. Työhön vaikuttavia osapuolia on monia, vaikka suoranaista sopimussuhdetta näihin kaikkiin ei olisikaan. Valvojalta, kuten asiantuntijalta yleensäkin, odotetaan oman alansa hallintaa siinä laajuudessa, että kaikki oleelliset laatuun vaikuttavat tekijät tulevat huomioiduiksi ja tarvittaessa korjatuksi, riippumatta sopimusten sanatarkasta tulkinnasta⁹. Lojaliteettiperiaatteen mukaan huomioon otetaan myös sopimuskumppanien edut¹⁰.

1.3. Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen tarkoitus on oikeudellisesta näkökulmasta määritellä valvojan asemaa toimintaympäristössään. Tutkimuksessa pääpaino on valvojan suhteessa varsinaiseen sopimuskumppaniin, mutta myös muut toimijat otetaan huomioon kokonaisuuden ja yhteyksien selkeyttämiseksi. Tutkimuksen toisessa luvussa lainsäädäntö ja sopimusoi-keuden yleiset periaatteet liitetään yhteen valvojan toimintaympäristön kanssa. Erikseen tarkastellaan valvojan sopimussuhteita, sopimusta, sopimusrikkomusta ja sopimusrik- komuksen seuraamuksia. Tarkoituksena on kuvata oikeudellista ympäristöä lähtökohta- na yksityiskohtaisemmalle tutkimukselle vastuun muodostumisesta ja niihin vaikuttavis- ta tekijöistä.

Kolmannessa luvussa käsitellään valvontatyön alkuun, ennen varsinaisen asennustyön aloittamista, liittyviä toimenpiteitä. Nämä materiaaleihin, olosuhteisiin ja neuvotteluihin liittyvät asiat ovat keskeisiä, koska ne antavat kokonaiskuvaa oikeudellisesti merkittä- vistä valvontaan liittyvistä tekijöistä. Luvussa käsiteltävät asiat ovat tärkeitä valvojan vastuun kannalta ja luovat perustaa koko valvonnan onnistumiselle.

Neljännessä luvussa käsitellään itse asennuksen valvontaa ja siihen oleellisena osana liittyviä dokumentointia ja osapuolten informointia. Asennuksen valvonnan yhteydessä tarkastellaan niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat vuorauksen laatuun ja joista valvoja on vastuussa. Eri osapuolten vaikutus tulee parhaiten esille työvaiheiden kautta. Dokumen-

⁹ Hahto, Saarnilehto & Virtanen 2003: 181 – 182.

¹⁰ Annola 2003: 84, Hemmo 1994: 254 – 255.

tointi annetuista ohjeista ja muistioista käsitellään tässä yhteydessä, koska niitä tehdään usein ja ne liittyvät lähes aina meneillään olevaan työvaiheeseen. Niillä saattaa olla ratkaiseva merkitys esimerkiksi vastuukysymyksiä ratkaistaessa. Lisäksi tässä luvussa käsitellään osapuolten informointia hieman yleisemmällä tasolla, mikä ei tarkoita sitä, että se olisi vähemmän tärkeää valvojan vastuun kannalta.

Viidennessä luvussa tutkitaan valvojan vastuuta suorituksen jälkeen. Mahdollisen vaurion toteamisen jälkeen syy pyritään selvittämään. Valvojan laiminlyönnistä tai virheestä seuraa todennäköisesti vahingonkorvausvastuu. Tämän vastuun muodostumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä tarkastellaan tässä luvussa. Vahingonkorvauksen määrittämisestä ja vastuun rajoituksia suhteessa tilaajaan ja loppuasiakkaaseen käsitellään samassa yhteydessä.

1.4. Tutkimuksen lähteet

Yritysten välisiä sopimussuhteita tulkittaessa on oikeudellisilla periaatteilla ja osapuolten aiemmillä käytännöillä, lainsäädännön lisäksi, suuri merkitys¹¹. Periaatteiden tulkinnassa oikeuskirjallisuuden merkitys korostuu, koska lainsäädäntö on tutkittavien kysymysten osalta yksityiskohtaisen sääntelyn sijaan enemmänkin suuntaa-antavaa. Oikeuskirjallisuutta käytetään yleisen kuvan muodostamisessa, mutta myös yksittäisissä tapauksissa tulkinta-apuna.

Sopimusoikeuden yleiset periaatteet ja tulkintakäytännöt tulevat oikeuskirjallisuuden kautta esille monenlaisissa yhteyksissä ja selkeyttävät valvojan vastuu-asemaa sopimusoikeuden kentässä. Oikeustieteellisen kirjallisuuden käytössä on kuitenkin huomioitava se, että ne selventävät voimassa olevaa oikeutta ja auttavat tulkinnassa. Esimerkiksi asiantuntijan vastuuta tarkasteltaessa tässä yhteydessä, hyvin monet eri tekijät vaikuttavat asennusvalvojan vastuun muodostumiseen. Yksittäisessä tapauksessa on aina kysymys harkinnasta, joten johtopäätösten teossa on syytä noudattaa varovaisuutta.

¹¹ Saarnilehto 2005: 143.

Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan tehtyjä sopimuksia sopimuskäytännön selvittämiseksi. Tarkoituksena on osapuolten tarpeiden ja näkemysten hahmottaminen sopimuksen tekotilanteessa. Vaikka sopimus tehdään vapaaehtoisesti, niin usein toinen osapuoli on vahvempi ja pystyy muotoilemaan sopimuksen omia etujaan paremmin huomioon ottavaksi¹². Sen vuoksi sopimuksen osalta ei voi varmuudella sanoa, missä määrin se täyttää osapuolten todellisia tarpeita. Sopimuksissa käytettävät ehdot ovat kuitenkin vastuun kannalta keskeisiä ja luovat pohjaa vastuun oikeudelliselle arvioinnille.

Oikeudellisia artikkeleita ja kirjoituksia käytetään apuna tulkintojen tarkentamiseksi. Asiantuntija-aseman merkitystä vastuun muodostumiseen on tutkittu oikeudellisissa julkaisuissa ja niistä saa johtoa valvojan aseman arviointiin. Kirjoituksissa viitataan myös oikeustapauksiin ja niiden perusteluita punnitaan eri näkökulmista.

Virheiden seurauksia ja vastuukysymyksiä tutkitaan myös vastaavanlaisten olemassa olevien oikeustapausten avulla. Asiantuntijan vastuuta koskevat erimielisyydet käsitellään usein välimiesmenettelyssä, joten nämä ratkaisut ovat pääsääntöisesti vain osapuolten tiedossa¹³.

¹² Hemmo 2003a: 5 – 6.

¹³ Hahto ym. 2003: 116.

2. VALVOJAN ASEMA ASIANTUNTIJANA

2.1. Sopimussuhteet ja lähipiiri

2.1.1. Valvojan asiantuntija-aseman perusta

Asiantuntijalta vaadittavia tärkeitä ja yleisiä ominaisuuksia ovat tehtävätietämys ja ongelmanratkaisutaito. Lisäksi joustavuus, sopeutumiskyky ja tilanneherkkyys määrittävät asiantuntijan ominaisuuksia laajassa merkityksessä. Kirsti Launis käyttää asiantuntijuuteen viitatessaan nimitystä hiljainen tieto. Hän painottaa laaja-alaisten yli toimintakenttien ulottuvien taitojen merkitystä.¹⁴

Tuomioistuimessa käytettäviltä asiantuntijoilta vaaditaan yleisinä kelpoisuuskriteereinä rehellisyyttä ja tunnetusti oman alansa hallintaa¹⁵. Lisäksi keskeisenä pidetään asiantuntijan johtopäätöksiä, joihin päädytään soveltamalla kokemusta havaittuihin faktoihin¹⁶. Asiantuntijalta voidaan edellä esitettyjen ominaisuuksien perusteella edellyttää syyseuraussuhteiden ymmärtämistä ja kokonaisuuksien hallintaa omalla alallaan.

Valvojalta vaadittavat ominaisuudet omassa toimintaympäristössään ovat lisäksi samoja, joita edellytetään asiantuntijoilta erityislainsäädännön perusteella. Näitä lakeja ovat esimerkiksi KiintVälL ja TTL. Nämä molemmat lait korostavat muun muassa ammattitaidon ja huolellisuuden vaatimuksia kyseisiä tehtäviä suoritettaessa. Niissä edellytetään myös varsinaisen sopimussuhteen ulkopuolelle menevää toisen edun huomioon ottamista.

KiintVälL 7 §:n mukaan välitysliikkeeltä edellytetään ammattitaitoista, huolellista ja hyvää välitystapaa. Toiminnassa tulee ottaa huomioon toimeksiantajan lisäksi myös vastapuolen edut. Laajasta tiedonantovelvollisuudesta toimeksiantajan vastapuolelle on säädetty KiintVälL 9 §:ssä. TTL 20 § puolestaan velvoittaa tilintarkastajan suorittamaan

¹⁴ Eteläpelto, Kirjonen & Remes 1997.

¹⁵ Lappalainen 2001: 285.

¹⁶ Lappalainen 2001: 282.

tehtävänsä ammattitaitoisesti, rehellisesti, objektiivisesti ja huolellisesti yleinen etu huomioon ottaen.

Valvojalta edellytetään myös korkeaa ammattitaitoa ja huolellisuutta. Ne muodostavat koko valvontatyön perustan. Ammattitaitoa on omaan alaan liittyvien asioiden ja menettelmien hallinta.¹⁷ Siksi asiantuntijoita käytetään täydentämään toimeksiantajan tiedollisia puutteita. Tämä tavoite yhdistyy kiinteistönvälittäjän, tilintarkastajan ja asennusvalvojan käytön kohdalla. Huolellisuutta on tunnistaa ja huomata omaan alaan liittyvät riskit ja mahdollisuudet sekä toimia toimeksiantajan edut huomioon ottaen. Tämä velvoite on myös kaikille asiantuntijoille yhteinen.

Asiantuntijalla on laaja tiedonantovelvollisuus sopimuksen sisältäessä asiantuntijapalvelun tarjontaa. Palvelu voi olla myös osana sopimusta liittyen esimerkiksi kauppaa tai urakkasopimukseen. Tiedonantovelvollisuuteen vaikuttaa merkittävästi toimeksiantajan tiedon taso. Lähtökohta on kuitenkin se, että asiantuntijaa käytetään juuri hänen tuomansa tiedollisen lisäarvon vuoksi. Toimeksiantaja on katsonut tarvitsevansa tai ainakin hyötyvänsä asiantuntijan tietämyksestä ryhtyessään sopimussuhteeseen.¹⁸

Sen vuoksi asiantuntijan tiedonantovelvollisuutta ei ole syytä tulkita ainakaan suppeasti, vaikka sopimuskumppani olisi elinkeinonharjoittaja ja omaisi perustiedot sopimukseen liittyvistä seikoista. Laajaa asiantuntijan tiedonantovelvollisuutta voidaan sen sijaan perustella sopimuksen tavoitteiden näkökulmasta. Tämä perustaa osaltaan, lainsäädännön ja oikeusperiaatteiden lisäksi, asiantuntijalle laajan tiedonantovelvollisuuden sopimuskumppania kohtaan ja jopa sen yli.

Tulenkestävän vuorauksen asennusvalvoja on vastuussa yhden tärkeän osa-alueen toimivuudesta ja laadusta toimitettavassa kohteessa tai laitoksessa. Sopimuskumppanilla on aina ainakin jonkinlainen tieto vuoraukseen liittyvistä seikoista. Kuitenkin valvojalla on juuri se erityistietämys, joka usein ratkaisee vuorattavan kohteen laadullisen tason. Tehtävän voidaan katsoa edellyttävän valvojalta muihin asiantuntijoihin verrattavaa laajaa tiedonantovelvollisuutta sopimuskumppania kohtaan. Tämä tulee esille sopi-

¹⁷ Hemmo 2005: 35.

¹⁸ Hemmo 2003a: 290 – 291.

musehdoissa, mutta on otettava huomioon laajasti myös uusien ja ennakoimattomien tilanteiden kohdalla. Valvojalla on vastuu vuorauksen laadusta ja siihen liittyen hänellä on asiantuntijana laaja tiedonantovelvollisuus tilaajalle kaikesta vuorauksen laatuun liittyvistä seikoista. Lisäksi on huomattava myös sellaiset muut tekijät ja vaikutukset, joilla valvoja tietää olevan, tai joilla saattaa olla, merkitystä tilaajalle. Tiedonantovelvollisuus voi ulottua myös varsinaista sopimuskumppania laajemmalle. Riittävän huolellisuuden vaatimukset määräytyvät yhä useammin toimintaympäristön ja siinä toimivien erityistaitojen ja -ominaisuuksien mukaan¹⁹.

Valvojalla on asiantuntija-asema sopimusverkostossa. Tällä on merkitystä tarkasteltaessa vastuuta ja velvollisuuksia eri osapuoliin. Se voi laajentaa valvojan vastuuta ja tiedonantovelvollisuutta kaikkia osapuolia kohtaan. Valvojan ja tilaajan välinen yhteistyö on läheistä. Loppuasiakas voi helposti tulkita myös valvojan olevan vastuullisena osapuolena. Lisäksi valvoja tietää vuorauksen merkityksen osana kokonaistoimitusta ja sen lopullisen vastaanottajan, jolloin mahdollinen vahinko sopimussuhteen ulkopuolelle ei ole odottamaton²⁰. Sopimussuhteen ylittävä vastuu voi olla mahdollista, kun sopimusjärjestelyt ja rakenteet riittävän vahvasti tällaista tulkintaa puoltavat²¹.

Valvojan työn oikea ja sopimuksen mukainen suoritus asiantuntijana ovat enimmäkseen sidoksissa työn lopputulokseen, eikä niinkään muodollisiin tekijöihin. Sen sijaan yhteistyö eri osapuolten kanssa on valvojan työssä keskeistä lopputuloksen kannalta. Avoin keskusteluyhteys ja mahdollisuus keskinäiseen vuorovaikutukseen selkiyttävät tavoitteita ja auttavat havaitsemaan erilaisia tulkintoja²². Asennusvalvojan tehtävä eroaa monesta muusta asiantuntijasta siinä, että hän on sopimuksen mukaan vastuussa toisen tekemästä työstä²³. Tällä on vaikutuksia muun muassa valvojan velvollisuuteen tiedottaa havaitsemistaan merkityksellisistä seikoista, kuten esimerkiksi muiden urakoitsijoiden aiheuttamasta viivästyksestä.

¹⁹ Pöyhönen 2003: 119.

²⁰ Hemmo 1998: 275.

²¹ Hemmo 1998: 292.

²² Visuri & Pohjonen: 810.

²³ Virtanen 2006a: 19.

Asennusvalvojan asiantuntija-asema edellyttää kykyä ennakoida ja tulkita aikaisessa vaiheessa merkkejä, jotka todennäköisesti johtavat ennalta odotettavissa olevaan lopputulokseen. Tämän perusteella valvojan on toimittava ja tiedotettava havainnoistaan myös muille osapuolille parhaan lopputuloksen aikaan saamiseksi ja vahinkojen välttämiseksi. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi työn laatu, työvälineiden kunto tai niiden laatu tai muu vuorattavan kohteen olosuhteisiin liittyvä tekijä. Valvojalta voidaan asiantuntijana odottaa laaja-alaista näkemystä vuorattavasta kohteesta kokonaisuutena ja toimintaa sen parhaaksi laajassa merkityksessä.

2.1.2. Tilaaja sopimusketjun keskellä

Sopimus voidaan määritellä toisiansa edellyttävien oikeustoimien yhdistelmäksi, josta ilmenee myös sopimuksen osapuolet. Sopimus muodostaa oikeussuhteen, jonka sisältö selviää sopimuksesta. Oikeusjärjestyksen mukaan sopimuksesta seuraa sidonnaisuus osapuolten välillä.²⁴

Valvojan varsinainen sopimus Kumppani on tilaaja. Tilaajan ollessa laitetoimittaja tämä tekee sopimuksen asennusvalvonnasta ja yleensä samalla materiaalien toimittamisesta. Tilaaja vastaa vuorauksesta omien sopimustensa perusteella loppuasiakkaalle. Tilaajalla on tavallisesti useita vastaavanlaisia eri alojen sopimussuhteita joiden toimintaa tämä koordinoi neuvotteluin ja olemalla samalla yhteydessä loppuasiakkaaseen. Valvojan kannalta tällä saattaa olla vaikutuksia vuorauksen laadulle ja aikataululle. Tilaajan taholta huolellisesti suunniteltu työjärjestys ja informointi auttavat sopimuksen mukaiseen lopputulokseen pääsemisessä.

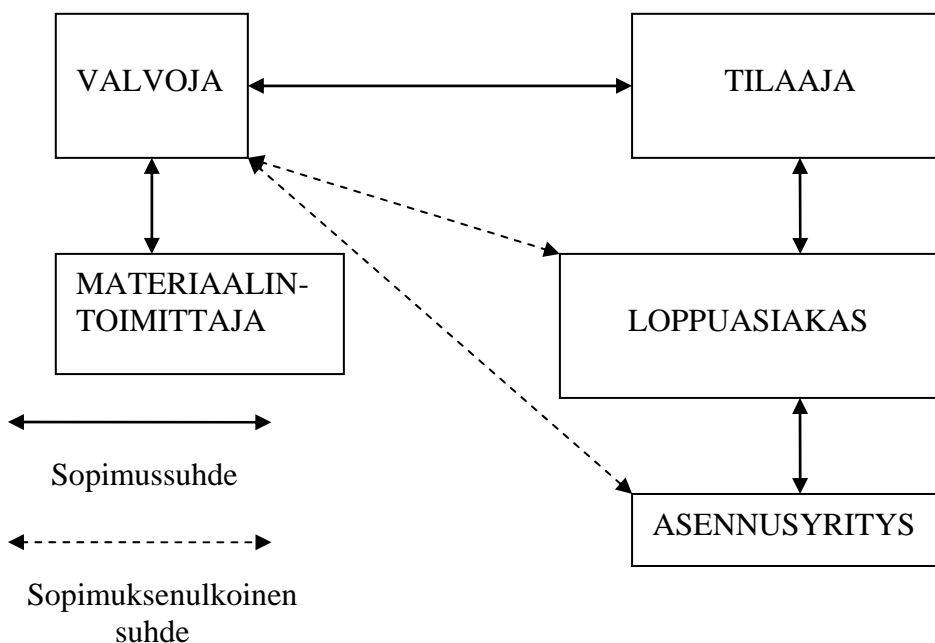
Tilaaja on keskeisessä asemassa, koska tällä on sopimussuhde sekä valvojaan että loppuasiakkaaseen. Siksi on tärkeää informoida tilaajaa kaikesta vuorauksen laatuun ja aikatauluun liittyvistä seikoista, koska tiedolla voi olla merkitystä myös sopimussuhteen ulkopuolelle. Loppuasiakkaan vastuulla olevista virheistä tai puutteista on aina ilmoitettava eli reklamoitava²⁵ myös tilaajalle, vaikka suoriakin kanavia olisi käytettävissä. Näin valvoja välttyy vastuulta siinä tapauksessa, että virhe tai puute ei tule korjatuksi

²⁴ Saarnilehto 2005: 3 – 4.

²⁵ Hemmo 2003b: 163 – 164.

asianmukaisesti. Tilaajalla ei yleensä ole sopimussuhdetta asennusyritykseen. Sen vuoksi valvojan on tehtävä mahdolliset asennusyritystä koskevat muistiot tai huomautukset sekä tilaajalle että loppuasiakkaalle varmistaakseen sopimusehtojensa täyttymisen.

Tilaajan on siis tiedettävä kaikista vuoraukseen liittyvistä merkityksellisistä seikoista voidakseen suunnitella tulevia toimenpiteitään ja täyttääkseen omat sopimusvelvoitteensa. Sen vuoksi valvojan on johdonmukaisesti ja säännöllisesti tiedotettava tilaajaa valmistumisasteesta ja muista tärkeistä vuoraukseen liittyvistä kysymyksistä myös kirjallisesti muun päivittäisen yhteydenpidon lisäksi. Toisen edut huomioon ottava toiminta kuuluu sopimusoikeudellisten periaatteidenkin mukaan kahden osapuolen väliseen sopimussuhteeseen²⁶.

Kuvio 1. Sopimussuhteet tulenkestävän vuorauksen toimituksessa.

2.1.3. Loppuasiakkaan asema valvojan kannalta

²⁶ Hemmo 2003b: 407.

Loppuasiakas on rakennuskohteen ja tulenkestävän vuorauksen lopullinen vastaanottaja ja käyttäjä. Tavallisesti valvojalla ei ole sopimussuhdetta tämän kanssa, mutta sopimus voidaan tehdä myös suoraan. Loppuasiakkaan asema on merkityksellinen monesta erisyystä. Tämä on tilaajan sopimuskumppani ja voi tilaajan kautta esittää vuoraukseen liittyviä huomautuksia. Säännöllisesti pidettävät kokoukset loppuasiakkaan, tilaajan ja valvojan välillä ovat yksi kanava välittää tietoa ja esittää kysymyksiä. Tällöin kaikki keskeiset vuorauksen osapuolet ovat samanaikaisesti paikalla. Kokouksista tehdyt pöytäkirjat voivat myös olla hyödyllisiä mahdollisessa myöhemmässä todistelussa. Kokouksissa voi olla mukana muitakin, jolloin voidaan käsitellä myös rakennettavan kohteen yleisiä ja kaikkia koskevia kysymyksiä.

Vuorauksen asennukseen ja rakentamiseen yleensä liittyvät toiminnot on sovitettava yhteen mahdollisesti samanaikaisen tuotannon kanssa. Tämä korostaa yhteistyön ja sopimusehtojen täyttämisen merkitystä valvojan vastuun kannalta. Vaikka tilaajalla on osaltaan sopimuksenmukainen velvollisuus huolehtia monista vuoraukseen liittyvistä edellytyksistä, on loppuasiakkaan vastuulla useita keskeisiä toimintoja. Näitä ovat usein esimerkiksi materiaalien varastointiin, kulkuväyliin ja nostoihin liittyvät järjestelyt.

Näiden huolehtimisesta loppuasiakas on usein sopinut tilaajan kanssa. Loppuasiakkaan velvollisuus on huolehtia siitä, että valvojan ohjeita noudatetaan. Muuten on todennäköistä, että takuu ei ole voimassa valvojan ja tilaajan välillä niiltä osin kuin ohjeita ei ole noudatettu, eikä siten myöskään tilaajalta loppuasiakkaalle.

Valvojan vastuu suhteessa loppuasiakkaaseen ei ole yksiselitteinen²⁷. Sopimusoikeudellisten periaatteiden mukaan lähtökohtaisesti vastuu rajoittuu välittömään sopimussuhteeseen. Näin on myös esimerkiksi Ruotsissa²⁸. Perusteluina on mainittu muun muassa se, että sopimukseen liittyy laajempia velvoitteita ja enemmän vastuuta sopimuskumppania kohtaan, kuin sopimuksen ulkoisessa tilassa. Sen vuoksi tulee olla mahdollisuus rajata riskejä tehtyihin sopimuksiin. Vastuun rajaaminen vain sopimussuhteeseen helpottaa riskienhallintaa ja selkeyttää vastuusuhteita.²⁹

²⁷ Norros 2007: 5 – 6.

²⁸ Zackariasson 1999: 121.

²⁹ Hemmo 2003b: 416 – 418.

Kuitenkin voi olla sellaisia järjestelyitä, joissa vastuun voidaan katsoa ulottuvan yli varsinaisen sopimussuhteen. Tällaisia voivat olla esimerkiksi toiminnan rakenteesta syntyvä perusteltu käsitys tai sopimuksen tarkoituksesta kolmannelle syntynyt kuva.³⁰ Asiantuntija asema ja vallitsevat olosuhteet voivat ulottaa valvojan vastuun myös sopimussuhteen ulkopuolelle, kuten aiemmin on esitetty.

2.1.4. Valvojan vastuu materiaaleista

Tulenkestävään vuoraukseen käytettävistä materiaaleista ja valvonnasta tehdään yleensä sopimus samanaikaisesti. Tilaaja ei tule sopimussuhteeseen valmistajien kanssa, vaan materiaalit kuuluvat osana toimitusta valvojan vastuulle. Käytännössä materiaalien valmistajat ovat sopimusosapuolia valvonnasta vastaavan yrityksen kanssa. Tilaajalle myönnettävä takuu koskee tavallisesti vuorauksen laatua kokonaisuutena. Materiaaleista mahdollisesti johtuvat huomautukset tai vauriot korvataan tilaajalle. Erikseen tulee ratkaistavaksi kysymys valmistajan vastuusta omalle sopimuskumppanilleen.

Valvojan on omien sopimusriskien hallitsemiseksi huolehdittava siitä, että valmistajien ohjeita noudatetaan käsittelyn ja asennuksen kaikissa vaiheissa³¹. Varastointiolosuhteissa mahdollisesti olevista puutteista tai virheistä on aina ilmoitettava loppuasiakkaalle ja tilaajalle oikaisua varten, koska varastointi on yleensä loppuasiakkaan vastuulla. Lisäksi on varmistettava, että puutteet tulevat korjatuiksi. Vastaavasti asennuksen yhteydessä on noudatettava valmistajan ohjeita materiaalien käytön osalta, jotta vuoraus saavuttaa sille asetetut laatuvaatimukset. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi asennettavat tiilet ja muut valmiit komponentit ovat ehjiä ja valuisia käytettävät massat ohjeiden mukaan käsitelty ja sekoitettu.

Huolellinen valvonta ja dokumentointi materiaalin käsittelyn ja varastoinnin kaikissa vaiheissa varmistaa sen, että materiaali- virheet voidaan osoittaa itse materiaalin virheeksi, eikä väärästä käsittelystä tai varastoinnista johtuvaksi virheeksi. Tällä on merkitystä neuvoteltaessa myöhemmin korvauksista valmistajan kanssa. Valvojan antamien ohjeiden vastainen menettely materiaalin käsittelyssä ja varastoinnissa siirtää vastuun ohjeet

³⁰ Hemmo 2003b: 416 – 420.

³¹ Hemmo 2003a: 60.

laiminlyöneelle osapuolelle. Väärä käsittely voi lisäksi johtaa siihen, että vuoraukseen varattu materiaali ei riitä työn valmiiksi saattamiseen. Seurauksena on lisätoimitus, josta aiheutuu kustannuksia. Asennuskohde voi olla eri mantereella, jolloin pelkkä kuljetus voi kestää useita viikkoja. Vaarana on siten myös viivästyminen sopimuksenmukaisesta valmistumisaikataulusta ja siitä aiheutuvat korvausvaatimukset³². Näiden välttämiseksi huolellisuus ja dokumentointi materiaalin käsittelyyn liittyen ovat valvojan vastuun kannalta ensiarvoisen tärkeitä.

2.2. Sopimus vastuun perustana

2.2.1. Valvonnasta tehtävän sopimuksen lähtökohdat

Sopimuksen voidaan katsoa olevan kahden osapuolen välillä vaikuttavien yksityisoikeudellisten velvoitteiden ja niitä vastaavien oikeuksien kokonaisuus³³. Sopimuksen olemassaolo vaikuttaa luontoissuorituksen sijaan tulevan vahingonkorvauksen määrääytymiseen sopimusvelvoitteiden ja sopimusoikeudellisen normiston mukaan³⁴. Sopimus on oikeustoimi, joka perinteisen tahdonilmaisuperusteisen ajattelutavan mukaan edellyttää osapuolten tahtoa, tämän ilmaisemista toiselle osapuolelle ja toisen selonottoa lausumasta. Tahdonilmaisuus tai vastaava lupaus ei ole kuitenkaan välttämätön sopimusvelvoitteiden syntymiseksi, vaan merkitystä voidaan antaa toisen osapuolen perustellulle käsitykselle sopimusvelvoitteiden syntymisestä.³⁵

Sopimusoikeudessa suojaa sopimuksen tarkoituksetonta syntymistä vastaan pyritään antamaan tunnistettavilla syntyperusteilla ja niihin liitettävillä edellytyksillä. Varsinaisen sopimuksen syntymistä arvioidaan pääosin osapuolten välisten konkreettisten tahdonilmaisujen perusteella. Sen sijaan varsinaisen sopimussuhteen ulkopuolelle ulottuvan sopimusvastuun tilanteissa tällaisia välittömiä edellytyksiä ei ole, vaan sopimusvas-

³² Saarnilehto 2005:180 – 181.

³³ Hemmo 2003a: 13.

³⁴ Hemmo 1998: 21.

³⁵ Hemmo 1998: 24.

tuu voi perustua sopimussuhteiden rakenteisiin ja vahingonkärsijän tunnistettavuuteen liittyviin tekijöihin.³⁶

Asiantuntijan vastuut ja velvollisuudet määräytyvät tehtyjen sopimusten perusteella. Hänellä on tietoa tai osaamista, jota sopimuskumppani tarvitsee ja josta tämä on valmis maksamaan. Tekemällä sopimuksen asiantuntijan kanssa tilaaja saa käyttöönsä osaamista, jota sillä itsellään ei ole. Näin tilaaja pyrkii varmistamaan itselleen mahdollisimman hyvän ja luotettavalla tavalla ennakoitavissa olevan lopputuloksen. Halutaan tehdä sopimus tavoitteeseen pääsemiseksi. Sopimukset ovat osapuolia sitovia. Liikesuhteissa sopimusten sisältö on pitkälle sopimusosapuolten välinen asia, johon lainsäätäjät ei ole halunnut puuttua. Sopimusoikeutta koskevaa lainsäädäntöä on kuitenkin OikTL:ssa, KL:ssa ja VKL:ssa.

OikTL:n säädökset koskevat sopimuksen tekemistä vain, jos tarjouksesta tai vastauksesta tahi kauppaa- tai muusta tavasta ei muuta johdu. OikTL tuntee vain tarjous-vastaus mekanismin, jossa sopimus syntyy sitovaan tarjoukseen annetulla sitovalla hyväksyvällä vastauksella. Se ei siksi sovellu tilanteisiin, joissa sopimusneuvottelujen aikana osapuolten välillä vähitellen syntyy yhteisymmärrys sopimuksen sisällöstä. Sopimus katsotaan syntyneeksi, kun osapuolet ovat päässeet yksimielisyyteen sopimukseen sitoutumisesta ja sen yksityiskohdista.³⁷

Tietyissä sopimustyypeissä on toinen osapuoli katsottu heikommaksi ja tarvitsevan sen vuoksi pakottavan lainsäädännön suojaa. Näistä on säädetty lait erikseen. Yleisinä sopimusoikeutta rajoittavina periaatteina voidaan mainita lain ja hyvän tavan vastaiset sopimusehdot³⁸. Myös kohtuuttomat sopimusehdot ovat sopimusoikeudellisten periaatteiden vastaisia ja tätä tukee OikTL 36 §:n sovittelua koskeva lainsäädäntö³⁹. Kohtuullisuus koskee myös sopimuksen solmimista edeltäviä toimia ja asettaa siten kunniallisuuden ja rehellisyyden vaatimuksia osapuolten toiminnalle jo neuvotteluvaiheessa⁴⁰.

³⁶ Hemmo 1998: 21 – 22.

³⁷ Pistemaa 2003: 17.

³⁸ Telaaranta 1990: 250 – 251.

³⁹ Saarnilehto 2000: 110.

⁴⁰ Telaaranta 1990: 380.

Neuvottelujen tuloksena syntyvässä sopimuksessa osapuolet keskustelevat sopimuksen kohteesta ja tekevät esityksiä neuvoteltavan sopimuksen sisällöstä. Kohteesta tehdään kysymyksiä ja hankitaan lisää tietoa sopimukseen liittyvistä seikoista. Samaan aikaan mietitään sopimusehtoja ja sopimuksen muotoja. Sopimusneuvotteluissa esitysten ja tietojen vaihto ei vielä sido osapuolia. Usein halutaan keskustella sopimuksen sisällöstä ja vaihtoehtoista ennen lopullista sitoutumista sopimukseen. Neuvotteluiden käyminen ilman todellista aikomusta tehdä sopimus voi kuitenkin johtaa korvausvelvollisuuteen vastapuolelle kulujen ja muun vastaavan vahingon osalta. Pääsuoritusvelvollisuudet syntyvät vasta neuvottelujen päättyessä varsinaiseen sopimukseen.⁴¹

Sopimusneuvottelujen aikana tehdyt ehdotukset ja tahdonilmaukset eivät ole vaillo oikeudellista merkitystä, vaikka ne eivät olekaan sitovia. Ne tuovat monesti lisää selvyyttä siihen, mikä on ollut sopimuksen tavoite ja mistä osapuolet ovat halunneet sopia. Sopimusta tehtäessä jokin seikka on saatettu ilmaista epäselvästi tai sitä ei ole kirjoitettu lainkaan sopimukseen. Sopimusta tulkittaessa sopimusneuvotteluilla on siten merkitystä.⁴² Sopimusneuvottelujen aikainen kirjallinen materiaali saattaa olla tärkeänä apuna sopimuksen myöhemmässä tulkinnassa.

Neuvottelut tulenkestävän vuorauksen toimittamisesta alkavat tilaajan yhteydenotolla. Tilaajana on siis laitetoimittaja, joka on sopinut suuremman kokonaisuuden toimituksesta edelleen loppuasiakkaalle. Suomessa sekä laitetoimittajia, että vuorauksia toimittavia yrityksiä on vähän, joten ne yleensä tuntevat toistensa toimintaa. Tilaaja toimittaa rakennepiirustukset, jonka pohjalta vuorauksen toimittava yritys tekee vuoraussuunnitelman ja ehdotuksen käytettävistä materiaaleista. Kaikkia tätä neuvotteluihin liittyvää materiaalia voidaan siis käyttää tulkittaessa epäselvissä tilanteissa sopimuksella tavoiteltua lopputulosta.

Tässä vaiheessa voidaan neuvotella erilaisista vaihtoehtoista vuorauksen rakenteen ja materiaalien osalta, kuten myös valvojan vastuuseen liittyvistä ehdoista. Sopimusneuvotteluissa sovitaan vuorauksen suunnittelusta ja materiaalien toimittamisesta sekä

⁴¹ Hemmo 2006: 85 – 86.

⁴² Saarnilehto 2005: 68.

asennuksen valvonnasta, mikäli asennuksen suorittaa joku muu kuin valvojan edustama yritys. Sopimus vahvistetaan osapuolten allekirjoituksilla.

2.2.2. Vakioehtojen liityntä sopimukseen

Vakiosopimus on etukäteen laadittu sopimusehtokokoelma ja se on tarkoitettu käytettäväksi useissa samankaltaisissa sopimussuhteissa. Vakioehdot voivat olla esimerkiksi kirjoitettu osaksi sopimustekstiä tai ne voivat olla erillisenä asiakirjana. Tällöinkin ne voidaan liittää osaksi sopimusta, tai niitä voidaan pitää sopimuskumppanin nähtävillä laatijan liiketiloissa. Vakiosopimuksia voidaan käyttää ja ottaa osaksi sopimusta monella tapaa. Sopimusehtoja tulkittaessa vakioehdoiksi keskeistä on ehtojen laatiminen etukäteen ja niiden käyttäminen useissa sopimuksissa.⁴³

Osapuolten välisellä aikaisemmalla sopimuskäytännöllä voi olla merkitystä arvioitaessa vakioehtojen sitovuutta. Yleensä vakioehdot eivät tule sopimuksen osaksi ilman viittausta näihin ehtoihin, tai osana itse sopimusta. Sopimusten kohteiden ollessa täysin samanlaisia aiempien vastaavien sopimusten kanssa sopimuskumppaneiden välillä, voidaan sopimusten katsoa vastaavan osapuolten tarkoitusta. Tällaisessa tapauksessa vakioehdot voidaan katsoa osaksi sopimusta ilman liitääntä tai viittausta, jos ne ovat aiemmissa sopimuksissa tulleet liitetyiksi sitovasti.⁴⁴

Tulenkestävää vuorausta koskevat uuden rakennettavan kohteen sopimukset perustuvat tilaajan laatimille vakiosopimusehdoille. Osapuolten välillä on sopimussuhteen luonteen vuoksi lähes aina aiempaa käytäntöä, joka voi saada merkitystä sopimuksen sisältöä arvioitaessa. Erityisistä valvojan kannalta tärkeistä ehdoista laaditaan liitteet. Tilaaja käyttää liitteitä yksityiskohtien tarkentamiseen ja ne ovat vakioehtoisia. Valvonnasta tehtyyn sopimukseen sisältyy suunnitteluun ja dokumentointiin liittyvät ehdot. Materiaalien toimituksesta tehtävä erillinen sopimus perustuu vastaavasti tilaajan laatimiin vakioehtoihin.

⁴³ Hemmo 2003a: 148.

⁴⁴ Hemmo 2003a: 158 – 159.

Valvoja on sopimuksen mukaan vastuussa siitä, että vuoraus on suunniteltu ja toteutettu huolellisesti parhaita alalla tunnettuja menetelmiä ja käytäntöjä noudattaen. Vuorauksen valmistumisella on sopimuksen mukainen takaraja, johon mennessä tilaaja ottaa työn vastaan. Sopimuksen mukaan takuu-aika alkaa toimituksen luovutuksesta loppuasiakkaalle. Takuuajan pituus voi olla esimerkiksi 18 tai 24 kuukautta. Tuona aikana valvoja on velvollinen korjaamaan työstä tai materiaalista aiheutuvat virheet omalla kustannuksellaan.

2.2.3. Sopimuksen sitovuus valvojan kannalta

Sopimusoikeuden pääsäännön mukaan sopimukset on pidettävä. Sopimuksen sitovuus tuo sopimussuhteeseen tärkeimpänä päämääränä ennakoitavuutta ja pysyvyyttä⁴⁵. Vastapuolen jättäessä sopimusvelvoitteensa täyttämättä, voi sopimuskumppani käyttää viranomaisapua saadakseen vastapuolen pysymään tehdyssä sopimuksessa. Sopimusvelkoja ei voi kuitenkaan pakottaa vastapuolta täyttämään sopimuksen velvoitteita. Vaihtoehtona on silloin esimerkiksi vahingonkorvausvelvollisuus sopimuskumppanille sopimuksen rikkomisesta aiheutuneista vahingoista.⁴⁶ Sopimuksessa voi olla välityslauseke, kuten valvontaa koskevissa sopimuksissa pääsääntöisesti on, jossa on sovittu riitojen ratkaisemisesta välimiesmenettelyssä. Silloin osapuolten tai jonkun ulkopuolisen valitsema yksi tai useampi välimies ratkaisee sopimuksesta syntyneet erimielisyydet.⁴⁷

Sopimuksen sitovuutta voidaan arvioida mm. sopimuksen aikaisen toiminnan ja järjestyllä tavoitellun lopputuloksen kautta⁴⁸. Sopimus on sitova siihen saakka kunnes sen velvoitteet on täytetty. Tehostejärjestelmä on luotu turvaamaan sopimuksen sitovuutta suoritushäiriötilanteessa⁴⁹. On kuitenkin huomattava, että sitovia velvoitteita sopimuskumppanille saattaa vielä jäädä varsinaisen sopimuksen mukaisen operatiivisen suorituksen jälkeen. Tällaisia ovat esimerkiksi myönnetyt takuut, jotka ovat samalla tavalla sopimusosapuolia sitovia kuin muutkin sopimusehdot. Sopimuksen purkaminen saattaa velkojan kannalta olla oikeutettu, jos sopimusrikkomus on olennainen.

⁴⁵ Annola 2003: 129.

⁴⁶ Saarnilehto 2005: 157 – 158.

⁴⁷ Saarnilehto 2005: 6.

⁴⁸ Annola 2003: 139 ss.

⁴⁹ Taxell 1972: 177.

Tulenkestävän vuorauksen asennusvalvonnasta sopimuksia tehtäessä on sopimuksen sitovuuteen liittyen otettava huomioon olosuhteet asennuspaikalla. Vastuuta arvioitaessa on huomattava myös sellaiset olosuhteisiin liittyvät tekijät, jotka voivat muuttua sopimusaikana. Sopimusehtojen muotoilu ja ennen kaikkea vastuunrajoitukset ovat tehokkaita suojakeinoja riskien hallitsemiseksi valvojan asiantuntija-aseman näkökulmasta. Sopimussidonnaisuutta ei tule olla sellaisiin sopimusehtoihin, joiden lopputulos riippuu tekijöistä, jotka eivät johdu omasta toiminnasta tai joihin ei voi itse merkittävästi vaikuttaa. Vastapuolella on oikeus vedota sopimuksen velvoitteisiin⁵⁰.

Sopimusvapaus tarjoaa työkaluja riskien hallintaan ja niitä kannattaa käyttää myös valvojan sopimussuhteissa. Sopimussitovuudella tavoiteltavan ennakoitavuuden ja pysyvyyden turvaamiseksi voidaan ajatella kokonaan vastuun pois sulkevia ehtoja joiltakin osin, tai varaamaa sellaisten edellytysten suhteen, joiden on täytyttävä sopimussidonnaisuuden syntymiseksi. Asennusvalvojan sopimuskumppani on tilaaja. Valvojan tehtävänä on valvoa asennustyön laatua, mutta asennusyrittäjän valinnasta vastaa loppuasiakas, joten kysymyksessä on useamman osapuolen yhdistelmä.

Valvojalla on, sopimusehtojen täyttämiseksi, oikeus ja velvollisuus keskeyttää sellainen työ, joka ei täytä laadukkaan asennustyön vaatimuksia. Loppuasiakkaan toiminnalla on valvojan vastuun kannalta merkitystä, vaikka suoranaista sopimussuhdetta näiden välillä ei ole. Tämä johtuu siitä, että loppuasiakas voi oman sopimuksensa perusteella vaikuttaa suoraan asennusyrittäjän toimintaan tämän velvoitteiden täyttämiseksi, mikä huolellisesti toteutettuna vähentää riskiä vuorauksen laadun suhteen ja sitä kautta virheistä aiheutuvia selvittelyitä. Loppuasiakkaan kannalta asennusyrittäjän huolellinen toiminta ja valvojan ohjeiden noudattaminen on merkityksellistä muun muassa takuun vuoksi, koska myönnetty takuu ei kata valvojan ohjeiden vastaisesta menettelystä aiheutuvia vahinkoja.

Valvojan kannalta sopimuksen sitovuus suhteessa tilaajaan ja loppuasiakkaan toimintaan liittyvät yhteen siten, että valvojan on selkeästi ilmaistava sekä tilaajalle että loppuasiakkaalle mahdolliset virheet esimerkiksi asennusyrittäjän suorituksessa, koska val-

⁵⁰ Norros 2007: 2.

vojalle saattaa syntyä asiantuntija-asemaan perustuva vahingonkorvausvastuu suhteessa loppuasiakkaaseen⁵¹. Virheiden selkeä ilmaiseminen ja huolellinen dokumentointi ovat erittäin tärkeitä virheiden korjauksen tavoitteen lisäksi myös reklamaation laiminlyönnistä johtuvien oikeudenmenetysten välttämiseksi⁵². Sen jälkeen kysymys sopimuksen sitovuudesta riippuu osapuolten toiminnasta. Esitettyjen puutteiden korjaaminen säilyttää vastuun laadusta valvojalla. Laiminlyönti tai epäonnistuminen puutteiden korjaamisessa poistaa tai vähentää valvojan vastuuta niiltä osin.

2.3. Sopimusrikkomus ja siihen liittyvät olosuhteet

2.3.1. Sopimusrikkomuksen aktualisoituminen ja vapautumisperusteet

Sopimusosapuolten on täytettävä sopimuksen mukaiset velvoitteensa. Sopimusrikkomus tai suoritushäiriö ilmenee siten, että toteutunut suoritus jää vajaaksi tai poikkeaa muuten epäedullisella tavalla sopimuksessa sovitusta. Kumpikin sopimusosapuoli voi laiminlyödä velvollisuutensa. Suoritushäiriöistä tavallisimpia ovat viivästys ja virhe. Virhe voi olla tavaran laadussa tai määrässä.⁵³ Suoritushäiriölle voi olla kuitenkin sellainen odottamaton sopimusvelallisen vaikutuspiirin ulkopuolella oleva syy, joka estää suorituksen ja vapauttaa sopimusvelallisen suoritusvelvollisuudesta esteen keston ajaksi.⁵⁴

Asennusvalvojan toiminnassa sopimuksen pääasiallinen vastuu liittyy vuorauksen laatuun ja sopimuksesta riippuen usein myös aikatauluun. Sopimus saattaa sisältää lisäksi muita velvoitteita, kuten teknisten dokumenttien toimittamisen ja työmaakokouksiin osallistumisen. Laatuvirhe on sopimusrikkomuksen syy valvojan puolelta, jos vuoraus ei kestä normaalia käyttöä sopimuksen mukaista takuuaikaa tai kaikkia materiaaleja ei ole toimitettu sovittua määrää tai laatua.

⁵¹ Norros 2007: 62.

⁵² Hemmo 2003b: 443.

⁵³ Saarnilehto 2005: 180 – 182.

⁵⁴ Hemmo 2006: 398.

Edellytyksenä valvojan sopimusrikkomukselle suorituksen virhetilanteissa on se, että sopimuskumppani on toiminut sopimuksen mukaisesti eikä muukaan valvojan vaikutuspiirin ulkopuolella oleva este ole virheen aiheuttaja, joka siis vapauttaisi valvojan vastuusta esteen keston ajaksi. Valvojan vastuun ulottuessa aikatauluun, myöhästyminen sopimuksen mukaisesta valmistumisajankohdasta voi olla viivästys. Sopimuksissa viivästyssakko on usein sidottu aikaan. Viivästyksen jatkuessa sopimuskumppani voi olla oikeutettu käyttämään toista toimittajaa työn loppuunsaattamiseksi.

Tilaaajan on valvojan sopimuskumppanina täytettävä omat velvoitteensa. Näitä ovat kauppahinnan maksaminen sopimuksen mukaan sekä muut vuoraukseen liittyvät ja sille kuuluvat toimenpiteet. Maksuaikataulusta myöhästyminen ilman perustetta on sopimusrikkomuksena viivästys kauppahinnan maksamisessa⁵⁵. Laiminlyönti muissa sopimusvelvoitteissa voi olla myös laadullinen virhe, jos suoritus poikkeaa sovitusta. Ne voivat vaikuttaa valvojan mahdollisuuksiin täyttää omat velvoitteensa.

2.3.2. Asiantuntija-aseman merkitys vastuun laajuuteen

Sopimusperusteisesta vahingonkorvauksesta ei ole yleislakia, vaan ensisijainen korvausvastuu perustuu sopimukseen ja sen ehtoihin. Vahinkoa kärsineen osapuolen tarvitsee vain näyttää sopimusrikkomus ja siitä aiheutunut vahinko. Sopimusrikkomusta pidetään osoituksena tuottamuksellisesta toiminnasta, josta aiheutuu korvattavaa vahinkoa. Sopimusta rikkoneen osapuolen on osoitettava korvausvastuusta vapautuakseen, että hän ei ole aiheuttanut vahinkoa tuottamuksellisella toiminnallaan.⁵⁶ Tämä voi osoittaa toimineensa huolellisesti ja siten vapautua vastuusta usein vain, jos suoritushäiriön syy on ollut hänestä riippumaton ja odottamaton⁵⁷.

Valvoja on vastuussa osaltaan sopimuksen ehtojen noudattamisesta. Tärkeintä on huolehtia oikeiden materiaalien käyttämisestä oikeassa paikassa, huolellisesta asennuksesta ja sovitun aikataulun noudattamisesta. Oman toiminnan ohella vastuuseen vaikuttaa sopimuskumppanin ja mahdollisesti muiden toiminta. Sellaiset tekijät, jotka vaikuttavat

⁵⁵ Saarnilehto 2005: 183.

⁵⁶ Hahto ym. 2003: 131 – 134.

⁵⁷ Hemmo 2006: 461.

omien velvoitteiden suorittamiseen on tunnistettava ja ratkaistava. Esimerkiksi kolmannen osapuolen sellainen toiminta, joka vaikuttaa vuorauksen laatuun tai aikatauluun ja siten myös valvojan vastuuseen. Tiedottaminen havaituista ongelmista välittömästi ja huolellinen dokumentointi auttavat ehkäisemään vahinkoja ja niistä mahdollisesti aiheutuvia vahingonkorvausvaateita. Sopimusoikeudessa vaikuttava lojaliteettiperiaate antaa osaltaan tälle itsestään selvältä tuntuvalle moraaliselle toiminnalle myös oikeudellista velvoittavuutta.

Asiantuntijan vastuuseen voidaan katsoa liittyvän korostunut huolellisuusvelvoite, koska vastuu voi ulottua varsinaisen sopimuskumppanin lisäksi myös ulkopuolisiin. Sopimusoikeudelliset periaatteet on siksi otettava huomioon sopimukseen läheisesti liittyvien osapuolten kohdalla, vaikka varsinaista sopimusta heidän kanssaan ei olisikaan.⁵⁸ On ammattiryhmiä, joilla on erityinen huolellisuusvelvoite, ja joiden vahingonkorvausvelvollisuudesta on säädetty erityislakeja. Valvojan vastuu ei kuitenkaan kuulu minkään erityislain piiriin.

Korkeimman oikeuden ratkaisuisa vahingonkorvausvastuu on ulottunut myös sopimuskumppanin ulkopuolelle. Kysymyksessä on voinut olla elinkeinonharjoittajien väliset suhteet. Seuraavan ratkaisun perustelut ovat valvojan vastuun kannalta huomionarvoisia.

KKO 1999: 19: A:lta saamansa toimeksiannon mukaisesti tilitoimisto C oli laatinut kommandiittiyhtiön perustamissopimuksen, jonka mukaan yhtiön vastuunalaisia yhtiömiehiä olivat A ja B. A oli samalla ilmoittanut tarkoituksena olevan, ettei B joudu vastuuseen kommandiittiyhtiön velvoitteista. Sen vuoksi C oli laatinut myös yhtiöosuuden kauppakirjan, jolla B myi A:lle osuutensa yhtiöstä ja A vapautti B:n kaikesta vastuusta. Kommandiittiyhtiö merkittiin kaupparekisteriin ja B joutui vastuuseen yhtiön veloista. Tämän katsottiin tuomiossa mainituilla perusteilla johtuneen C:n laiminlyönnistä. C velvoitettiin sopimussuhteita koskevien periaatteiden mukaan korvaamaan B:lle näin aiheutunut vahinko.

Perusteluissa KKO mainitsee, että velvollisuuksia toimeksiantajan sopimuskumppania kohtaan voi syntyä omaan menettelyyn tai tehtävän sisältöön perustuen tai muutoin teh-

⁵⁸ Hahto ym. 2003: 181 – 182.

tävän suorittamiseen liittyvistä olosuhteista johtuen. Perusteluissa mainitaan lisäksi, että näihin liittyen voi syntyä tilanteita, joissa vahingonkorvausvastuuseen voidaan sopimus- suhteita koskevien periaatteiden mukaisesti joutua myös toimeksiantajan sopimus- kumppaniin nähden.

Perusteluissa ei viitata mihinkään ammattiryhmään tai erityislainsäädäntöön. Asiantun- tija sanaa ei mainita, mutta perustelun edellytykset liittyvät usein asiantuntijan tehtäviin ja ympäristöön. Valvojan kannalta tulkinta voi merkitä sitä, että vastuu on sopimuksen lisäksi riippuvaista yksittäisistä tilanteista ja olosuhteista⁵⁹. Toisena osapuolena ei vas- tuun kannalta ole ainoastaan sopimuslumppani, vaan tilanteesta riippuen mahdollisten osapuolten joukko, joihin saattaa liittyä vahingonkorvausvelvollisuus. Olosuhteiden perusteella loppuasiakkaalla voi lähinnä olla valvojaa kohtaan sellaisia perusteltuja odo- tuksia, että vahingonkorvausvelvollisuus voisi tulla kysymykseen.

2.3.3. Sopimuslumppanin virheeseen vetoamisen edellytykset

Voidakseen vedota toisen osapuolen velvoitteiden täyttämättä jättämiseen on sopimus- lumppanin tullut täyttää omat sopimuksen mukaiset velvoitteensa⁶⁰. Tällaisia ovat esi- merkiksi toimenpiteet, jotka voivat liittyä toisen osapuolen suoritukseen siten, että ne edeltävät niitä tai ovat samanaikaisia ja välttämättömiä toisen osapuolen velvoitteiden täyttämiseksi. Sopimuksen mukaiset maksusuoritukset tulee olla täytetty, ellei ole ollut perustetta pidätyä suorituksista. Sopimuslumppanin on ilmoitettava toiselle osapuolelle velvoitteiden vajaasta suorituksesta, jos on todennäköistä, että tämä ei ole tietoinen siitä. Ellei ilmoitusta suoritusvirheestä anneta kohtuullisessa ajassa, toinen osapuoli saa pitää omaa suoritustaan sopimuksen mukaisena⁶¹. KL 32 §:ssä säädetään reklamaatiovelvol- lisuudesta virheeseen vetoamisen edellytyksenä.

Vuorauksen valmistuminen sopimuksenmukaisessa aikataulussa on riippuvainen useas- ta tilaajan vastuulla olevasta seikasta. Ensimerkiksi vuorattavan kohteen rakenteet on oltava niin valmiit, että työ voidaan aloittaa sovitussa aikataulussa. Lisäksi monet ylei-

⁵⁹ Norros 2007: 62.

⁶⁰ Hemmo 2003b: 152.

⁶¹ Hemmo 2003b: 155.

siin asennustyön edellytyksiin liittyvät tekijät ovat usein tilaajan vastuulla. Tällaisia voivat olla esimerkiksi materiaalien kuljetuksiin, sähkön saantiin tai vuoraustyön kannalta välttämättömien laitteiden käyttöön liittyvät tekijät.

Jotta tilaaja voi vedota valvojan sopimusrikkomukseen vuorauksen valmistumisen myöhästyessä, on tämän täytynyt huolehtia kaikista sopimuksen mukaisten velvoitteidensa täyttämisestä työn suorittamiseksi. Toisaalta valvojan täytyy reklamoida havaitsemistaan puutteista tilaajan toiminnassa, tilanteesta ja olosuhteista riippuen, kohdullisessa ajassa säilyttääkseen mahdollisuuden välttää vahingonkorvaus, joka on seurausta tilaajan vastuulla olevasta tekijästä.

Vuorauksen laatuun vaikuttavia tekijöitä tilaaja voi seurata käytettävien materiaalien ja piirustusten avulla. Tavallinen käytäntö on kuitenkin se, että valvoja ratkaisee tai antaa hyväksynnän tilannekohtaisesti käytettäville työmenetelmille. Tilaaja harvoin puuttuu vuorauksen asennukseen liittyviin yksityiskohtiin. Vuoraukselle yleensä annettava takuu antaa tilaajalle suojaa virheiden varalle. Yleisesti tilaaja kuitenkin seuraa asennuksen kulkua yhteisten kokousten yhteydessä ja valmistumisasteen avulla. Havaitessaan sopimusehtojen vastaista menettelyä tilaajan on reklamoitava asianmukaisesti valvojalle.

2.4. Sopimusrikkomuksesta aiheutuvat korvaukset

2.4.1. Korvattavien vahinkojen määräytyminen

Vahingonkorvaukset muodostuvat elinkeinonharjoittajien välisissä suhteissa ensisijaisesti sopimuksen ehtojen perusteella. KL:n 27 § ja 40 §:ssä säädetään vahingonkorvauksesta viivästys- ja virhetilanteissa. Näistä voi löytää johtoa ainakin lähellä irtaimen kauppaa olevien suhteiden vahingonkorvauskysymyksiin.

Pääperiaatteena KL:n säännöksissä on erotetut vastuuperusteet. Välittömät vahingot korvataan ankaramman kontrollivastuun perusteella. Huolimattomuus suorituksen teki-

jän puolella ei kuitenkaan KL 27 §:n mukaan rajaa välillisiä vahinkoja korvausvastuun ulkopuolelle.⁶² Sopimusperusteisessa vahingonkorvausvastuussa välilliset vahingot korvataan ekskulpaatiovastuun perusteella.⁶³ Virheellisen suorituksen jälkeen sopimusvelallisella on kuitenkin tietyin edellytyksin oikeus virheen oikaisuun ennen varsinaisia vahingonkorvauksia⁶⁴. Tällä hän voi rajata omia kustannuksiaan ja valvoa uuden suorituksen laatua ja tasoa, jotta se vastaa alkuperäistä sopimusta⁶⁵.

KL:n ensimmäisessä luvussa on määritelty lain soveltamisalasta. Sanamuoto jättää sopimukseen liittyvän materiaalitoimituksen vuoksi hieman tulkinnan varaa sen suhteen katsotaanko valvonnan kuuluvan KL:n soveltamisalan piiriin. KL 2 §:ssä jätetään kiinteän laitoksen tai rakennelman rakentamista koskevat sopimukset lain ulkopuolelle. Vuoraus voidaan toisaalta katsoa kiinteäksi, vaikka kysymys ei ole laitoksen toimittamisesta. Materiaalit kuuluvat valvonnan kanssa samaan toimitukseen. Edelleen samassa säännöksessä on rajausta tavarahan, ja palvelun tai työn suhteen. Palvelun muodostaessa sopimuksen pääosan tavaraan verrattuna, laki ei tule sovellettavaksi. Yleensä valvojan kohdalla materiaalien osuus on suurempi kuin valvonnan. Tällä perusteella sopimusta vuorauksesta voitaisiin tulkita KL:n mukaan. Lisäksi KL 3 §:ssä merkitystä annetaan sopimusvapaudelle, kauppatavalle ja osapuolten aiemmalle käytännölle. Laki tulee sovellettavaksi, jos näistä ei saada tulkinta-apua.

Valvojan ja tilaajan suhdetta määrittelee sopimus. Se on kuitenkin usein puutteellinen, koska sopimuksissa ei voi ottaa huomioon kaikkia mahdollisia tulevaisuuden tapahtumia. Valvoja on asiantuntija siinä sopimusympäristössä, joka hänen velvoitteitaan määrittää. Monet tekijät viittaavat siihen, että tilaaja haluaa luovuttaa vastuun vuorauksen laadusta asiantuntijalle, koska sillä itsellään ei ole tarvittavaa osaamista.

Valvoja on vastuussa asennuksesta kokonaisuutena. Myös valmiin vuorauksen käyttöönottoon ja huoltoon liittyvä neuvonta kuuluu valvojalle. Huomattava on kokonaisu-toimituksen luonne. Asiantuntijan vastuu sopimuskumppania kohtaan on hyvin laajaa⁶⁶.

⁶² Wilhelmsson, Sevón & Koskelo 2006: 78.

⁶³ Mononen 2004: 1388 – 1391.

⁶⁴ HE 93/1986: 30.

⁶⁵ Hemmo 2003b: 213.

⁶⁶ Hahto ym. 2003: 185.

KL:n säännökset eivät näillä perusteilla tule sovellettaviksi. Sen vuoksi valvojan voidaan katsoa olevan vastuussa myös tilaajan välillisistä vahingoista, ellei vastuuta ole rajoitettu. Ainakin valvojan on sopimuksia tehtäessä otettava huomioon laajan korvausvelvollisuuden mahdollisuus ja pyrittävä rajaamaan vastuutaan esimerkiksi sulkemalla vaikeasti ennakoitavat välilliset vahingot vastuun ulkopuolelle. Sopimuksissa usein käytetty välityslauseke siirtää sopimuserimielisyydet ja mahdolliset vahingonkorvaukset välimiesmenettelyssä ratkaistavaksi⁶⁷.

2.4.2. Sopimussakko osana sopimusrikkomuksen seuraamusta

Sopimussakosta sovitaan sen varalta, että pääsopimus tulee rikotuksi⁶⁸. Sopimussakon käytöllä sopimusvelkoja pyrkii välttämään vahingon syntyä ja suuruutta koskevaa todistelua⁶⁹. Sopimussakko toimii myös painostuskeinona sopimusvelallista kohtaan suorituksen täyttämiseksi. Lisäksi se helpottaa ja nopeuttaa sopimusrikkomuksesta aiheutuva selvittelyä, koska sopimussakko on yleensä tehokas ilman syntyneitä vahinkojakin. Sopimussakkoa ei erityisesti säännellä lainsäädännössä, mutta kohtuuttomia ehtoja on soviteltu jo alkuperäisen OikTL 36 §:n mukaan. Säännös koski kohtuuttoman sopimussakon sovittelua.⁷⁰ Sopimussakon voidaan katsoa olevan sopimusvelallisen kannalta ankarana, koska oma huolellinen toiminta ei vielä vapauta sopimussakosta sopimusrikkomuksen tapahduttua. Ylivoimainen ja odottamaton este kuitenkin vapauttaa sopimussakon suorituksesta.⁷¹ Toisaalta sopimussakko voi luoda myös ennakoitavuutta velalliselle rajaamalla vaikeasti määritettävät vahingot sopimussakkoon⁷².

Valvontaa koskevissa sopimuksissa sopimussakot liittyvät yleensä viivästykseen. Kohteen valmistumisella ja tuotannon käynnistymisellä suunnitellusti on tilaajalle ja loppuasiakkaalle suuri taloudellinen merkitys. Sen vuoksi sopimussakko voi olla sidottu päivää kohti laskettavaan kiinteään summaan tai suhteelliseen osuuteen kauppahinnasta. Viivästyksen jatkuessa sakko voi olla nouseva. Lisäksi yksittäisistä toimenpiteistä tai

⁶⁷ Saarnilehto 2005: 6.

⁶⁸ Vihma 1950: 179.

⁶⁹ Vihma 1950: 30.

⁷⁰ Hemmo 2003b: 336 – 337.

⁷¹ Vihma 1950: 201 – 202.

⁷² Hemmo 2003b: 343 – 344.

suorituksista voi olla omia erillisiä ehtoja ja sopimussakkoja. Valvoja saattaa olla lisäksi vastuussa tilaajan kustannuksista, jotka aiheutuvat toimenpiteistä tilanteen korjaamiseksi viivästyksen jatkuessa.

3. VALVONNAN ALOITUS

3.1 Aloitusvaiheen elementit

Materiaalit kuuluvat valvonnan kanssa samaan toimitukseen ja ovat vuorauksen laadun kannalta tärkeä elementti. Ne kuuluvat valvojan vastuulle. Materiaalien on luonnollisesti oltava asennuspaikalla ja käyttökelpoisessa kunnossa asennuksen alkaessa. Materiaalimäärä on suuri ja sen riittävyys on tärkeää. Lisäksi materiaali voi pilaantua. Sen vuoksi materiaaleihin liittyvät kysymykset tarkastellaan luvussa ensimmäisenä erillisenä kokonaisuutena, niihin palataan useaan otteeseen tutkimuksen myöhemmissä yhteyksissä.

Materiaalin saapumiseen liittyviä toimenpiteitä ja vastuun jakautumista tarkastellaan samoin kuin kuljetussopimuksia koskevaa sääntelyä ja niihin liittyviä erityispiirteitä. Materiaalien huolellinen varastointi on saapumisen jälkeen tärkeää käytettävyyden turvaamiseksi, siksi varastointiolosuhteita ja niiden merkitystä käsitellään tässä. Dokumentointi liittyy lähinnä materiaalimääriin. Kuitenkin myös kulutuksen seuraamista koskeva osa sopii luontevammin materiaalien yhteyteen, kuin asennuksen valvontaa koskevaan lukuun enemmän teknisenä osana.

Asennusolosuhteita rakenteiden osalta tarkastellaan niihin liittyvien huomionarvoisten piirteiden vuoksi, jotka liittyvät vastuusuhteisiin ja yhteistoimintaan, jota käsitellään seuraavaksi. Yhteistoimintaa kuvataan erikseen, koska se liittyy läheisesti laadun ja valmistumisaikataulun lisäksi asiantuntijan vastuuseen ja siten tämän tutkimuksen ytimeen.

Ennen asennustyön alkua valvojan on tarkastettava työturvallisuuden liittyvien valmiuksien lisäksi myös muita järjestelyitä, jotta ne ovat sopimuksen mukaiset. Niiden on oltava kunnossa ennen aloitusta ja ne käsitellään tässä yhteydessä sen vuoksi, että aloituksen hyväksyminen ilman kaikkien velvoitteiden täyttymistä voitaisiin katsoa vallitsevan tilanteen hyväksymiseksi.

Yhteinen neuvottelu on tilaisuus, jossa valvojan antamalla tiedoilla saattaa olla vastuun kannalta merkitystä myös sopimussuhteen ulkopuolelle tiedon pohjalta tehtävien ratkaisujen yhteydessä. Informaatiokanavia tarkastellaan organisaation tasolla, mutta myös yksittäisen tiedonkäyttäjän näkökulmasta tiedon vastaanottajana ja sen vaikutuksista valvojan vastuu-asemaan. Neuvottelua ja informaatiota käsittelevä osa on tutkimuksen kannalta luontevaa käsitellä tässä yhteydessä, koska se on esiteltävä ennen asennuksen aloitusta, mutta sen tarpeellisuus valvojan vastuun kannalta on jo havaittavissa liittyen tiedottamisen merkitykseen asiantuntijan velvollisuutena.

3.2. Materiaalit

3.2.1. Materiaalin määrän ja laadun tarkastus

Tulenkestävään vuoraukseen käytetään erilaisia materiaaleja kohteesta riippuen keskimäärin n. 600 – 1 000 tonnia. Suurin osa tästä tulee valmistajilta suoraan asennuskohteeseen. Materiaaleista ja valvonnasta tehdään samanaikaisesti kauppa tilaajan kanssa. Valvojan on tarkastettava saapunut ja mahdollisesti myöhemmin saapuvat materiaalit tilattujen määrien ja laadun osalta säilyttääkseen tarvittaessa oikeutensa vedota virheeseen⁷³. Toimituksessa tapahtuneet virheet ja puutteet on heti selvitettävä ja tarvittaessa reklamoitava valmistajalle. Virhe voi olla myös rahdinkuljettajan tai vastaanottajan toiminnassa. Usein loppuasiakas huolehtii materiaalien vastaanottamisesta ja varastoinnista.

Valvojan kannattaa noudattaa huolellisuutta tulenkestäviä materiaaleja tarkastaessaan. Näin vastuusuhteet pysyvät selkeinä ja välttyään myöhemmin ehkä hyvinkin hankalilta selvittelyiltä virhetilanteissa. Yleisiä ohjeita ja periaatteita saapuneita materiaaleja tarkastettaessa ovat esimerkiksi Keskuskauppakamarin tavarantarkastajalautakunnan hyväksymiä tavarantarkastajia (HTT) koskevat ohjesäännöt ja Tavarantarkastajayhdistys HTT ry:n eettiset ohjeet. Vaikka valvojan ei voida katsoa olevan sopimussuhteiden vuoksi riippumaton osapuoli, velvoittavat sopimusoikeudelliset periaatteet ja tavarant-

⁷³ Hemmo 2003b: 156 – 157.

tarkastusta koskevat periaatteet häntä suorittamaan tarkastuksen teknisistä lähtökohdista omaa ammattitaitoaan hyödyntäen vuorauksen parhaaksi.

Tavarantarkastajan on suoritettava tehtävänsä puolueettomasti ja huolellisesti, eikä asemaa saa käyttää asiattoman edun tavoittelemiseen⁷⁴. Tarkastuskertomuksessa mainittavista asioista on Keskuskauppakamarin ohjesäännössä yksityiskohtainen luettelo. Näitä ovat esimerkiksi tarkastuksen aika ja paikka, tarkastuksessa läsnä olleet sekä tarkastuksessa todetut seikat. Vahinkotilanteissa edellytetään niiden aiheutumiseen liittyviä tietoja. Korjaamisen tarpeellisuus, kiireellisyys ja riskit lisävahinkojen syntymisestä on myös mainittava tarkastuskertomuksessa.⁷⁵ Materiaalien määrät ja niiden kunto ovat valvojan tarkastuksen keskipisteessä, samoin kuin mahdollisiin vaurioihin liittyvät selvitykset. Tarkastuksesta voidaan tehdä pöytäkirja, josta kaikki tärkeä tarkastukseen liittyvä tieto on löydettävissä.

Tavarantarkastajan on toimittava parhaan ymmärryksensä mukaan, huolellisesti, rehellisesti ja puolueettomasti. Hän ei saa antaa henkilökohtaisten etujen tai vaikuttimien vaikuttaa tehtävän tunnolliseen suorittamiseen. Tavarantarkastajan on myös käyttäydyttävä asiallisesti ja toimittava tasapuolisesti sekä kehitettävä ammattitaitoaan.⁷⁶ Valvojan on tehtäviensä huolellisen suorittamisen lisäksi myös työhönsä kohdistuvan luottamuksen säilyttämiseksi noudatettava näitä eettisiä ohjeita.

Tiilet ja massat on pakattu lavoille ja peitetty muovilla, lavat kuljetetaan konteissa. Tiilien suhteen ei ongelmia yleensä ole, ellei koko lava ole rikkoutunut. Massan suhteen tilanne voi kuitenkin olla toinen. Säkit eivät ole vesitiiviitä, vaan lavaa suojaavan muovin rikkoutuminen voi aiheuttaa esimerkiksi sateeseen jäädessään massan kastumisen ja pilaantumisen. Lisäksi säkit rikkoutuvat suhteellisen helposti.

Materiaalien vastaanotosta huolehtii käytännön syistä usein loppuasiakas, vaikka sopimussuhde materiaalitoimittajan kanssa on valvojalla. Toimitettava materiaalmäärä on suuri ja lisäksi sitä voi tulla myös hieman eri paikoista. Valvojan on oman tarkastuksen

⁷⁴ Keskuskauppakamari 2004: 3.

⁷⁵ Keskuskauppakamari 2004: 5 – 6.

⁷⁶ Tavarantarkastajayhdistys HTT ry.

lisäksi toimittava yhteistyössä loppuasiakkaan kanssa, jotta voidaan varmistua saapu-neiden materiaalien oikeista määristä. Näin voidaan välttyä väärinkäsityksiltä ja mah-dolliset puutteet toimituksessa voidaan selvittää nopeasti. On luonnollisesti tärkeää ai-kataulun kannalta, että materiaalit saapuvat asennusta ajatellen oikeassa järjestyksessä. Materiaalien laadullinen kelpoisuus on tarvittaessa ratkaistava tapauskohtaisesti. Tämä on useimmin tarpeellista massojen kohdalla, koska kostea ilma ja kostuneet tai rikkou-tuneet säkit aiheuttavat massan sitoutumisreaktion. Materiaali saattaa olla sen vuoksi kokonaan käyttökelvotonta, tai se on otettava huomioon käyttöä rajoittavana tekijänä.

Laadullisesti väärä lähetetty materiaali on materiaalitoimittajan vastuulla. Valvoja te-kee pöytäkirjan havaituista virheistä ja selvittää virheen syytä. Valvoja tiedottaa asiasta tilaajalle ja loppuasiakkaalle. Väärä materiaali korvataan uudella toimituksella ja jatko-toimenpiteistä väärän materiaalin osalta neuvotellaan erikseen valvojan ja materiaalin-toimittajan kesken.

Vaurioituneen materiaalin kohdalla tarkastetaan vahingon laajuus ja selvitetään vaurion syytä. Lisävahingot pyritään minimoimaan materiaalin huolellisella käsittelyllä ja varas-toinnilla. Valvoja on tarvittaessa yhteydessä rahdinkuljettajaan, jos materiaali on vauri-oitunut matkan aikana. Vastuukysymys ratkaistaan siinä tapauksessa valvojan ja rah-dinkuljettajan välillä. Vahinkojen vaikutukset vuorauksen valmistumiselle on arvioitava ja syntyneistä vahingoista on keskusteltava muiden osapuolten kanssa.

Materiaalien toimitukseen liittyvät vastuusuhteet selvitetään valvojan ja materiaalien-toimittajien välillä. Valvoja on edelleen vastuussa vuorauksesta kokonaisuutena tilaajal-le sopimuksen mukaan. Materiaalien toimittajat eivät siten ole sopimusosapuolia suh-teessa tilaajaan tai loppuasiakkaaseen. KvKKL:n 3 § antaa ostajan ja myyjän vapaasti sopia siitä, minkä maan lakia kauppaan sovelletaan. 4 §:ssä säädetään käytettäväksi sen maan lakia, jossa myyjällä on kotipaikka, jos sovellettavasta laista ei ole muuta sovittu ja tämä on siellä ottanut tilauksen vastaan. Tavarankäytön tarkastuksen ja siihen liittyvien toi-menpiteiden osalta lain 5 §:ssä mainitaan sen maan lain noudattamisesta, jossa tarkas-tuksen tulee tapahtua, ellei muuta ole sovittu.

Lisäksi Pohjoismaissa esimerkiksi irtaimen kauppaa koskeva lainsäädäntö on yhteisen lainsäädäntötyön vuoksi lähellä toisiaan⁷⁷. Velvoiteoikeudessa on laajemminkin vallinnut suuri oikeusyhtenäisyys Pohjoismaiden välillä⁷⁸. KL:n säädökset ja periaatteet ovat myös valvojan käyttökelpoisia työkaluja, joista voi saada johtoa tilannetta arvioitaessa. Eri sopijapuolten kanssa on myös voinut pitkän yhteistyön seurauksena muodostua hieman erilaisia käytäntöjä ja kauppatapoja, joita on pidettävä osapuolia sitovina.

Kuljetussopimuksilla voi olla liittymäkohtia eri valtioihin. Eri kuljetusmuotoja koskevat kansainväliset yleissopimukset pyrkivät luomaan yhtenäisiä käytäntöjä sopimusvaltioissa. Samalla pyritään estämään rahdinkuljettajan pakottavan lainsäädännön kiertäminen sellaisilla oikeuspaikka- ja lainvalintasäännöillä, jotka viittaisivat yleissopimuksen ulkopuolella oleviin valtioihin.⁷⁹ Tulenkestävät materiaalit lähtevät tavallisesti merikuljetuksena Pohjoismaista ja muualta Euroopasta. Autokuljetus on tavallinen ainakin osassa matkaa. Lain valintaan vaikuttaa aina tapauskohtaisesti tehdyt sopimukset, kauppatapa osapuolten välillä ja niiden valtioiden lainsäädäntö, jotka liittyvät kauppaan.

Rahdinkuljettajan vastuu tulee esiin, kun tavara vahingoittuu tai katoaa kuljetuksen aikana. Rahdinkuljettajan velvollisuus on luovuttaa tavara samassa kunnossa kuin se oli hänen vastaanottaessaan sen kuljetusta varten.⁸⁰ Valvojan havaitessa puutteita tai huomautettavaa materiaaleja vastaanottaessaan on toimenpiteisiin ryhdyttävä välittömästi.

Tärkeää on saada korvaava toimitus puuttuvan tai vaurioituneen tilalle, jotta sopimusehdot tilaajalle voidaan täyttää myös aikataulun osalta. Kuljetusoikeudessa esiintyvät lyhyet reklamaatio- ja vanhentumisajat ovat toinen syy asioiden nopealle selvittämiselle. Määräaikojen laiminlyönti voi johtaa siihen, että vahinkoa kärsinyt menettää oikeutensa korvaukseen⁸¹.

3.2.2. Varastointiolosuhteet

⁷⁷ Letto-Vanamo 1998: 942 – 943.

⁷⁸ Hemmo 2003a: 43.

⁷⁹ Sisula-Tulokas 2003: 44.

⁸⁰ Sisula-Tulokas 2003: 62.

⁸¹ Sisula-Tulokas 2003: 74.

Materiaalit tarvitsevat asianmukaiset varastointiolosuhteet, jotta niiden laatu säilyy moitteettomana asennukseen saakka. Varaston täytyy suojata materiaalia kastumiselta. Painavat lavat edellyttävät kovaa ja suoraa alustaa pysyäkseen pystyssä päällekkäin pinnottuna. Varaston sijainti on loppuasiakkaan osoittama ja tämä huolehtii myös varastoinnin asianmukaisuudesta itse, tai siitä huolehtii asennusyritys, näiden tekemän sopimuksen perusteella.

Tulenkestävään vuoraukseen käytettävien materiaalien asennuksessa on huomioitava lämpötila työkohteessa ja asennettavan materiaalin lämpötila. Kuuma materiaali kuivuu liian nopeasti ja aiheuttaa heikkolaatuisen lopputuloksen tai tekee asennuksen mahdottomaksi. Varastoinnin kannalta tämä tulee huomioida siten, että kuumissa olosuhteissa varaston tulee olla jäähdytetty. Kylmä ilmasto vaatii lämmitystä jäätymisen estämiseksi ja materiaalien ominaisuuksien säilyttämiseksi. Vaihtoehtona koko varaston jäähdyttämiseksi voidaan käyttää pienempää välivarastoa, jonne otetaan seuraavina päivinä tarvittava määrä materiaalia. Käytännön yksityiskohdista voidaan sopia tapauskohtaisesti vallitsevien olosuhteiden ja tarpeen mukaan.

Valvoja on vastuussa vuorauksen laadusta kokonaisuutena. Käytettävän materiaalin laadulla on suuri merkitys koko vuorauksen kestävyuden kannalta. Huolellinen varastointi on tärkeää vuorauksen laadun lisäksi myös siksi, että valvoja täyttää omat velvoitensa liittyen valmistajan ehtoihin materiaalin virheettömyydestä. Laiminlyönti tai puutteelliset varastointiolosuhteet valvojan puolelta heikentävät mahdollisuuksia vedota materiaalin virheeseen valmistajalle. Sen vuoksi valvojan on varmistuttava siitä, että materiaalien on asianmukaisesti varastoinnista on huolehdittu, vaikka sen tekeekin joku muu kuin valvoja.

Valvojan on ilmoitettava puutteista tai virheistä varastoinnissa tilaajalle ja loppuasiakkaalle. Tilaajalle valvojan sopimuskumppanina, koska annettu takuu voi muuten aiheuttaa valvojalle korvausvastuun myös varastoinnista aiheutuvista virheistä vuorauksen laadussa. Loppuasiakas on vastuussa varastoinnista. Sen vuoksi tälle on myös ilmoitet-

tava virheistä niiden korjaamiseksi. Näin varmistetaan hyvä laatu, vältetään väärinkäsityksiltä ja myöhemmältä korvausvastuulta loppuasiakkaalle⁸².

3.2.3. Dokumentointi

Tulenkestävän vuorauksen suunnittelu lähtee tilaajan toimittamien rakennesuunnitelmien ja piirustusten pohjalta. Vuorauksesta tehtävään tarjoukseen liittyy ehdotus käytettävistä materiaaleista. On ymmärrettävää, että tilaajalla ei aina ole yksityiskohtaista tuntemusta erilaisista tulenkestävistä materiaaleista ja niiden eroista. Yleisenä edellytyksenä on materiaalien soveltuvuus ja yleinen käyttö vastaaviin tarkoituksiin. Tilaaja edellyttää todistusta käytettävien materiaalien koostumuksesta ja teknisistä ominaisuuksista. Valvojan on sopimuksen perusteella huolehdittava siitä, että tilaajalla ja myös loppuasiakkaalla on nämä tiedot käytettävissä.

Valvoja tarkastaa saapuvan materiaalin laadun ja määrän pakkauslistojen perusteella ja vertaa saapuneita eriä tehtyyn tilaukseen. Loppuasiakas purkaa ja ottaa materiaalin vastaan rahdinkuljettajalta, tarkastaa ja varastoi sen. Tämän jälkeen vastuu materiaaleista on loppuasiakkaalla, vaikka valvojan on asemansa perusteella varmistettava asianmukainen varastointi ja käsittely Valvojan on kuitenkin seurattava materiaalin kulutusta ja verrattava sitä valmistumisasteeseen työn edetessä. Tämä sen vuoksi, että valvoja on vastuussa materiaalien riittävydestä sopimusehtojen täyttämiseksi. Ajoissa havaittuun materiaalin liian suureen kulutukseen voidaan vielä vaikuttaa ja saada tilanne korjattua. Tällainen kulutus voi aiheutua esimerkiksi liian suuresta ainevahvuudesta asennettaessa tai hukkamateriaalista. Asennusyritys on vastuussa huolimattomasta käsittelystä ja ohjeiden vastaisesta menettelystä johtuvista ylimääräisistä materiaalikustannuksista. Loppuasiakas on kuitenkin suhteessa tilaajaan vastuussa suoritusapulaisensa virheestä kuin omastaan⁸³.

Tilaajalle on annettava pakkauslistat saapuneista materiaaleista, vaikka tämä olisikin siirtänyt käytännön toimenpiteet loppuasiakkaalle. Näin sopimuskumppanilla on tieto materiaaleihin liittyen myös valvojalta ja samalla tieto sopimusehdon täyttymisestä tältä

⁸² Ks. tästä luku 2.3.2. s. 34 – 36.

⁸³ Norros 2007: 101.

osin. Valvoja antaa materiaaleja koskevat tekniset tiedot ja käyttöohjeet myös asennusyritykselle, vaikka tämä on yleensä ne saanut jo loppuasiakkaalta. Samalla voidaan keskustella ja antaa kirjallisena tietoa materiaaleihin liittyvistä erityisistä ominaisuuksista tai vaatimuksista. Asennusyritys voi myös saada valvojalta kirjallisen luvan tai hyväksynnän materiaalin käyttöön liittyvästä menetelmästä.

3.3. Asennusolosuhteet

3.3.1. Rakenteiden valmius ja laatu

Ennen tulenkestävän vuorauksen aloitusta valvojan on tarkastettava asennukseen liittyvät muut rakenteet. Näillä voi olla suuri merkitys vuorauksen tulevan laadun kannalta ja ne on siksi tarkastettava. Vastuu näiden asianmukaisuudesta kuuluu yleensä muille kuin valvojalle. Kysymykseen tulevat tässä esimerkiksi teräsrakenteet ja alusta, jonka päälle tai jota vasten muuraus tehdään. Muurattavan kohteen rakenteiden on luonnollisesti oltava valmiit vuorattavaksi. Lisäksi on tarkastettava edeltävien työvaiheiden laatu niiltä osin, kuin sillä on vaikutusta vuoraukseen ja valvojan velvoitteisiin⁸⁴.

Muurauksissa käytetään ohutta, usein vain noin yhden millimetrin vahvuista laastisaumaa. Siksi epätasaisuudet rakenteissa, kuten paksut hitsaussaumot, aiheuttavat epävakautta muurauksessa ja voivat heikentää sen laatua. Rakenteiden mitoitukset on myös tarkastettava sen varmistamiseksi, että muutoksia tai virheitä ei ole tapahtunut vuorauksen suunnittelun jälkeen. Näin virheet ja niiden syyt voidaan selvittää ennen vuorauksen aloitusta.

Sopimukset edellyttävät, että rakenteet ovat vuorauksen edellyttämässä kunnossa. Sopimusta tulkittaessa merkitystä annetaan ensisijaisesti sopimuksen tekemiseen liittyvälle aineistolle. Sellaisia ovat esimerkiksi sopimusneuvottelut, osapuolten aikaisemmat toimet, olosuhteet, sopimuksen tarkoitus, sopimuksen sanamuoto, yleinen kielenkäyttö ja ammattisanasto.⁸⁵

⁸⁴ Hemmo 2003b: 152.

⁸⁵ Saarnilehto 2005: 146.

Lähtökohtana on objektiivinen sopimuksen tulkinta myös vuoraukseen liittyviä rakenteita arvioitaessa. Tämä tarkoittaa sitä, että merkitystä annetaan sopimuksessa käytettyjen ilmaisujen normaalille sisällölle sellaisena kuin se tulkitsijalle ilmenee. Sopimuksen sanamuodon ja tarkoituksen ollessa ristiriidassa tarkoitusta ei voida ottaa huomioon. Objektiivinen tulkinta ulottuu myös sopimusosapuolen toiminnasta saatavaan kuvaan. Vastapuoli voi vaatia sen mukaista tulkintaa.⁸⁶ Rakenteiden virheet tai puutteet ovat sopimusrikkomus tilaajan puolelta ja niillä voi olla vaikutuksia valvojan vastuuseen laadun ja aikataulun osalta. Vakavat ja korjaamatta jätetyt virheet tilaajan puolelta voivat vaikuttaa myös takuun voimassapysymiseen.

Valvojan on varmistuttava ennen aloitusta, että laatuun vaikuttavat virheet on korjattu. Ilmoitus sopimusehtojen täyttämiseen vaikuttavista virheistä on tehtävä tilaajalle. Tämä on sopimuksen perusteella vastuussa muiden rakenteiden laadusta ja valmiudesta suhteessa valvojaan. Kysymys voi olla pienistä seikoista kuten hiomisista tai muusta viimeistelystä, jotka on helppo korjata nopeasti ilman merkittävää ajallista viivettä. Ne voivat myös olla osa vuoraukseen liittyvää työtä, jotka tehdään asennusyhtiön toimesta. Pitemmän viivästyksen sattuessa valvojan on tehtävä muistio viivästyksen syystä ja kestosta tilaajalle. Vastaava viivästys vuorauksen valmistumisessa ei siten automaattisesti aiheuta korvausvastuuta valvojan puolelta. Käytännössä huomauttamista on harvoin ja ne ratkaistaan lähes poikkeuksetta normaalisti sopimalla asian korjaamisesta.

Huomioitava on lisäksi sellaiset muiden vielä tekemättömät työt ja toimenpiteet, jotka saattavat vaikuttaa vuorauksen laatuun, jos sen asennus on jo aloitettu. Kysymykseen saattaisi tulla esimerkiksi pyörivän uunin kohdalla tarve pyörittää uunia tai muutostyöt, joilla olisi vahingollinen vaikutus valmiin tai keskeneräisen vuorauksen laatuun. Valvojan on etukäteen tiedotettava vuorauksen aloituksen merkityksestä ja sen aiheuttamista rajoituksista tässä suhteessa tilaajalle, loppuasiakkaalle, asennusyhtiölle ja muille sellaisille osapuolille, joita voi olettaa tiedon koskevan. Sopimusoikeudellisen veloitavuuden ohella myös Pöyhösen kuvaama avoimuusperiaate toteutuu, joka painottaa toimintojen ominaisuutta toimijoihin liitettyjen muodollisten velvoitteiden lisäksi⁸⁷.

⁸⁶ Saarnilehto 2005: 149.

⁸⁷ Pöyhönen 2003: 120 – 122.

Näin valvoja täyttää tehtävänsä asiantuntijana kokonaisuus ja muidenkin etu huomioon, sekä välttää toimintaansa kohdistuvat korvausvaatimukset.

Valvojan tiedonantovelvollisuus tilaajaa kohtaan oikeudelliselta kannalta perustuu sopimukseen ja sopimusoikeudellisille periaatteille sopimuskumppanin erityisasemasta ja tämän etujen huomioon ottamisesta, jonka laiminlyönnistä voi seurata vahingonkorvausvelvollisuus⁸⁸. Loppuasiakkaan asema voidaan katsoa valvojalle läheiseksi työn lopullisena vastaanottajana. Valvojan velvollisuus asiantuntijana on kertoa myös tälle havaitsemistaan merkityksellisistä työn edistymisestä ja laatuun vaikuttavista seikoista⁸⁹. Tämä sen vuoksi, että valvoja tietää suorituksen merkityksen tälle ja sen siirtymisen loppuasiakkaalle sellaisenaan.

Valvojan vastuuta rajoittavana tekijänä virhetilanteissa huomioon otetaan vahingonkorvausoikeudellinen ennakoitavuusperiaate sekä suhteessa tilaajaan että loppuasiakkaaseen, mikäli vahingonkorvaukselle tätä kohtaan on edellytyksiä. Ennakoitavuusperiaate rajaa odottamattomat ja vahingonaiheuttajan toimista riippumattomat vahingot korvausvastuun ulkopuolelle.⁹⁰

Asennusyrityksen kanssa käydään läpi kaikki vuorauksen asennukseen liittyvät tekijät. Tämä perustehtävä vuorauksen laadusta vastaavana kuuluu valvojalle tilaajan kanssa tehdyn sopimuksen mukaan. Sopimus myös velvoittaa valvojaa yhteistyöhön muiden tilaajan sopimuskumppaneiden kanssa. Tiedonantovelvollisuus ulottuu siis laajalle. Tämä ei ole ristiriidassa käytännöllisyyden kannalta, vaan osa luontevaa ja välttämätöntä kommunikointia. Sen oikeudellinen merkitys on kuitenkin syytä tunnustaa.

3.3.2. Yhteistoiminta työjärjestyksen kannalta

Ennen vuoraustyön aloitusta valvojan on selvitettävä ja tarvittaessa ratkaistava työn vaikutus muihin asennustöihin ja vastaavasti muiden vaikutus aloitettavaan vuoraukseen. Näin voidaan varmistaa vuoraustyön keskeytymätön eteneminen, joka vaikuttaa

⁸⁸ Hemmo 2003a: 290.

⁸⁹ Ämmälä 2002: 17.

⁹⁰ Hemmo 2003b: 293, Norros 2007: 189.

laatuun ja toisaalta tilaaja sopimuskumppanina välttyy muun muassa aikatauluun liittyviltä viivästyksiltä. Valvojalla voidaan katsoa oman alansa asiantuntijana olevan korkea huolellisuusvaatimus vuorauksen vaikutuksiin liittyen⁹¹.

Etukäteen hyvin suunniteltuihin asennusaikatauluihin on saattanut tulla muutoksia erilaisista valvojasta riippumattomista syistä. Valvojan sopimuskumppanina tilaaja on vastuussa muutosten vaikutuksista työjärjestykseen ja aikatauluun. Epätarkoituksenmukainen tai väärä työjärjestys vuorauksen kannalta voi vaikuttaa sen laatuun ja valmistumisaikatauluun ja siten myös valvojan vastuuseen. Sen vuoksi muutosten vaikutukset on arvioitava ja dokumentoitava.

Vuorauksen laadun kannalta toivottavaa on työn yhtäjaksoinen eteneminen. Esimerkiksi muutostöistä johtuvat valmiin vuorauksen purkamiset voivat tehdä ympäröivän vuorauksen löyhäksi ja siten heikentää sen laatua. Myös muita vastaavia lujuteen vaikuttavia toimenpiteitä on vältettävä, koska tulenkestävät materiaalit sitoutuvat ja saavuttavat lopullisen lujuutensa vasta käyttöönoton yhteydessä korkeissa lämpötiloissa. Tilaajalla on paras tieto eri urakoitsijoiden asennustöiden tilanteesta ja myös valvojan sopimuskumppanina tämä on ensisijainen neuvotteluosapuoli työjärjestykseen liittyvissä kysymyksissä. Valvojan on asiantuntemuksensa ja tietojensa perusteella toimittava ennakkoivasti tiedottamalla kaikesta havaitsemistaan vuoraukseen haitallisesti vaikuttavista asioista.

Muut urakoitsijat on otettava huomioon myös suoraan siten, että esimerkiksi työkohteessa valvoja keskustelelee näiden kanssa vuorauksen asennusten vaikutuksista toisiin urakoitsijoihin, ja päinvastoin, ongelmien välttämiseksi. Ratkaisua voidaan etsiä pienemmissä kysymyksissä kahden kesken, tai asiaa voidaan käsitellä erillisessä kokouksessa tilaajan ja loppuasiakkaan kanssa. Keskeistä valvojan vastuun kannalta on ongelmien havaitseminen ja niiden ratkaiseminen yhteistyössä muiden kanssa. Näin valvoja osaltaan täyttää asiantuntijan velvollisuuttaan tilaajaa ja loppuasiakasta kohtaan varmistuen samalla edellytyksiä laadukkaamman vuorauksen toteuttamiseksi. Muiden urakoitsijoi-

⁹¹ Hemmo 2005: 35.

den kanssa suoraan sovituista asioista on informoitava myös tilaajaa, koska tämä on vastuussa toimituksesta kokonaisuutena.

Aloitettaessa tärkeää on myös selvittää ja varmistaa materiaalien kuljetukseen ja varastointiin liittyvät kysymykset. Näissä on tilaajan lisäksi neuvoteltava loppuasiakkaan ja muiden urakoitsijoiden kanssa, joiden toiminta liittyy näihin vuorausta koskeviin edellytyksiin. Loppuasiakkaan vastuulle kuuluu toimiva kuljetusyhteys varastosta työkohteeseen. Valvojan velvollisuuksiin kuuluu puuttua, esimerkiksi laatimalla muistio, selaisiin havaitsemiinsa tekijöihin, jotka voivat estää materiaalien kuljetukset.

Erilaisia vuorausmateriaaleja tarvitaan samanaikaisesti, joten varastointia varten tarvitaan tilaa työkohteen läheisyydessä. Työn keskeytymätön eteneminen edellyttää materiaalien jatkuvaa saatavuutta. Nämä tilat ja alueet määrittää loppuasiakas ja tilaaja. Ennakointi ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ovat kuitenkin tärkeitä. Tilaajalle on tiedotettava aikatauluun vaikuttavista häiriöistä materiaalin saatavuudessa korvausvastuun välttämiseksi näistä johtuvista viivästyksistä.

Valvojan vastuulla on ensisijaisesti noudattaa tilaajan kanssa sovittua työjärjestystä asennuskohteiden ja aikataulun osalta. Muutokset ovat kuitenkin mahdollisia. Täyttääkseen sekä huolellisuusveloitteen sopimuskumppania kohtaan että asiantuntijan asemaan liittyvän vastuun myös muita kohtaan, valvojan on huomioitava työjärjestykseen liittyvät vaikutukset ja ryhdyttävä tarvittaessa varoittamisvelvollisuuden⁹² edellyttämiin toimenpiteisiin virheiden ja vahinkojen välttämiseksi. Näitä toimenpiteitä edellyttäviä toimia voi olla esimerkiksi toisen urakoitsijan työ, joka on selvästi ennenaikainen tai väärä.

Huomautuksentekovelvollisuutta näissä tilanteissa tukee veloitteen yksinkertaisuus ja pienet kustannukset asiantuntijalle, mutta toimenpiteestä koituva olennainen hyöty toiselle osapuolelle⁹³. Hyötyä valvojan toiminnasta koituu ensisijaisesti tilaajalle, mutta myös tilaajan muille sopimuskumppaneille.

⁹² Hemmo 2003a: 290.

⁹³ Hemmo 2003a: 53.

Valvojan velvoitteet muita urakoitsijoita kohtaan määräytyvät tilannekohtaisesti sopimusverkostosta ja toiminnasta saatavan kuvan perusteella. Perinteisessä Pohjoismaisessa ajattelussa vahva asema on ollut varsinaisilla sopimussuhteilla sen selkeyden ja odottamattomien vastuiden rajauksen vuoksi⁹⁴. Valvojan vastuuta suhteessa muihin urakoitsijoihin ei voida suoraan verrata esimerkiksi loppuasiakasta kohtaan muodostuvaan sopimussuhteen ylittävään vastuuseen, koska yhteistoiminta ei ole läheistä, eikä sopimussuhteen kaltaisia odotuksia yleensä synny. Yhteydenpito ja keskustelu omista toimenpiteistä ja toisten suunnitelmista vähentävät kuitenkin virheiden ja päällekkäisyyksien mahdollisuutta. Riittävä huolellisuus toteutuu siten myös etupainotteisena valvontana.

3.3.3. Asennustyön edellytykset

Häiriötön tulenkestävän vuorauksen asennus vaatii erilaisia käytännön perustoimintoihin liittyviä valmiuksia. Työkohteen ulkopuolisten rakenteiden on oltava valmiina ja sellaisessa kunnossa esimerkiksi tasojen ja kulkuväylien osalta, että ennen kaikkea ihmisten on turvallista liikkua. Asennukseen liittyvien materiaalien kuljetusten on oltava esteetöntä ja varastoinnin asennuskohteen läheisyyteen on myös oltava mahdollista.

Asennustyö edellyttää lisäksi riittävää nostinta materiaalien nostamiseksi kohteeseen. Sähkön, veden ja paineilman saanti ovat myös välttämättömiä. Kaikista tärkeistä edellytyksistä on maininta sopimuksissa, koska varsinkin uutta kokonaista laitosta rakennettaessa ne eivät ole itsestäänselvyksiä. Loppuasiakas tavallisesti huolehtii ja vastaa siitä, että tämä asennukseen liittyvä tukitoiminta on käytettävissä ja toimii.

Häiriöistä ja puutteista kannattaa olla yhteydessä tilaajaan ja loppuasiakkaaseen⁹⁵. Näin käytännön ratkaisu löytyy helpommin ja nopeammin, ja myös sopimusoikeudellisesti tärkeät osapuolet saavat tiedon tilanteesta. Tilaaja vastaa valvojan sopimuskumppanina viime kädessä sopimusehtojen täyttämisestä, vaikka loppuasiakas on sitoutunut tehtävien hoitamiseen erillisen sopimuksen perusteella. Ongelmat ratkaistaan kuitenkin käytännössä usein suoraan asennusyrityksen ja loppuasiakkaan välillä.

⁹⁴ Hemmo 2003a: 274.

⁹⁵ Norros 2007: 317.

Asennusyrityksen kanssa tarkastetaan heidän käyttämänsä työkalut ja laitteet niiden sopivuuden ja laadun varmistamiseksi. Tärkeimpiä työkaluja kuten esimerkiksi tiilisahoja ja tasosekoittimia on myös oltava varakappaleet, jotta rikkoutumisten sattuessa asennustyö ei pysähdy kokonaan. Asennusyrityksen on noudatettava valvojan ohjeita työkalujen laadun suhteen. Heikko laatu ja siitä aiheutuvat kustannukset ja viivästykset, jotka johtuvat puutteellisista välineistä ovat asennusyrityksen vastuulla.

Muistiot ja kokouspöytäkirjat, jotka koskevat vaadittavia parannuksia työvälineiden osalta ovat valvojan vastuun kannalta tärkeitä. Tilaajan ja loppuasiakkaan on tärkeää saada tieto siitä, että valvoja ei ole hyväksynyt suoritusta joltain osin. Sopijapuolen hyväksyessä vastapuolen virheellisen suorituksen ilman varauksia tai laiminlyömällä rek-lamaation kohtuullisessa ajassa, hän voi menettää oikeutensa vedota virheelliseen suori-tukseen⁹⁶.

Valvojalla ei ole oikeutta puuttua asennusyrityksen sisäisiin asioihin tai käskysuhteisiin. Ennen aloitusta on kuitenkin korostettava ammattitaidon merkitystä. Yhteistyössä voi-daan katsoa ne kohteet ja tehtävät, joissa on ehdottoman tärkeää olla riittävän kokemuk-sen omaavia tekijöitä mukana. Nämä asiat kannattaa ottaa esille myös yhteisessä neu-vottelussa, jossa on mukana kaikki osapuolet. Näin laadun kannalta tärkeät tekijät tule-vat alusta asti keskeisinä esille ja kaikkien tietoisuuteen.

Asennuskohteessa tarkastetaan vuoraukseen liittyvät työt, jotka on tehty aiemmin tilaa-jan toimesta. Tällaisia ovat usein esimerkiksi ankkureiden hitsaaminen valettavilla alu-eille. Tilaajalla on tarvittava osaaminen ja asiantuntemus hitsaamiseen, mutta valvojan on kuitenkin tarkastettava oikeuskeinojen turvaamiseksi hitsaukset ja ankkureiden oikea sijoittelu, olosuhteiden antaessa siihen hyvät mahdollisuudet⁹⁷. Tämä sen vuoksi, että piirustukset eivät näiltä osin aina ole yksityiskohtaisia. Valvoja sopii tilaajan kanssa tarvittaessa korjausta vaativista toimenpiteistä.

Tilaaja on vastuussa ja huolehtii tekemänsä virheen korjauksesta sopimusehtojen mu-kaisesti, jos kyse on selkeästi tämän vastuulla olevasta virheestä. Sopimusvelvoitteiden

⁹⁶ Saarnilehto 2005: 190.

⁹⁷ Hemmo 2003b: 162.

täyttäminen edellyttää, että suoritus on sopimuksen mukainen⁹⁸. Tilaajalta on sopimusten mukaan saatava lupa aloittaa vuorauksen asennus.

3.4. Neuvottelut ja ohjeet ennen aloitusta

3.4.1. Yhteinen neuvottelu

Ennen asennustyön aloitusta on välttämätöntä järjestää yhteinen neuvottelu, jossa voidaan varmistaa vuorauksen aloitukseen liittyvän tiedon oikeellisuus ja ajantasaisuus. Tämä on valvojan vastuulle kuuluva asia. Näin päästään alkuun tiedollisesti tasavertaisista lähtökohdista ja samalla on mahdollista löytää valvonnan kannalta erityisen tärkeitä alueita. Neuvottelun koollekutsujana on tilaaja. Tähän neuvotteluun osallistuvat tilaajan lisäksi ainakin loppuasiakas, valvoja ja asennusyriksen edustaja. Neuvottelu on valvojalle tärkeä ja hyödyllinen. Siinä on mahdollisuus tuoda esille aloitukseen ja yleensä olosuhteisiin liittyviä kysymyksiä kaikkien tärkeimpien vuoraukseen liittyvien osapuolten ollessa paikalla. Samalla voidaan sopia tarvittaessa korjausta vaativista toimenpiteistä liittyen vuorauksen asennukseen ja niiden toteuttamisesta.

Valvojalle esitetään usein kysymyksiä vuoraukseen ja sen edellytyksiin liittyen. Valvojan ammattitaidon ja huolellisuuden vaatimukset myös välittömän sopimussuhteen ulkopuolelle saattavat saada merkitystä, koska päätöksiä voidaan tehdä valvojan lausuntoihin nojautuen⁹⁹. Neuvottelussa on myös mahdollisuus selventää eri henkilöiden tehtäviä omissa organisaatioissaan.

Asennusyriksen osalta kerrataan ja varmistetaan aloituksen ajankohta ja siihen liittyvien valmisteluiden tilanne. Työjärjestyksen eli asennuskohdan tai -kohteiden lisäksi tarkennetaan työvoiman määrä ja työvuorot. Valvonnan suunnittelun kannalta näillä tiedoilla on merkitystä. Valvojan on viimeistään tässä neuvottelussa tuotava esiin havaitsemansa puutteet vuorauksen asennukseen liittyen. Loppuasiakas saa näin myös tietoa asennusyrikselle annetuista ohjeista ja voi osaltaan tämän sopimuskumppanina

⁹⁸ Saarnilehto 2005: 159.

⁹⁹ Norros 2007: 186.

valvoa niiden noudattamista. Tiedonantovelvollisuuden sisältönä voi olla myös varoitamisvelvollisuus¹⁰⁰. Tieto voi koskea vuorausta epäsuorasti, mutta valvojan on asiantuntijana tuotava näkemyksensä esille vahinkojen välttämiseksi..

Loppuasiakkaalla saattaa olla omia kysymyksiä, rajoituksia tai toivomuksia asennustyöhön liittyen. Kysymykset voivat liittyä esimerkiksi eri työvaiheiden kestoon tai muulle asennustyölle aiheutuviin rajoituksiin. Näihin kysymyksiin valvoja on osaltaan velvollinen antamaan vastauksia yhdessä tilaajan kanssa. Rajoitukset voivat liittyä samanaikaisesti käynnissä olevaan tuotantoon, joka on asennuksiin nähden etusijalla. Rajoituksia voi olla esimerkiksi kuljetuksissa tai varastointiin käytettävissä tiloissa. Nämä ovat pääsääntöisesti asennusyrityksen omassa toiminnassaan huomioitavia asioita. Loppuasiakas voi myös esittää valvojalle omia toivomuksiaan. Laadun merkitys tälle voi näkyä toivomuksena suorasta ja välittömästä informaatiosta vuorauksen laatuun liittyen. Tämä korostaa valvojan asiantuntijavastuuta myös loppuasiakasta kohtaan. Asiantuntijan vastuu on oikeuskäytännössä määritelty laajaksi¹⁰¹.

Tilaaaja tietää kaikkien asennusten ja urakoitsijoiden tilanteet ja tulevat työvaiheet. Sen vuoksi neuvottelussa voidaan päättää aloituksesta ja tarvittaessa muista vuoraustyön järjestykseen liittyvistä asioista. Tilaaaja ja loppuasiakas ovat keskenään ne sopimusosapuolet, jotka ensisijaisesti vastaavat puolestaan sovittujen järjestelyiden ja toimenpiteiden toteutumisesta. Valvojan vastuulla on ottaa esille kaikki merkitykselliset vuoraukseen liittyvät seikat ja saada niihin ratkaisu. Neuvottelusta tehdään muistio, joka sisältää osanottajat, käsitellyt asiat ja tehdyt päätökset.

3.4.2. Informaatiokanavat

Suomen lainsäädännössä edustus voi perustua valtuutukseen. Sitä koskee OikTL 2 luku.¹⁰² Lain 10 §:ssä säädetään valtuuttajan sitoutumisesta valtuutetun valtuutuksen rajoissa tekemään oikeustoimeen. Toisessa momentissa lausutaan valtuutetusta: ”Milloin jollakin toisen toimessa ollen tai muuten toisen kanssa tekemänsä sopimuksen johdosta

¹⁰⁰ Hemmo 2003a: 290.

¹⁰¹ Virtanen 2006a: 22.

¹⁰² Saarnilehto 2005: 78.

on sellainen asema, että siihen lain tai yleisen tavan mukaan liittyy määrätynlainen kelpoisuus toimia tämän puolesta, katsotaan hänet valtuutetuksi tämän kelpoisuuden rajoissa tekemään oikeustoimia.”

Valvojan ja tilaajan välisessä suhteessa lain valinta on sopimuksen mukaan Suomen laki. Valvojalla on oikeus luottaa loppuasiakkaan ja asennusyhtiön edustajien kelpoisuuteen toimia edustamiensa yritysten puolesta heidän asemansa perusteella ja myös siksi, koska heidät on tilaajan toimesta osoitettu valvojalle vastaamaan vuoraukseen liittyvistä asioista. Valtuutetun tietoon saatetulla seikalla ja valtuutetun antamalla tiedolla on sama merkitys kuin päämiehen ollessa suoraan toinen osapuoli¹⁰³.

Aloitettaessa on tarpeellista varmistaa tiedon kulku ja ne henkilöt, jotka vastaavat omien organisaatioidensa osalta velvoitteiden täyttämistä. Yhteinen neuvottelu ennen aloitusta on hyvä tilaisuus näiden asioiden varmistamiseen. Tiedon kulku määräytyy sen mukaan, mitä on sovittu vastuualueista. Loppuasiakkaan aktiivisuudella on myös merkitystä. Tämä voi olla erityisen kiinnostunut teknisistä yksityiskohdista ja niiden toteutuksesta sekä muista asennustyöhön liittyvistä tekijöistä. Valvoja voi ottaa loppuasiakkaan tiedon tarpeet huomioon raportoidessaan tilaajalle, näin molemmille osapuolille menevä tieto on yhteneväistä.

Tällä aktiivisuudella voi olla valvojan vastuun kannalta kahdenlaisia vaikutuksia. Sen voi ajatella lisäävän valvojan suoraa vastuuta loppuasiakasta kohtaan tuomalla tämän lähemmäksi sopimuskumppanuuden kaltaista tilaa¹⁰⁴. Toisaalta jatkuva informaatio pitää tämän paremmin tietoisena vuoraukseen liittyvistä tapahtumista ja toimenpiteistä, ja jättää siten vähemmän tilaa yllätyksille.

Tilaaja on sopimuskumppani ja tämä on pidettävä tietoisena kaikesta vuoraukseen liittyvistä merkittävistä asioista. Tilaajaa edustaa tyypillisesti työmaapäällikkö, joka on kokenut ammattilainen ja tietää muiden urakoitsijoiden tilanteen ja tarpeet. Hän on jatkuvasti yhteydessä kaikkiin osapuoliin. Sen vuoksi valvojan antama tieto tai viesti menee perille tarvittaessa tilaajan kautta sellaisessa muodossa, että se helpoimmin ymmär-

¹⁰³ Saarnilehto 2005: 79.

¹⁰⁴ Hemmo 2003b: 419 – 420.

retään. Tilaajalla on usein myös sopimusten perusteella oikeus ja velvollisuus ohjata asennuksia parhaan lopputuloksen saavuttamiseksi. Tilaaja voi sopia valvojan kanssa siitä, että valvoja on tapauskohtaisesti suorassa yhteydessä toiseen urakoitsijaan vuoraukseen liittyvässä kysymyksessä.

Sopimusoikeudessa lojaliteettivelvollisuutta arvioidaan sopimussuhteen yhteistoiminnallisuuden mukaan. Mitä läheisempää yhteistoiminta on, sitä korostuneempi on lojaliteetin vaatimus. Sopimussuhteen pitkäkestoisuus ja henkilökohtainen luonne ovat myös lojaliteettivelvollisuutta vahvistavia elementtejä.¹⁰⁵ Valvojan on huomioitava nämä vastuuseen vaikuttavat vaatimukset suhteessa eri osapuoliin.

Valvoja voi olla yhteydessä loppuasiakkaaseen tämän vastuulla olevissa asioissa. Valvoja selvittää ja hankkii yhteystiedot niistä henkilöistä, joihin hän voi olla yhteydessä. Samalla keskustellaan asioiden hoidosta ja voidaan sopia yhteydenpidon käytännön järjestelyistä. Tärkeää on kuitenkin, että tilaaja saa tiedon kaikista toimista ja suorasta yhteydenpidosta loppuasiakkaaseen. Tämä on valvojan velvollisuus sopimuksen perusteella. Näillä toimilla voi olla lisäksi sopimusoikeudellisia vaikutuksia muissa relaatioissa. Sen vuoksi valvojan kannattaa aina informoida tilaajaa kaikesta loppuasiakkaan kanssa sopimistaan toimenpiteistä. Neuvottelu etukäteen tilaajan kanssa tärkeistä kysymyksistä on välttämätöntä. Kommunikointiin ja tiedonvälitykseen liittyvät puutteet on havaittu yleisimmäksi epäonnistumiseen johtavaksi syyksi vastaavanlaisissa sopimusverkostoissa¹⁰⁶.

Asennusyritys ilmoittaa valvojalle ne henkilöt ja heidän yhteystiedot, jotka vastaavat asennustyöstä. Valvoja antaa vastaavasti omat yhteystietonsa ja kertoo valvonnan toteuttamisesta. Asennustyö voidaan suorittaa normaalista poikkeavina työaikoina. Tällöin on tarpeen sopia riittävästä käytännön järjestelyistä laadun varmistamiseksi kaikilta osin. Valvoja sopii asennusyrityksen kanssa työjärjestyksestä siten, että työn laatu voidaan jälkeenpäin todeta. Tähän voi liittyä kohteesta ja käytettävistä materiaaleista riippuen kirjallista dokumentointia.

¹⁰⁵ Saarnilehto 2000: 131.

¹⁰⁶ Visuri & Pohjonen 2006: 802.

Hemmo on kirjoituksessaan ottanut esille taloudellisen rationaalisuuden näkökulman yhtenä tekijänä sopimusoikeudellisessa harkinnassa. Tehokas resurssien käyttö on taloudellisesti järkevää. Siksi sen huomioiminen voi vaikuttaa sopimusosapuolten tarkastusvelvollisuuksien laajuuteen ja huolellisuusarviointiin.¹⁰⁷ Valvoja voi tähän liittyen odottaa ainakin kohtuullista huolellisuus- ja tarkastusvelvollisuutta asennusyrytykseltä ja loppuasiakkaalta etenkin niissä tilanteissa, joissa valvontaa ei käytännön syistä voida toteuttaa jatkuvasti. Kysymykseen voivat tulla esimerkiksi oman työnjohdon tiivistäminen tai lisääminen laadun varmistamiseksi. Tämä edellyttää kuitenkin yhteisymmärrystä ja sopimista asiasta. Tilaajan on myös oltava järjestelyistä tietoinen ja hyväksyttävä ne.

¹⁰⁷ Hemmo 2003a: 57 – 58.

4. VALVONTA SUORITUSVAIHEESSA

4.1. Suoritusvaiheen osat

Tässä pääluvussa tutkitaan valvojan vastuuseen vaikuttavia tekijöitä suoritusvaiheen yhteydessä myöhemmin tarkennettavien johtopäätösten tueksi. Asennuksen aloitukseen liittyen sivutaan osittain jo aiemmin käsiteltyjä asioita. Ne on kuitenkin hyödyllistä ottaa lyhyesti uudelleen esille tutkimuksen tässä kohtaa niiden keskeisen merkityksen vuoksi vuorauksen laadulle ja valvojan vastuuseen. Näin pääasiat ja tavoitteet täsmenytvät edelleen. Jatkossa yksityiskohtaisuutta on helppo lisätä kokonaiskuvan siitä kärsimättä.

Valvojan vastuu muodostuu useista teknillisistä ja oikeudellisista tekijöistä sekä niiden yhdistelmistä. Nämä on tutkimuksen kannalta hyödyllistä yhdistää tarkastelemalla valvontaa asennusten yhteydessä. Näin valvojan tekniseen asiantuntija-asemaan voidaan liittää oikeudelliset vaatimukset tutkimuksen tavoitteiden kannalta luontevasti. Asennusvirheistä johtuvien korjausten yhteydessä tutkitaan valvojan toiminnan oikeudellista merkitystä normaalista valvontatyöstä poikkeavassa tilanteessa, ja sen aiheuttamia oikeusvaikutuksia valvojan vastuuseen.

Valvojan työn dokumentointia käsitellään heti asennusvalvonnan jälkeen, koska se liittyy läheisesti itse valvontaan ja sen voidaan katsoa olevan tärkeä osa asiantuntijan työn arviointia muun muassa erityislainsäädännön perusteella. Sillä on lisäksi keskeinen tehtävä vastuuriskien hallinnassa. Tilanteiden ja olosuhteiden muutokset saattavat aiheuttaa muutoksia myös sopimusosapuolten alkuperäiseen sopimustasapainoon. Niitä, samoin kuin virheitä, valvoja voi huolellisen dokumentoinnin tuella saada korjatuksi, tai poistaa niistä aiheutuvia vastuuriskejä.

Tiedon jakaminen omaan erikoisalaan liittyvistä merkityksellisistä seikoista kuuluu keskeisenä asiantuntijan velvollisuuksiin¹⁰⁸. Kokoukset muodostavat tärkeän kanavan

¹⁰⁸ Hahto ym. 2003: 185.

tiedon lähteenä, mutta ennen kaikkea tiedon jakajana valvojan vastuuta ajatellen. Näissä kokouksissa ratkaistaan ja päätetään tärkeimmät asiat yhteisesti. Aihetta avataan luvussa mahdollisuuksien ja velvollisuuksien havaitsemiseksi. Tarkoituksena ei ole esitellä kaikkia mahdollisia käyttötilanteita.

Informointi ja tiedonkulku eivät luonnollisesti rajoitu kokouksiin. Näiden välillä tulee tilanteita, jotka edellyttävät valvojalta välittömiä toimenpiteitä. Niitä on käsitelty erikseen sen vuoksi, että valvojan huolellisuuden merkitys päivittäisessä jatkuvassa valvonnassa tulee paremmin esille edellä käsiteltyjen, enemmän ennakoitavissa olevien, tilanteiden lisäksi.

Lojaliteettiperiaate on otettava huomioon tärkeänä oikeudellisena periaatteena asiantuntijan velvollisuuksia ja vastuuta tutkittaessa, koska sille voidaan löytää useita perusteltuja käyttökohteita juuri asiantuntijaan kohdistuvien odotusten vuoksi. Lojaliteettiperiaatteen voidaan katsoa ohjaavan valvojan toimintaa monella tavalla ja on siksi sijoitettu valvontaa käsittelevään lukuun. Vastuun aineellisessa arvioinnissa lojaliteettivelvollisuus voidaan ottaa huomioon korvausten tasoa määritettäessä¹⁰⁹.

4.2. Asennuksen valvonta

4.2.1. Aloitus

Valvojan on laadun varmistamiseksi ja myös huolellisuusvelvoitteen täyttämiseksi käytävä läpi vuorausta koskevat suunnitelmat asennusyrittäksen kanssa vielä ennen aloitusta oikeiden asennusmenetelmien ja piirustusten mukaisten mittojen noudattamiseksi alusta saakka. Tällaisia ovat muun muassa materiaalivahvuudet ja liikuntasaumat valuissa, sekä laastisaumat muurauksessa. Toteutuksen yksityiskohdista voidaan vielä myös keskustella. Eri yrityksillä saattaa olla hyvin erilaisia menetelmiä pyrittäessä samaan tekniseen lopputulokseen. Aina ne eivät ole kuitenkaan hyväksyttäviä. Valvojan on silloin perusteltava toisen menetelmän edut ja vaatimus sen käytöstä.

¹⁰⁹ Hemmo 1994: 256.

Valvojalla on vastuu vuorauksen laadusta kokonaisuutena ja siten myös vastuu niiden asennusmenetelmien asianmukaisuudesta, joita hän on edellyttänyt tai jotka hän on hyväksynyt. Tällaisesta asennusmenetelmästä, ohjeen mukaan toteutettuna, aiheutuva vahinko saattaa helposti tulla valvojan korvattavaksi. Velvollisuuksien laiminlyönnistä saattaa seurata haitallinen seuraamus¹¹⁰. Valvojan tapauksessa laiminlyönti voi tarkoittaa sopimusrikkomuksen lisäksi huolenpitovelvoitteen¹¹¹ rikkomista sopimusikumppania kohtaan. Sen vuoksi valvojan ei tule hyväksyä sellaisten menetelmien käyttöä, joiden lopputuloksesta hän ei ole varma. Huomioon on otettava ne riskit, joita vuoraukselle voi aiheutua suunnitelmasta poikkeamisella. Välitön vaikutus voi olla esimerkiksi se, että materiaalit eivät riitä siten kuin on suunniteltu. Välillisiä vaikutuksia voi olla myöhempien työvaiheiden vaikeutuminen ja hidastuminen tai vuorauksen heikko laatu. Uusia ja epävarmoja menetelmiä ei ole yleensä syytä kokeilla vieraisissa olosuhteissa outojen kumppaneiden kanssa uuteen rakennettavaan kohteeseen.

Vuorauksen asennusta aloitettaessa on vielä varmistuttava työkalujen ja välineiden toimintakunnosta. Materiaalien käytön ja käsittelyn on noudatettava valmistajan ja valvojan ohjeita. Asennusyrittäjä saa valmistajan käyttöohjeet loppuasiakkaalta, lisäksi valvoja antaa ohjeita ja valvoo materiaalien käyttöä. Valumassojen kohdalla kysymykseen tulee varastoinnin ohella erityisesti oikea sekoitus ja huolellinen asennus. Tiilten kohdalla varovaisuus on tarpeen rikkoutumisten välttämiseksi. Puutteet tai virheet työkalujen osalta on korjattava ennen asennustyön aloitusta. Myös materiaalien käsittelyyn liittyvät olosuhteet on aloitettaessa oltava sellaisessa kunnossa, että vuorauksen asennus voidaan tehdä suunnitellulla tavalla.

Aloituskohtaa ja työjärjestystä mietittäessä on jo aiemmin otettu huomioon muidenkin urakoitsijoiden tarpeet. Nyt aloitusvaiheessa varmistutaan vielä siitä, että muutoksia ei ole sen jälkeen tullut. Siinä tapauksessa, että ympäröivät rakenteet ovat vaatineet korjauksia tai muutoksia, valvoja osaltaan tarkastaa ja hyväksyy ne. Aloituskohta puhdistetaan ja merkitään linjat, jotta vuoraus lähtee suoraan. Tiilimuurauksessa tämä on erityisen tärkeää, jota korostaa ohuen laastisauman vaatimus. Jos korjauksia tai muutoksia vaativat rakenteet eivät ole sopimuksen mukaisessa kunnossa, valvojan tehtävä on saat-

¹¹⁰ Saarnilehto 2005: 180.

¹¹¹ Saarnilehto 1994: 6.

taa tieto tilaajalle ja varmistua korjausten suorittamisesta. Reklamointi mahdollisissa sopimusrikkomustilanteissa on osa tarkastusvelvollisuutta ja edellytys oikeuskeinojen käyttöön ¹¹².

Loppuasiakkaan ja tilaajan kannalta vuoraustyön aloitus edellyttää joitakin työturvallisuuteen liittyviä varotoimenpiteitä ja sen vuoksi näiden on oltava tietoisia työn alkamisesta. Mahdollisia vaaratilanteita voisivat aiheuttaa esimerkiksi pyörivän uunin pyöritys, muu kaukokäynnistytävä laite, sähkö, vesi tai höyry. Loppuasiakas huolehtii turvalukituksesta vahinkojen välttämiseksi. Valvoja varmistaa loppuasiakkaalta, asennusyrityksen ohella, että tarvittavat varotoimenpiteet on suoritettu. Valvoja ei tarkasta niitä, mutta tiedottaa aloituksesta ja muista havaitsemistaan turvallisuusriskeistä. Loppuasiakkaan kannalta aloitus merkitsee myös sitä, että tämän vastuulla olevat tukitoiminnot on oltava toiminnassa ja käytettävissä.

4.2.2. Asennuksen tekninen valvonta

Valvojan tehtävä on neuvoa ja antaa ohjeita asennuksista vastaaville henkilöille, mutta myös tarvittaessa asennustyötä tekeville henkilökohtaisesti. Valvojan työ on yhteistyötä. Yhteistyövelvoite muiden urakoitsijoiden kanssa perustuu yleisesti myös sopimusehtoihin valvojan ja tilaajan välillä. Näiden ehtojen ottaminen sopimukseen korostaa valvojan velvollisuutta toimia joustavasti tilaajan edut huomioiden. Sopimusrikkomuksen voidaan ajatella olevan helpommin tilaajan osoitettavissa verrattuna yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden, kuten lojaliteettivelvollisuuden rikkomiseen, johon liittyy aina enemmän tulkinnanvaraisuutta.

Asennusyrityksen kanssa neuvottelemalla päästään usein parhaaseen lopputulokseen. Tuttuja työtapoja ei ole kuitenkaan helppo muuttaa. Vuorauksen laadun kannalta kyseenalaiset ja huonot menetelmät on kuitenkin korvattava valvojan esittämillä ratkaisuilta. Kirjallisessa muodossa tehty päätös perusteluineen on paikallaan erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa muutettavaa menetelmää on aiemmin käytetty vakiintuneesti. Tilaa-

¹¹² Hemmo 2003b: 163.

ja ja loppuasiakas on syytä pitää tietoisena näistä toimenpiteistä ja huolellisesti tehty kirjallinen muistio täyttää osaltaan tätä tehtävää.

Sopimukseen perustuva vastuu laadusta antaa myös sellaisenaan valvojalle oikeuden määrätä käytettävistä menetelmistä. Asiantuntijan on hallittava oma tehtäväkenttensä. Oikeuskäytännössä rakennusvalvoja on katsottu syyllistyneen tuottamukseen ottaessaan valvottavaksi sellaisia töitä, joihin hänellä ei ole ollut tarvittavaa ammattitaitoa¹¹³. Tämä johtopäätös on selkeä ja sen voidaan katsoa koskevan myös tulenkestävän vuorauksen asennusvalvojaa.

Vuorauksen asennuksen aikana valvoja on käytettävissä neuvontaan ja ratkaisujen tekemiseen. Laiminlyönti tässä suhteessa on sopimusrikkomus ja voi aiheuttaa siitä johtuvat sopimuksenmukaiset seuraukset. Asennusyrityksen työjärjestelyissä ja neuvottelemalla voidaan ottaa huomioon valvonnan ja neuvonnan tarpeet. Etukäteen voidaan myös tarvittaessa tehdä ratkaisuja myöhemmin eteen tulevista kysymyksistä. Virhe ei siten ole helposti perusteltavissa tietämättömyydellä. Valvojan ja tilaajan suhteessa voidaan nähdä kestopimuksille tyypillisiä piirteitä. Siksi on luonnollista, että valvojan toiminnassa jatkuvuuden turvaamisen kannalta keskeistä on myös joustavuus ja laaja sopimuskumppanin edun huomioiminen¹¹⁴. Tämä toteutuu osaltaan valvonnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Kokemuksen myötä tulevalla ammattitaidolla on laadulle suuri merkitys tulenkestävää vuorausta asennettaessa. Valvojan on pystyttävä arvioimaan asennusyrityksen ammattitaitoa. Tarvittaessa puutteet on tuotava selvästi esille myös tilaajalle ja loppuasiakkaalle heti havaittaessa. Valvoja ei voi määrätä yksittäisiä työntekijöitä tai asennusyrityksen sisäisiä asioita. Toimenpiteet tilanteen korjaamiseksi ovat loppuasiakkaan ja asennusyrityksen kesken päätettäviä.

Valvonta kohdistuu materiaalien käyttöön ja käsittelyyn sekä laadullisilla perusteilla, että myös riittävyyden näkökulmasta. Valumassojen käytön kohdalla oikea sekoitus ja vesimäärät ovat ratkaisevasti laatuun vaikuttavia tekijöitä. Tärkeitä ovat myös asianmu-

¹¹³ Virtanen 2006a: 21.

¹¹⁴ Hemmo 2003a: 35.

kaiset muotit, huolellinen asennus ja siihen liittyen lämpötila asennuskohteessa. Materiaalien riittävyys edellyttää huolellisuutta käsittelyn jokaisessa vaiheessa hukkamateriaalin minimoimiseksi. Epätarkkuudet kerralla käytettävissä materiaalmäärissä, kuten myös suunniteltua suuremmat ainevahvuudet valuissa, saattavat helposti aiheuttaa suuren ennakoimattoman kulutuksen ja materiaalin loppumisen.

Valvojan tehtäviin kuuluu neuvoa asennusyrittäjien henkilökuntaa materiaalien käsittelyyn ja asennukseen liittyvissä kysymyksissä ennakoivasti vuoraustyön sujuvuuden ja laadun varmistamiseksi. Asennetut muotit tarkastetaan ja hyväksytään ennen valun aloitusta. Massan sekoitusta ja asennusta on valvottava, jotta saadaan varmuus annettujen ohjeiden noudattamisesta. Valvojan tiivis paikalla olo ja valvonta ovat vastuun kannalta välttämättömiä, koska valmiin valun laatua ei voi aina varmuudella päätellä ulkoisten seikkojen perusteella.

Tiilimuurauksessa tärkeitä ovat ohuet ja tasaiset laastisaumat sekä tiilien huolellinen asettaminen. Näin vuorauksesta tulee tiivis ja kestävä tiilien kantaessa tasaisesti, eikä vieraita aineita pääse vuorauksen väliin ja taakse. Löysä ja epätasaisesta tiilen voitelusta johtuva liike tiilien välillä sekä vuorauksen ja ympäröivän metallirakenteen välillä, erityisesti pyörivissä uuneissa, aiheuttaa vuorauksen löystymisen ja pahimmassa tapauksessa rikkoutumisen. Pyörivien uunien tiilirenkaiden lopetukset on tehtävä riittävän tiukaksi ja kunkin renkaan viimeisten tiilien on oltava tasaisesti kiinni ympäröivissä tiilissä ja metallirakenteessa¹¹⁵. Kaikki nämä seikat ovat tärkeitä vuorauksen kestävyuden kannalta ja edellyttävät huolellisuutta.

Valumassojen käytössä tärkeitä ovat itse massan käsittelyn lisäksi muotit ja massan kiinnitykseen käytettävä ankkurointi. Ankkurit hitsataan tilaajan toimesta, tai asennusyritys tekee sen ennen muottien asennusta. Valvojan vastuu koskee myös ankkurointia riippumatta siitä kuka sen asentaa, koska ankkuroinnilla on vaikutus koko vuorauksen laatuun.

¹¹⁵ Metso Corporation 2005.

Asennusyrityksen työstä valvojan vastuu perustuu ensisijaisesti tilaajan kanssa tehtyyn sopimukseen, ja joissakin tapauksissa sopimussuhteen ylittävä vastuu loppuasiakkaalle voi myös olla mahdollinen. Tilaajan ollessa itse työn suorittaja, valvojan vastuu voi lisäksi perustua hänen asiantuntija-asemaan. Virtanen katsoo, että asiantuntijalla on suhteessa toimeksiantajaan laaja tiedonantovelvollisuus¹¹⁶. Tolonen ja Annola liittävät tiedonantovelvollisuuden sopimussuhteen lojaliteettivelvollisuuteen¹¹⁷. Tiedonantovelvollisuudesta käsitteenä on hieman erilaisia tulkintoja. Mähönen ja Hemmo näyttävät mieluummin säilyttävän tiedonantovelvollisuuden tarkemmin normeihin ja erityislainsäädäntöön liittyvänä käsitteenä¹¹⁸. Ero ei käytännössä liene kovin merkittävä tämän tutkimuksen kannalta, koska lojaliteettivelvollisuuden toteuttaminen usein edellyttää myös tiedonantoa¹¹⁹. Valvoja on myös tällä perusteella velvollinen tiedottamaan tilaajalle tämän omassa suorituksessa olevasta virheestä.

Valvoja tarkastaa ankkureiden sijoittelun ja määrän, jonka jälkeen puhdistetulle pinnalle voidaan asentaa muotit. Ne ovat asennusyrityksen tekemät ja valvojan hyväksymät. Keskeistä on muottien riittävän vahva rakenne kestää massan paine tärytintä käytettäessä. Muottien koko on mitoitettava sen mukaan kuin on mahdollista valaa kerralla ilman vaaraa massan enneaikaisesta kuivumisesta. Valuun tehtävät liikuntasaumat rajoittavat myös muottien kokoa.

Valvojan on oltava paikalla asennuksen aikana mahdollisimman tiiviisti ja suoritettava valvontaa sopimuksen velvoitteiden täyttämiseksi. Valvonnan laiminlyönti heikentää valvojan mahdollisuuksia havaita virheitä ja oikeutta vedota myöhemmin ohjeiden vastaiseen suoritukseen, ainakin tulkittaessa virheellisen suorituksen tekijän tietoisuutta virheestään¹²⁰. Erityisen tärkeää on kuitenkin olla mukana ja tarvittaessa antamassa ohjeita tilanteissa, joissa alkaa erilainen työvaihe tai materiaali vaihtuu toiseksi. Lisäksi erilaiset laadun kannalta kriittiset kohdat on tehtävä erityisellä huolella. Tämä voi näkyä eri tavoin valvojan toiminnassa ja erityistä huolellisuutta korostavina velvoitteina asennusyritykselle. Näillä seikoilla saattaa olla merkitystä tilanteissa, joissa joudutaan poh-

¹¹⁶ Virtanen 2006b: 15.

¹¹⁷ Annola 2003: 84, Saarnilehto 2000: 88.

¹¹⁸ Saarnilehto 2000: 130 – 132. Hemmo 1994: 255.

¹¹⁹ Annola 2003: 84.

¹²⁰ Hemmo 2003b: 154 – 155.

timaan toisen osapuolen tietoisuutta erityisen merkittävästä toimenpiteestä. Valvojan ja asennusyrityksen suhteissa omiin sopimuskumppaneihin sopimusten tulkinnassa voidaan sanamuodon lisäksi ottaa huomioon muukin sopimusosapuolten tarkoituksesta kertova aineisto¹²¹.

Valvoja voi esimerkiksi antaa yksilöityjä kirjallisia ohjeita, edellyttää erityisiä välineitä tehtävään tai tiivistää omaa neuvontaa ja valvontaa tehtävän aikana. Säännöllinen ja huolellinen valvonta madaltavat asennusyrityksen kynnyksiä kysyä ja varmistaa valvojalta vuorauksen asennukseen liittyvistä asioista. Se myös mahdollistaa aikaisen puuttumisen korjauksista vaativiin suorituksiin ja voi vähentää turhaa työtä ja materiaalihukkaa.

Valvojan täytyy saada muuttumaan sellaiset työtavat ja käytännöt, jotka eivät ole piirustusten ja ohjeiden mukaisia. Valvojalla on sopimuksen mukaan oikeus määrittää ja hyväksyä vuoraukseen käytettävät menetelmät. Tarvittaessa jo tehty työ on purettava ja tehtävä uudelleen. Tilaaja ja loppuasiakas ovat pidettävä tilanteen tasalla työn etenemisestä ja laadullisesta tasosta, jotta näillä säilyy tarvittaessa mahdollisuus omilla toimillaan vaikuttaa tilanteen korjaamiseksi.

Yhdenvertaisuuden periaate on sopimusoikeuden yksi keskeinen periaate. Tiedollinen tasavertaisuus on tärkeä seikka esimerkiksi osapuolten kohtuullisuutta ja toimintavertaisuutta arvioitaessa.¹²² Tiedottamisvelvollisuuden voidaan katsoa kuuluvan valvojalle ja se on myös vastuun arvioinnin kannalta suositeltavaa. Näin myös loppuasiakkaalla on tietoa vuorauksen asennuksesta, jota tämä voi käyttää omien sopimusvelvoitteidensa täyttämiseksi. Selkeät ongelmakohdat esimerkiksi ammattitaidossa on kuitenkin yksilöitävä ja perusteltava niiden korjaamiseksi.

4.2.3. Asennusvirheistä johtuvat korjaukset

Valvonnasta huolimatta saattaa syntyä tilanteita, joissa työn laatu ei vastaa laadukkaalle vuoraukselle asetettuja vaatimuksia. Tämä on ehkä havaittavissa vasta myöhemmin vuoraustyön edetessä. Muurauksessa huono työn laatu näkyy joskus hieman viiveellä

¹²¹ Saarnilehto 2005: 145.

¹²² Saarnilehto 2000: 84.

muurauksen edetessä. Pieni muurattu alue ei aina anna laadusta oikeaa kuvaa. Pohjan tai alustan epätasaisuudet vaikuttavat myös paikallisesti muuraukseen ja sen ulkonäköön. Muottivalujen osalta viitteet huonosta laadusta voivat olla havaittavissa vasta muottien poiston jälkeen. Valujen aikainen valvonta on tärkeää, koska massan sekoituksella on suuri merkitys laadulle. Lisäksi korjaukset ovat suuritöisiä ja materiaalihukka nousee helposti suureksi.

Muurauksessa käytetään usein noin yhden millimetrin laastisaumaa. Pyörivissä uuneissa tiilet ovat hieman kiilamaisia. Jokainen tiilikierros on oma renkaansa. Tiilet on muurattava huolellisesti alustaa ja toisia tiiliä vasten¹²³. Tiilet on voideltava tasaisesti jokaiselta sivulta pintaa lukuun ottamatta. Tärkeää on lisäksi säteen suuntainen ja horisontaalinen oikea tiilen asento. Virheet näissä aiheuttavat jännityksiä ja tiilien rikkoutumisia sekä vuorauksen löystymistä. Valujen huono laatu näkyy huokoisuutena ja vajaina valuina. Nämä voivat olla seurausta esimerkiksi liian kuivasta massasta, korkeasta lämpötilasta, pitkästä asennusajasta tai huolimattomasta asennuksesta ja täryttimen käytöstä.

Virhe tiilivuorauksessa on silloin, kun laastisaumat ylittävät muuten kuin satunnaisesti ohjeissa annetut vahvuudet. Myös laastisauman puuttuminen systemaattisesti joltakin osin on virhe. Virheet tiilien asennuksessa säteen suuntaisesti ja horisontaalisesti näkyvät helposti epätasaisuutena. Virheet myös kertautuvat nopeasti ja ohuiden laastisaumojen vuoksi pienikin korjaus on tehtävä pitkällä matkalla. Virheet ovat helposti niin suuria, että purkaminen ja uudelleen tekeminen on varmin tai ainoa mahdollinen vaihtoehto laadun varmistamiseksi. Valujen laatu on yleensä helppo todeta, jos oikeasta sekoituksesta voidaan olla varmoja. Huonolaatuiset valut kannattaa korjata mahdollisimman nopeasti virheen havaitsemisen jälkeen, koska korjaus on silloin helpompi suorittaa ennen massan lopullista kuivumista.

Tilaaaja ja loppuasiakas saavat valvojalta tietoa vuoraustyön edistymisestä. Asennuksesta johtuvat virheet saattavat vaikuttaa aikatauluun ja materiaalien riittävyyteen, jos virheitä joudutaan korjaamaan paljon purkamalla ja uudelleen tekemällä. Tutkimuksen lähtökohta valvojan asemasta asiantuntijana perustuu olosuhteisiin, työn luonteeseen sekä

¹²³ Metso Corporation 2005.

valvojan työhön kohdistuviin odotuksiin. Asiantuntijan tärkeä tehtävä on tiedottaa sopimuskumppanille sellaisista seikoista, joilla voi olla haitallisia vaikutuksia tämän etuihin¹²⁴.

Loppuasiakkaan tietoisuus on syytä varmistaa, vaikka tieto yleensä välittyy tilaajan kautta ja yhteisten kokousten yhteydessä. Valvojan kannattaa siis kertoa laatuongelmista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sopimuskumppanille ja loppuasiakkaalle. Näillä on siten mahdollisuus reagoida asennusyrittäjän toimintaan riittävän ajoissa ja välttää suuremmat vahingot, jotka aiheutuisivat materiaalihukasta ja mahdollisesta myöhästymisestä. Asiantuntijalle voi muodostua velvollisuus reagoida sellaisiinkin vastapuolelle taloudellisesti merkityksellisiin seikkoihin, joista ei ole nimenomaisesti sovitettu¹²⁵.

Valvojalla on vastuu syntyneestä asennusvirheestä tilaajalle ja joissakin tapauksissa myös loppuasiakkaalle, jos tämä on laiminlyönyt sopimusvelvoitteensa tilaajalle valvoa asennusta ja loppuasiakkaalla voidaan olosuhteiden perusteella katsoa olleen oikeus luottaa valvojan toimintaan asiantuntijana. Asiantuntijan ja vahingonkärsijän erityiselle suhteelle ja tunnistettavuudelle on oikeuskäytännössä annettu muodollisia sopimussuhteita enemmän merkitystä kaksiasianosaissuhteen rajoituksista poikettaessa¹²⁶. Tapauskohtaiset olosuhteet ja kokonaisharkinta ratkaisevat myös valvojan vastuun loppuasiakkaalle. Avoin tiedonvaihto ehkäisee vahinkoja ja siten myös valvojan vahingonkorvausriskiä.

Valvojan antamat väärät ohjeet ja niistä seurannut vahinko on myös valvojan korvattava. Tässä tulevat kysymykseen myös asennusyrittäjälle tulevat vahingonkorvaukset, vaikka ne kanavoituvat loppuasiakkaan ja tilaajan kautta. Sen vuoksi kirjalliset ohjeet ovat paikallaan tulkintavirheiden välttämiseksi. Yhdessä huolellisen valvonnan kanssa nämä ovat varmin keinoja laadun varmistamiseksi ja korvausvastuun välttämiseksi.

¹²⁴ Hemmo 2003a: 290.

¹²⁵ Virtanen 2006b: 15.

¹²⁶ Norros 2007: 62.

Valvoja tekee purettavaa aluetta koskevan muistion erityisesti silloin, jos virhe ei ole yksittäinen, vaan laatuongelmia on muitakin ja niistä halutaan luoda kokonaiskuva. Tämä voi olla myös loppuasiakkaan erityinen toivomus asennusyrityksen kanssa käytävän keskustelun tueksi. Tällainen toivomus saattaa, muiden tekijöiden lisäksi, muodostaa Hemmon esille nostaman kaksiasianosaissuhteen murtavan erityissuhteen valvojan ja loppuasiakkaan välillä ainakin kyseisen asian kohdalla¹²⁷. Tilaajan on loppuasiakkaan sopimuskumppanina saatava valvojalta tieto laatuongelmista omien oikeuksiensa valvomiseksi.

Tarkastusvelvollisuuden ja reklamaation laiminlyönti suoritusvirheestä, kummassa vaiheessa tahansa, estää pääsääntöisesti suoritusvirheperusteisen vaatimuksen esittämisen¹²⁸. Valvoja tarkastaa suorituksen, ja antaa muistiosta jäljennöksen kaikille asianosaisille. Valvojan toiminnasta aiheutuvaa vahinkoa ei siten synny tilaajalle ja loppuasiakkaalle reklamaatiovelvollisuuden laiminlyönnistä. Tästä voisi muussa tapauksessa seurata valvojan vahingonkorvausvelvollisuus. Purkamisen jälkeen valvojan on hyväksyttävä uudelleen vuorattu alue. Valvoja on vastuussa myös korjatun alueen laadusta normaalisti sopimuksen mukaan. Valvojan on seurattava materiaalien riittävyyttä korjausten toistuessa ja ryhdyttävä toimenpiteisiin riittävyyden turvaamiseksi ja ylimääräisistä kustannuksista johtuvan korvausvelvollisuuden välttämiseksi. Huolellisesti laaditut kirjalliset ohjeet korjaaviksi toimenpiteiksi laadun parantamiseksi on tehtävä riittävän nopeasti, jotta haluttu vaikutus voidaan saavuttaa.

4.3. Valvonnan dokumentointi

4.3.1. Yleistä

Asiantuntijan on alasta riippumatta dokumentoitava työnsä huolellisesti ja riittävässä laajuudessa, jotta hänen työtään ja ratkaisujaan voidaan tarvittaessa jälkeenpäin arvioida. Esimerkiksi TTL 45 §:ssä säädetään tietojensaantioikeudesta tilintarkastajan laadunvalvontaa koskien. Valvottavan on sen mukaan luovutettava tarkastajalle kaikki tarpeel-

¹²⁷ Hemmo 1998: 281.

¹²⁸ Hemmo 2003b: 156.

liset asiakirjat ja tallenteet. Hallituksen esityksessä asiakirjoilla tarkoitetaan dokumentaatiota eli työpapereita, jotka tilintarkastaja laatii tai hankkii työnsä aikana toimeksianton toteuttamiseksi ja sen asianmukaisuuden todentamiseksi¹²⁹.

Valvojalta voidaan myös edellyttää riittävän laajaa ja yksityiskohtaista dokumentointia kaikesta vuorauksen laatuun ja valvojan velvollisuuksiin liittyvässä esittämisessä. Tämä vaatii myös dokumentoinnin johdonmukaisuutta luotettavan kuvan muodostamiseksi tapahtumien kulusta. Samalla se antaa kuvan valvojan toimien asianmukaisuudesta ja dokumentoinnin luotettavuudesta. Valvojan vastuun kannalta tällä on merkitystä. Se mahdollistaa samalla muiden, valvojan toimintaan liittyvien osapuolten, toimenpiteiden ja velvoitteiden arvioimisen luotettavalla tavalla. Selkeä ja johdonmukainen dokumentointi auttavat vähentämään erimielisyyksiä jo ennakolta, joita saattaisi syntyä epäselvissä tulkintatilanteissa.

Dokumentoinnilla saattaa olla ratkaiseva merkitys valvojan vastuun kannalta. Sen vuoksi siihen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Seuranta dokumentoinnin muodossa tuottaa valvojalle myös tietoa, joka auttaa tunnistamaan heikot signaalit ja toimimaan sen perusteella ennakoivasti virheiden välttämiseksi¹³⁰. Keskeistä huolellisessa dokumentoinnissa ovat tarkkuus ja johdonmukaisuus. Lisäksi on huolehdittava siitä, että kaikki sellaiset osapuolet saavat tietoa, joille sillä voi olla merkitystä. Tilaajalle ja loppuasiakkaalle on annettava lähtökohtaisesti kaikki vuorauksen laatuun ja asennusaikatauluun liittyvä merkittävä tieto kirjallisessa muodossa.

Valvoja pitää säännönmukaisesti päiväkirjaa asennustyön etenemisestä ja siihen liittyvistä päivittäisistä tapahtumista. Päiväkirja on tarkoitettu pääasiassa valvojan omaan käyttöön. Sitä käytetään apuna tilaajalle tehtävää viikkoraporttia laadittaessa. Tämän kirjallisen raportin avulla tilaaja pystyy seuraamaan vuoraukseen liittyviä tapahtumia ja edistymistä, sekä liittämään raportit tämän omiin päiväkirjoihin. Valvojan päiväkirjalla saattaa lisäksi olla merkitystä myöhemmässä todistelussa, jos sen tiedot voidaan katsoa riittävän luotettaviksi ja johdonmukaisiksi.

¹²⁹ HE 194/2006.

¹³⁰ Visuri & Pohjonen 2006: 802.

Valvojan on kaikessa dokumentoinnissa otettava huomioon tiedon merkitys eri käyttäjille ja miten se vaikuttaa tiedon esittämiseen. Tiedon tarkoitus ja sisältö usein muovautuu sen tulevan käyttäjän mukaan. Tieto voi olla tarkoitettu ensisijaisesti vain laatijan omaan käyttöön, vastaavat lähtötiedot omaaville tai muille perustietojen ja aseman perusteella erilaisille vastaanottajille, esimerkiksi asiakkaalle. On tärkeää, että asiaa vähemmän tuntevat pystyvät annetun tiedon perusteella erottamaan oleellisen epäoleellisesta. Tiedon antajan on oltava tietoinen siitä, että tiettyä tietoa voidaan käyttää myös väärin. Dokumentteja laatiessa tärkeää on ottaa esitykseen pelkän tiedon kirjaamisen lisäksi niiden perusteet; miksi asia ratkaistiin siten kuin se ratkaistiin.¹³¹ Näiden seikkojen huomioiminen päiväkirjaa ja muita dokumentteja laadittaessa lisää niiden oikeudellista painoarvoa ja parantaa valvojan asemaa.

4.3.2. Asennusohjeet ja muistiot

Asennusyritys saa piirustukset vuorauksen rakenteesta jo neuvotteluvaiheessa loppuasiakkaan kanssa. Valvoja käy ennen asennustyön alkua asennusyrityksen kanssa vielä läpi piirustukset ja työjärjestyksen. Samalla voidaan neuvotella työn toteutuksen yksityiskohdista ja tarvittaessa tarkentaa piirustusten sisältöä. Joitakin muutoksia on saattanut tulla rakenteisiin tulenkestävän vuorauksen suunnittelun jälkeen. Pienistä muutoksista ja niiden toteutuksesta sovitaan asennusyrityksen kanssa, kuten myös mahdollisista virheistä tai epäselvyyksistä vuorauksen suunnittelussa. Näillä ei ole sopimusoikeudellista merkitystä, vaan kyseessä on toteutuksen kannalta tarkoituksenmukaisuutta huomioiden ottava näkökohta. Valvoja tekee vastaavat muutokset piirustuksiin.

Merkittävät poikkeamat edellyttävät neuvottelua tilaajan ja loppuasiakkaan kanssa. Rakenteisiin tulleilla muutoksilla saattaa olla vaikutusta vuorauksen laatuun ja siten valvojan vastuuseen. Sen vuoksi niiden vaikutus kokonaisuutena on arvioitava. Sopimusta valmisteltaessa ja tehtäessä on käytetty piirustuksia, jotka ovat ehkä muuttuneet. Sopimuksen sisältö muokkautuu myös suullisen ja kirjallisen valmisteluaineiston perusteel-

¹³¹ Markus 2001: 72 – 76.

la¹³². Muutokset saattavat valvojan kannalta vaikuttaa sopimuksen sitovuuteen, jos niiden voidaan katsoa heikentävän valvojan mahdollisuuksia täyttää omia velvoitteitaan.

Valvoja laatii tarvittaessa erillisen kirjallisen ohjeen erityisen tärkeästä työvaiheesta tai toimenpiteestä. Asennusyritys saattaa haluta erikseen valvojalta kirjallisen hyväksynnän haluamansa työmenetelmän käytölle. Valvojalla on vastuu kaikista hyväksymistään muutoksista ja asennukseen liittyvistä menetelmistä.

Valvonnan yhteydessä suoritettava dokumentointi vaihtelee tapauskohtaisesti olosuhteiden ja tarpeiden mukaan riskien hallitsemiseksi. Tarvittaessa tehdään muistiinpanoja materiaalien ja asennuskohteen lämpötiloista sekä käytetyistä materiaalmääristä. Lämpötiloilla saattaa olla vaikutusta vuorauksen laatuun ja materiaalmäärien seuranta antaa tietoa niiden riittävydestä. Kerättyä tietoa voidaan käyttää muistioissa ja neuvotteluissa tukena. Päiväkirjaan säännöllisesti liitettynä ne antavat valvojalle tarvittaessa vertailutietoa ja säilyvät dokumentteina olosuhteista.

Valokuvat ovat hyvä ja tärkeä lisä muun kirjallisen dokumentoinnin lisäksi. Tekniikan tarjoama mahdollisuus laadukkaan kuvan nopeaan siirtoon antaa valvojalle lisätyökalun välittää tietoa edelleen. Siitä saattaa olla merkittävää hyötyä myös tiedon vaihdossa ongelmia ratkaistaessa. Tällä voi olla vaikutusta valvojan vastuuseen esimerkiksi materiaalin toimittajalta saatavan lausunnon muodossa.

Asennuksessa saattaa tapahtua virheitä tai ohjeiden vastaista menettelyä. Virheet pyritään korjaamaan ja vääriä käytäntöjä oikaistaan. Epättydyttävän suorituksen jatkuessa tai laiminlyönti virheen korjauksessa, edellyttävät valvojalta muistion laatimista. Muistio sisältää kuvauksen virheestä, sijainnista, laajuudesta, virheen seurauksesta ja tarvittavista toimenpiteistä virheen korjaamiseksi.

Valvojan työssä reklamointia on vaikea yksiselitteisesti erottaa itse valvontatyöstä, koska työhön liittyy neuvonta ja ohjeiden antaminen. Yleisesti kuitenkin velvoitteiden täyttämisen perustuessa osasuorituksiin, reklamaatio on tehtävä heti virheen tultua havai-

¹³² Hemmo 2003a: 563.

tuksi¹³³. Tämä täyttyy yleensä asennuksen aikaisen valvonnan yhteydessä. Epättydyttävä suoritus jatkuessaan vaatii valvojalta kuitenkin todisteellisen ilmaisun ja vaatimuksen virheen oikaisemisesta. Reklamaatio on pääsäännön mukaan tehtävä kohtuullisessa ajassa virheen havaitsemisesta¹³⁴. Valvojalta voidaan työn luonteen ja olosuhteiden vuoksi edellyttää kohtuullisen lyhyttä aikaa muistion laatimiseen. Valvojalle kuuluvan asennuksenaikaisen valvonnan perusteella ja virheestä aiheutuvien vahinkojen minimoimiseksi muistio voidaan edellyttää laadittavaksi samana päivänä, tai olosuhteiden niin vaatiessa, seuraavana päivänä. Huomattavan myöhään laadittu muistio voi hidastaa ja vaikeuttaa virheen korjausta, josta saattaa aiheutua vahingonkorvausvelvollisuus valvojalle. Muistion voidaan viimeistään katsoa täyttävän reklamaation vaatimuksen ja tulleen myös tilaajan ja loppuasiakkaan tietoon.

Muistioiden laadinnassa on noudatettava johdonmukaisuutta. Tämä antaa tilaajalle, loppuasiakkaalle ja myös muille oikean kuvan virheestä ja sen vakavuudesta. Toisaalta asennusyrittästä kohtaan on myös oltava kohtuullinen virheiden osalta. Valvoja ei voi välttyä vastuulta vetoamalla jälkeensä sellaisiin asennusvirheisiin, jotka olisi ollut mahdollista havaita ja korjata asennustyön aikana¹³⁵.

Virheitä pyritään tietenkin välttämään ja ongelmia käsitellään pääsääntöisesti yhdessä ja yhteisissä kokouksissa laadun varmistamiseksi. Muistioissa on kirjallisessa muodossa se tieto, jonka yleensä kaikki osapuolet jo tietävät. Valvojan kannalta muistioilla on tärkeä merkitys vastuun kannalta niissä tilanteissa, joissa virheitä tai puutteita ei korjata asianmukaisesti. Sen vuoksi niiden laatimiseen tulee kiinnittää huomiota, eikä sitä tule laiminlyödä.

Sopimusoikeuden normeilla on vakiinnuttava ja yleisesti vaihdannan varmuutta lisäävä tehtävä. Ne luovat mahdollisuuden ennakoita toisen sopijapuolen käyttäytymistä. Sopimuksen sitovuudella on siksi keskeinen periaatteellinen merkitys. Sitovuus tarkoittaa sopimuksen sisällön mukaisia oikeusvaikutuksia. Suorituksen viivästyessä tai ollessa

¹³³ Hemmo 2003b: 168.

¹³⁴ Hemmo 2003b: 167.

¹³⁵ Hemmo 2003b: 157.

virheellinen sopimuskuoppaanilla on oikeus virheettömaan suoritukseen, hinnan alenukseen tai vahingonkorvaukseen.¹³⁶

Virheen korjaamatta jättäminen voidaan katsoa sopimusrikkomukseksi tilaajan ja loppuasiakkaan välillä, jonka seurauksista valvoja ei yleensä ole vastuussa tilaajan kanssa tekemänsä sopimuksen perusteella. Huolellisesti laadittu muistio saattaa siten vapauttaa valvojan vastuusta, jos siinä vaadittavia toimenpiteitä ei suoriteta. Tästä on hyödyllistä mainita muistiossa, joka annetaan tilaajalle, loppuasiakkaalle ja asennusyritykselle tiedoksi.

4.4. Tilaaajan ja loppuasiakkaan informointi

4.4.1. Kokoukset

Valvoja on yhteydessä kokouksissa ja niiden ulkopuolella tilaajaan ja loppuasiakkaaseen aina tarvittaessa. Säännöllisesti, kerran viikossa, pidettävät työmaakokoukset ovat kuitenkin säännöllinen informaatiokanava valvojan, tilaajan ja loppuasiakkaan välillä. Työmaakokoukseen osallistuu myös muita urakoitsijoita. Kokouksessa käsitellään asioita yleisesti aikatauluihin liittyen ja vaihdetaan tietoa tulevista toimenpiteistä työn sujuvuuden varmistamiseksi. Sen vuoksi valvojan on tärkeää olla paikalla ja kertoa myös vuoraustyöhön liittyvistä tulevista työvaiheista ja niiden vaikutuksista.

Valvojalla ei pääsääntöisesti ole suoria velvoitteita suhteessa muihin urakoitsijoihin. Tilaaajan kanssa tehdyn sopimuksen perusteella muiden urakoitsijoiden toiminta on kuitenkin otettava huomioon. Sopimusta rikkomalla valvojalle saattaa syntyä esimerkiksi myöhästymisestä johtuva vahingonkorvausvelvollisuus. Tilaaaja saattaa olla muiden urakoitsijoiden sopimuskuoppaan, ja joka tapauksessa asennusten edistymisellä kokonaisuutena on tälle merkitystä. Sen perusteella valvojan on, laajasti tunnustetun oikeusperiaatteen mukaisesti, otettava huomioon sopimuskuoppaanin etu¹³⁷ ja myös tällä perusteella pyrittävä välttämään muille urakoitsijoille vuorauksesta aiheutuvia ongelmia.

¹³⁶ Saarnilehto 2000: 70.

¹³⁷ Hemmo 2003a: 53, Tieva 2006: 246.

Valvojan asiantuntijavastuu saattaa lisäksi ulottua myös suhteessa loppuasiakkaaseen, joten työmaakokous on yksi hyvä tilaisuus jakaa tietoa¹³⁸.

Valvojan on asiantuntijana myös tuotava esille vuoraukseen haitallisesti vaikuttavat seikat tai muiden suorittamat toimenpiteet ja etsittävä niihin ratkaisut yhdessä muiden kanssa. Näin voidaan välttää päällekkäisestä toiminnasta aiheutuvat virheet ja viivästykset kaikkien osalta. Valvojalla on sopimuksen mukaan vastuu vuorauksen laadusta ja valmistumisaikataulusta. Kommunikointi, tiedonvälitys ja avoin yhteistyö ovat keskeisiä tekijöitä ratkaisujen löytämiseksi¹³⁹.

Viime kädessä vastuu laadukkaan vuorauksen edellytyksistä suhteessa valvojaan on näiltä osin kuitenkin tilaajalla¹⁴⁰. Työmaakokouksessa valvojan kannattaa ottaa esille tärkeät kysymykset, koska kaikki merkittävimmät tahot ovat paikalla ja ratkaisut kysymyksiin on mahdollista saada välittömästi. Sitä kautta asiat etenevät nopeimmin ja tieto tavoittaa varmasti kaikki sellaiset tahot, joille sillä saattaa olla merkitystä. Tärkeä on myös kokouksesta pidettävä pöytäkirja.

Kokouksessa keskustellaan vuorauksen olosuhteista ja edistymisestä. Loppuasiakas voi esittää kysymyksiä ja valvojalla on mahdollisuus tuoda esille omia näkemyksiään ja toivomuksiaan yhdessä tilaajan kanssa. Valvoja kertoo laadullisten ja määrällisten tavoitteiden täyttymisestä ja tässä yhteydessä myös mahdollisista ongelmakohtista. Loppuasiakas voi tarvittaessa omilla toimillaan vaikuttaa työn kulkuun valvojalta saamansa tiedon pohjalta olemalla tarvittaessa yhteydessä asennusyritykseen ja parantamalla olosuhteissa ilmeneviä puutteita.

Loppuasiakkaalla on velvollisuus täyttää sopimukseen perustuvat velvoitteensa sopimuskumppanilleen eli tilaajalle. Sopimukseen sitoutunut vastaa myös suoritusapulaisensa suorituksesta kuin omastaan¹⁴¹. Tällä on vaikutuksia, jotka voivat heijastua valvo-

¹³⁸ Hemmo 1998: 303, Hemmo 2003b: 419 – 420.

¹³⁹ Visuri & Pohjonen 2006: 806.

¹⁴⁰ Hemmo 2003a: 49, Saarnilehto 2005: 157.

¹⁴¹ Norros 2007: 3.

jaan kohdistuvaan vastuuseen. Valvojan vastuu voi vähentyä välillisesti loppuasiakkaan sopimusrikkomuksen vuoksi suhteessa tilaajaan.

Tilaajan kanssa päivittäinen yhteistyö on tavallisesti tiiviimpää, joten tilaajalle uusia asioita tulee näissä kokouksissa harvoin. Loppuasiakkaalle vastuussa olevana tämän on kuitenkin tiedettävä vuorauksen tilanne ja siihen liittyvä keskustelu loppuasiakkaan kanssa. Tilaaja voi myös valvojan lausuman perusteella esittää omasta puolestaan vaatimuksia loppuasiakkaalle.

Tarpeen mukaan voidaan järjestää erikseen tulenkestävää vuorausta käsitteleviä kokouksia. Näihin osallistuvat valvoja, tilaaja, loppuasiakas ja asennusyhtiön edustaja. Kokouksessa vuorausta koskeviin kysymyksiin voidaan paneutua yksityiskohtaisemmin ja ratkaista työhön liittyviä kysymyksiä kaikkien vuoraukseen suoranaisesti liittyvien osallistuessa näihin kokouksiin. Valvojan kannattaa valmistautua näihin kokouksiin huolellisesti, koska tulenkestävä vuoraus on niissä pääasia ja siihen liittyen voidaan esittää myös kysymyksiä. Valvojalla on mahdollisuus esittää niissä perustellut kannanotot ja tarkentaa niitä tarvittaessa. Keskustelun lisäksi kirjallisesti kokouksessa annettavat ohjeet ja muistiot selkeyttävät valvojan tavoitteita ja auttavat esimerkiksi loppuasiakasta hahmottamaan niiden merkitystä vuorauksen laatuun.

Sopimuksen perustuessa asiantuntijapalveluihin tiedottamisella on vastuun kannalta suuri merkitys¹⁴². KKO on ratkaisussaan 2001:128 perustellut tilitoimistopalveluiden ammattimaiseen tarjoamiseen perustuvaa tiedonantovelvollisuutta. ”Tilitoimistopalvelujen ja verokonsultoinnin ammattimaisella tarjoajalla on asiantuntijana asiakkaisiinsa nähden toimeksiannon puitteissa laaja tiedonantovelvollisuus sellaisista seikoista, jotka voivat vaikuttaa haitallisesti asiakkaan etuihin. Toimeksiannon piiriin kuulumattomien neuvojen antaminen ei lähtökohtaisesti kuulu tämän velvollisuuden piiriin. Tiedonantovelvollisuus voi kuitenkin ulottua sellaisiin toimeksiannon ulkopuolelle jääviin merkityksellisiin seikkoihin, jotka asiantuntija toimeksiantoa täyttäessään havaitsee, jos hän ei voi olettaa asiakkaan niistä tietävän.” Ratkaisussa Tulokas on ollut eri mieltä. Valvojan

¹⁴² Hemmo 2003a: 290, Virtanen 2006b: 15.

kannalta huomion arvoista on perusteluissa ilmennyt asiantuntijapalveluiden ammattimainen tarjoaminen ja vastuun ankaruus. Koko vahinko tuli korvattavaksi.

Perustelusta voidaan periaatteen kannalta saada ohjetta myös valvojan velvollisuuksiin, vaikka osapuolten asemassa on myös eroavaisuuksia. Hyvä ja huolellisesti jaettu informaatio täyttää osaltaan valvojan velvollisuuksia asiantuntijana ja vaikuttaa siten myös valvojan vastuuseen. Loppuasiakas on tässä yhteydessä syytä myös huomioida, koska valvojan vastuu saattaa ylittää kaksiasianosaissuhteen. Valvojan kannattaa sen vuoksi varmistua pöytäkirjan laatimisesta myös näistä kokouksista.

4.4.2. Tiedon kulku asennustyön aikana

Valvoja on yhteydessä tilaajaan normaalisti päivittäin asennustyön aikana. Tilaajalla on yleensä sen vuoksi hyvä kuva vuorauksen edistymisestä ja myös siinä ilmenneistä mahdollisista ongelmista. Valvojan on kuitenkin syytä tehdä kaikista merkityksellisistä laatuun vaikuttavista seikoista myös kirjallinen dokumentti. Sopimusta koskevia erimielisyyksiä ratkaistaessa kummankin osapuolen on näytettävä toteen ne seikat, jotka ne haluavat edukseen otettavan huomioon¹⁴³. Asiasta on säädetty OK 17 luvun 1 §:ssä. ”Riita-asiassa kantajan tulee näyttää toteen ne seikat, jotka tukevat kannetta. Jos vastaaja edukseen tuo esiin jonkin seikan, on hänenkin vahvistettava se todisteilla.”

Tällaisia merkityksellisiä ja kirjallista ilmaisua vaativia seikkoja voivat olla esimerkiksi vuorauksen asennukseen liittyvät laadulliset virheet tai muutokset tilaajan vastuulla olevissa rakenteissa, jotka voivat vaikuttaa vuorauksen laatuun tai valmistumisaikatauluun. Käytännössä näistä on erittäin harvoin tulkintaerimielisyyksiä. Laadukas lopputulos on yhteinen tavoite.

Loppuasiakkaan vastuulla on usein materiaalien varastointi, asennustyön edellyttämät tukitoiminnot ja ammattitaitoisen asennusyrytyksen valinta asennustyön suorittamiseen. Valvoja on velvollinen tiedottamaan tilaajalle, loppuasiakkaan lisäksi, puutteista näissä

¹⁴³ Saarnilehto 2005: 141.

loppuasiakkaan vastuulla olevissa velvoitteissa¹⁴⁴. Tämä muun muassa sen vuoksi, että kyseessä on sopimusrikkomus myös valvojan ja tilaajan suhteessa. Toisaalta valvojan on myös sopimusoikeudellisten periaatteiden mukaan otettava huomioon sopimuskumppanin edut¹⁴⁵.

Tiedottaminen virheestä suoraan myös loppuasiakkaalle on tärkeää sen vuoksi, että tällä säilyy mahdollisuus reagoida suorituksessaan olevaan virheeseen¹⁴⁶. Näin valvoja välttyy vastuulta näistä puutteista johtuvista virheistä, jos niitä ei korjata asianmukaisesti.

Tilaaaja voi valvojalta saadun tiedon perusteella ryhtyä niihin toimenpiteisiin loppuasiakkaan suhteen, joihin sillä on sopimuksen perusteella oikeus. Käytännössä tämä tarkoittaa neuvotteluita asian ratkaisemiseksi. Äärimmäinen keino on takuun rajoittaminen niiltä osin kuin ohjeita ei ole noudatettu. Sopimuskumppanin on täytettävä omat sopimuksen mukaiset velvoitteensa voidakseen vedota toisen osapuolen velvoitteiden täyttämättä jättämiseen¹⁴⁷.

Valvoja on oman alansa asiantuntija ja siihen liittyen hänen on huolehdittava kaikesta vuorauksen laatuun ja käytettävyyteen liittyvistä seikoista tilaajan ja loppuasiakkaan etujen mukaisesti. Erityislainsäädännöllä sääntelemättömissä tilanteissa asiantuntija on joutunut vastuuseen myös ilman sopimussidonnaisuutta¹⁴⁸.

Valvoja antaa esimerkiksi käyttöön ja kunnossapitoon liittyviä neuvoja ja ohjeita loppuasiakkaalle valvonnan yhteydessä tämän niin halutessa. Asennustyön aikana saattaa ilmetä seikkoja, jotka on hyödyllistä ratkaista eri tavalla kuin alkuperäiset suunnitelmat edellyttävät. On myös mahdollista, että on löydetty parempia rakenneratkaisuja tai materiaaleja vuorauksen suunnittelun jälkeen. Valvojalla on usein jo sopimuksen perusteella velvollisuus tuoda nämä vaihtoehdot tilaajan tietoon ja harkittavaksi. Valvojalla voi-

¹⁴⁴ Virtanen 2006b: 15.

¹⁴⁵ Saarnilehto 2000: 129.

¹⁴⁶ Norros 2007: 314 – 317.

¹⁴⁷ Hemmo 2003b: 152.

¹⁴⁸ Norros 2007: 116.

daan katsoa olevan tämä velvollisuus suhteessa tilaajaan myös sopimuskumppanuuteen perustuvan lojaliteettiperiaatteen perusteella¹⁴⁹.

4.4.3. Lojaliteettiperiaate

Lojaliteettiperiaate on sopimusoikeudessa voimassa oleva periaate, josta voi saada joh-toa muiden sopimusoikeudellisten periaatteiden tavoin sopimusten ja lakien täydentämi-seksi silloin, kun näissä on aukkoja. Lojaliteettiperiaate tarkoittaa sitä, että sopimus-kumppanin edut ja oikeudet on kohtuullisessa määrin otettava huomioon. Sopimuksen yhteistoiminnallinen luonne ja tavoite yhteisen päämäärän saavuttamiseksi velvoittavat osapuolia aktiiviseen tiedonantoon sopimukseen liittyvistä seikoista. Lojaliteettiperiaat-teen voidaan katsoa tuovan sopimussuhteeseen luottamusta ja avoimuutta painottavan näkökulman.¹⁵⁰ UNIDROIT sopimusoikeusperiaatteiden 5.1.3 artiklan mukaan sopi-muskumppanilta edellytetään yhteistyötä silloin, kun sitä voidaan kohtuudella odot-taa¹⁵¹. Toisaalta lojaali toiminta, sopimuskumppanin vahingonvaaran torjunta ja tämän etujen huomioon ottaminen, vahvistavat omaa oikeusasemaa ja tukevat omien vaatimus-ten perusteita¹⁵². Valvojan ennakoiva ja selkeästi perusteltu toimintaohje esimerkiksi materiaalin käsittelystä poikkeuksellisessa tilanteessa säilyttää helpommin sopimussi-donnaisuuden poikkeuksesta huolimatta.

Sopimukset ovat muuttuneet joustavammiksi ja monimuotoiset pitkäkestoiset sopimus-suhteet ovat yleistyneet. Tämä on lisännyt lojaliteettivelvollisuuden merkitystä sopi-musoikeudessa.¹⁵³ Lojaliteettiperiaate voi aiheuttaa oikeudellisia seuraamuksia sopi-musneuvotteluiden aikana, sopimuksen voimassaoloaikana ja sen jälkeen. Se on vakiin-nuttanut asemansa tärkeänä oikeusperiaatteena Suomen sopimusoikeudessa.¹⁵⁴

Luottamus mahdollistaa yhteistoiminnan yritysten ja henkilöiden välillä. Verkostoitu-neissa ja monimutkaisissa sopimussuhteissa luottamus ja jatkuvuus ovat tärkeämpiä

¹⁴⁹ Hemmo 1994: 254 – 256, Hemmo 2003a: 53.

¹⁵⁰ Saarnilehto 1994: 25 – 26.

¹⁵¹ UNIDROIT 2004.

¹⁵² Pöyhönen 2003: 112.

¹⁵³ Tieva 2006: 247.

¹⁵⁴ Tieva 2006: 251.

kuin sopimusten sanatarkka tulkinta ja sopimusrikkomusseuraamusten soveltaminen.¹⁵⁵ Sopimuksen yksilöllisyys, perusteellinen valmistautuminen ja pitkäkestoisuus ovat sellaisia tekijöitä, jotka edellyttävät lyhytkestoista sopimusta suurempaa luottamusta osapuolten välillä¹⁵⁶. Tulenkestävästä vuorauksesta tehtävä sopimus voidaan katsoa yksilölliseksi ja perusteellista valmistautumista vaativaksi sopimukseksi. Se on usein myös ajallisesti pitkäkestoinen ottaen huomioon ajan suunnittelusta valmiin vuorauksen luovutukseen.

Lojaliteettivelvollisuuden kohtuullisuus riippuu sopimustyyppistä ja on siten arvioitava tapauskohtaisesti. Mitä suurempi merkitys sopimussuhteessa on yhteistoiminnalla ja luottamuksella, sitä suurempi on lojaliteetin vaatimus osapuolten välillä.¹⁵⁷ Lojaliteettivelvollisuus voidaan nähdä yhtenä keinona ottaa huomioon muuttuneet olosuhteet ja osapuolten muuttuneet tarpeet sopimussuhteen aikana. Sitä voidaan osaltaan käyttää apuna olosuhteiden muutoksista aiheutuviissa tilanteissa, joihin ei ole osattu varautua sopimusta tehtäessä.¹⁵⁸

Tulenkestävästä vuorauksesta tehtyyn sopimukseen voidaan siten katsoa liittyvän ankara lojaliteetin vaatimus sopimuskumppaneiden välillä. Tätä lisää valvojan asiantuntijaj asema erityisosaamista vaativassa tehtävässä ja myös laadun tärkeä merkitys sopimuskumppanille. Lojaliteettiperiaatteen merkitystä korostaa osaltaan myös olosuhteista johtuvat tekijät.

Kohteet ovat aina yksilöllisiä ja ainakin osa toimijoista on ennestään tuntemattomia. Sen vuoksi ennakoimattomien tapahtumien mahdollisuus on suuri ja edellyttää luottamuksellista ja lojaalia suhdetta sopimuskumppaneiden välillä. Välinpitämättömyys sopimuskumppanille tärkeiden seikkojen ja etujen huomioimisessa voidaan helposti tulkita sopimusrikkomukseksi. Yleisesti asiantuntijan lojaliteettivelvollisuuden voidaan katsoa korostuvan sellaisissa tilanteissa, jotka liittyvät hänen erityistietämykseen tai osamiseen.

¹⁵⁵ Tieva 2006: 241 – 243.

¹⁵⁶ Tieva 2006: 243 – 244.

¹⁵⁷ Saarnilehto 1994: 26.

¹⁵⁸ Tieva 2006: 248.

5. VALVOJAN VASTUU SUORITUKSEN JÄLKEEN

5.1. Vastuun perusteet

Luvussa tarkastellaan valvojan vastuuta ja vahingonkorvauskysymyksiä tilaajalle ja loppuasiakkaalle vuorauksen vaurioituessa takuuaikana. Vaurion toteamista ja siihen liittyviä oikeudellisia vaiheita kuvataan reklamaatioon ja virheen oikaisuun liittyen, niiden ollessa ensimmäisiä ja tärkeitä vaiheita virheen selvittelyssä.

Vaurioon johtaneen syyn selvittämisen yhteydessä tutkitaan mahdollisia vaihtoehtoja ja niitä keinoja, joilla ratkaisuun voidaan päästä. Vaurion syynä voi olla esimerkiksi asennusyrityksen sellainen toiminta, josta valvoja ei ole vastuussa tai loppuasiakkaan omasta toiminnasta johtuva virhe. Pohdinnan tuloksena saadaan sopimussuunnittelua tukevia näkökohtia riskien hallitsemiseksi. Vaurion syyn selvittämistä koskevan osan tarkoitus, ennen vahingonkorvauksen määrittämistä, on tuoda esille erilaisten vaihtoehtojen mahdollisuus vaurion aiheuttajana ja tarve suhtautua niihin tietyllä ennakkoluulottomuudella. Neuvottelun merkitys voi olla erittäin suuri vastuuta ratkaistaessa, vaikka sille on vaikea löytää määrittelyä tämän tutkimuksen aineistosta.

Vahingonkorvauksia tilaajalle ja loppuasiakkaalle määritettäessä aloitetaan yleisistä sopimusoikeudellisista perusteista eli korvattavista vahingoista. Ennakoitavuuden, myötävaikutuksen, vahinkojen rajoittamisvelvollisuuden ja vastuunrajoitusten merkitystä tarkastellaan valvojan sopimussuhteiden kannalta yleisinä vahingonkorvauksiin vaikuttavina tekijöinä.

Vahingonkorvauksen määrittämiseksi tilaajalle liitetään jo aiemmin yksityiskohtaisemmin käsitellyt oikeuskeinot ja vastuunrajoitukset valvojan sopimussuhteeseen tutkimuksen tarkoitusta palvelevalla tavalla. Lisäksi lopussa on sovittelua ja vahingonkorvauksen vanhentumista koskevat jaksot.

Arvioitaessa vahingonkorvausvastuuta yli kaksiasianosaisuuden loppuasiakkaalle, tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota osapuolten todelliseen asemaan muodollisten sopimussuhteiden lisäksi. Tutkimuksessa on valvojan vastuuta arvioitaessa otettu huomioon vahingonkorvauksen mahdollisuus myös loppuasiakkaalle. Koska kysymys on laissa sääntelemättömästä tilasta ja oikeuskäytäntöä on vähän, mikä osaltaan johtuu elinkeinonharjoittajien välisissä suhteissa yleisestä välityslausekkeesta, pohditaan vastuun muodostumista yli sopimussuhteen eri näkökulmista. Taloudellisten rakenteiden muutokset saattavat ennakoita muutoksia myös oikeudellisessa ajattelussa tässä suhteessa¹⁵⁹. Tämä nostaa esiin mielenkiintoisen jatkotutkimuskohteen asiantuntijan vastuun muutoksista suhteessa yleisen sopimusvastuun henkilöllisen alan muutoksiin.

5.2. Vastuun muodostumisen arviointia

5.2.1. Vaurion toteaminen

Vuorauksen valmistumisen ja käyttöönoton jälkeen alkaa sopimuksen mukainen takuu-aika, joka voi siirtää virheen syntyä määrittävää ajankohtaa eteenpäin¹⁶⁰. Tämä tarkoittaa sitä, että vuorauksen on täytettävä sille asetetut vaatimukset teknisten ominaisuuksien ja kestävyiden osalta. Tekniset ominaisuudet tarkoittavat esimerkiksi sopimuksen mukaisia maksimipintalämpötiloja vuorauskohteen ulkopuolella. Kestävyyden osalta vaatimuksena on vuorauksen ohjeiden mukainen käyttö rikkoutumatta, ja kuluneisuuden on pysyttävä sopimuksen mukaisissa rajoissa takuuajan.

Käytön aikana vuorauksen kuntoa ei kaikissa kohteissa ole mahdollista havaita silmämääräisesti lainkaan. Sellaisissakin kohteissa, joissa vuorausta on mahdollisuus nähdä, näkyvyys rajoittuu yleensä pieneen osaan koko vuorauksesta. Vuorauksen kuntoa ja tilaa seurataankin pääasiassa lämpötilamittausten avulla, mutta myös muu tarkkailu on mahdollista. Esimerkiksi tuotannossa ja tuotteissa näkyvät muutokset voivat kertoa vuorauksen kunnosta. Mahdollisimman aikaisessa vaiheessa havaitut ongelmat antavat ai-

¹⁵⁹ Norros 2007: 4 – 6.

¹⁶⁰ Wilhelmsson ym: 116.

kaa ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin ja voivat siten pienentää vaurioita ja niistä syntyviä vahinkoja.

Pintalämpötilan nousu kertoo usein vauriosta vuorauksessa. Voimalaitoksissa vesihöyryn purkautuminen kattilaan saattaa olla merkki vuorauksen rikkoutumisesta, mikä on havaittavissa valvomossa muun muassa lämpötilojen muutoksina. Käyttökohteesta riippumatta vuoraus voi olla pudonnut kokonaan tietyltä alueelta tai irronnut osittain, jolloin sen suojaava ja eristävä vaikutus on heikentynyt. Mahdollinen on myös materiaalin epätavallisesta kulumisesta johtuva vaurio. Vaurio vuorauksessa aiheuttaa laadusta ja käyttökohteesta riippuen välittömän alasajon korjaustoimenpiteitä varten, tai hallitun korjaussuunnitelman tekemisen ja korjauksen suorittamisen sen mukaisesti.

Virheilmoituksen eli reklamaation tarkoituksena on suojata velallista, joka on tehnyt suorituksen ja luottaa sen asianmukaisuuteen. Velkojan ilmoittamatta jättäminen virheestä velalliselle kohtuullisessa ajassa siitä, kun virhe olisi tullut huomata, aiheuttaa velkojan oikeuden menetyksen virheeseen perustuvien vaatimusten esittämiseen.¹⁶¹ Muun muassa KL 32 §:ssä säädetään reklamaatiosta: ”Ostaja ei saa vedota tavarán virheeseen, ellei hän ilmoita virheestä myyjälle kohtuullisessa ajassa siitä, kun hän on havainnut virheen tai hänen olisi pitänyt se havaita (reklamaatio).” KL:n säännöksiä reklamaatiosta voidaan soveltaa periaatteena myös muihin kauppaa lähellä oleviin sopimustyypeihin¹⁶². Reklamaatiovelvollisuudesta on säädetty myös useissa muissa laeissa virheilmoitukselle asetettujen vaatimusten vaihdellessa¹⁶³. Reklamaatiovelvollisuus on siten katsottava yleiseksi sopimusoikeudelliseksi periaatteeksi¹⁶⁴.

Vaurion havaitessaan loppuasiakas tiedottaa asiasta ainakin sopimuskumppanilleen eli tilaajalle, joka puolestaan on välittömästi yhteydessä valvojaan heidän välisen sopimuksen perusteella. Valvojan oikeus suorituksessaan olleen virheen korjaamiseen edellyttää tietoa vauriosta. Norros johtaa tutkimuksessaan loppuasiakkaan reklamaatiovelvollisuu-

¹⁶¹ Hemmo 2003b: 443.

¹⁶² Wilhelmsson ym: 29.

¹⁶³ Saarnilehto 2005: 16.

¹⁶⁴ Norros 2007: 313.

den suoraan myös aiemmalle suoritusportaalle, johtuen tämän tarpeesta luottaa kohtuullisen ajan jälkeen oman suorituksensa asianmukaisuuteen¹⁶⁵.

Valvoja voi edellyttää tilaajan ja loppuasiakkaan asiantuntemuksen vuoksi kohtuullisen lyhyttä, esimerkiksi muutaman päivän reklamaatioaikaa¹⁶⁶. Tätä korostaa reklamaation aiheuttaneen syyn merkitys erityisesti loppuasiakkaalle. Kohtuullinen reklamaatioaika määräytyy eri osapuolten toiminnan suhteuttamisella toimintaympäristöön ja reklamaation laukaisseen tilanteen merkitykseen olosuhteet laajasti huomioiden¹⁶⁷. Vaurio on saatava korjattua nopeasti ja siihen johtaneet syyt on tutkittava, jotta tulevaisuuden epävarmuudelta voidaan välttyä.

Vaurio on dokumentoitava, jotta se voidaan analysoida ja sen perusteella suunnitella jatkotoimenpiteitä. Dokumentointi ja siihen liittyvä kirjeenvaihto tai muu vastaava tiedonanto on myös virheilmoituksen todistelun kannalta parempi, vaikka suullisesti tehtynäkin se on sinänsä tehokas¹⁶⁸. Valokuvat ja muu vauriota kuvaava aineisto on apuna vaurion muutosten kuvaamisessa ja sellaisissa tilanteissa, joissa korjaus suoritetaan olosuhteiden vuoksi ilman valvojan läsnäoloa. Dokumentoinnista huolehtii loppuasiakas tai tilaaja tämän ollessa paikalla. Dokumentoinnin laiminlyönti ei välttämättä poista takuovelvoitteen täyttämistä valvojan osalta. Muu aineisto sen sijaan, kuten käyttöolosuhteista jälkeinpäin saatavat tiedot, saavat lisää merkitystä vaurion syyn tutkimisessa.

Oletetaan, että voidaan olla kohtuullisen varmoja vaurion johtuvan valvojan vastuulla olevasta seikasta. Yleisellä tasolla voidaan todeta, että sopimusvelallisen oikeudella oikaista suorituksessaan oleva virhe on tärkeä asema sopimuslainsäädännössä ja sopimuskäytännössä. Virheellisen suorituksen tehneellä on pääsääntöisesti oikeus korjata suorituksessaan oleva virhe ennen vastapuolen muita oikeuskeinoja.¹⁶⁹ Muun muassa KL:n 36 §:stä ja 37 §:stä on havaittavissa virheen korjauksen ensisijaisuus oikeuskeinona.

¹⁶⁵ Norros 2007: 317.

¹⁶⁶ HE 93/1986: 84.

¹⁶⁷ Pöyhönen 2003: 158.

¹⁶⁸ Hemmo 2003b: 170.

¹⁶⁹ Hemmo 2003b: 206, Hemmo 2005: 299.

Virheen oikaisumahdollisuus on velalliselle tärkeä kustannusten ja suorituksen hallinnan vuoksi, vaikka sitä rajoittaa velkojan oikeusturvaa suojaavia ehtoja. KL 36 §:ssä on rajattu sellaiset tilanteet, joista aiheutuu velkojalle olennaista haittaa tai vaara siitä, että tämä ei saa vastapuolelta korvauksia hänelle aiheutuvista kustannuksista.¹⁷⁰

Valvojalla on kuitenkin myös sopimukseen perustuva velvollisuus virheen oikaisuun, koska vuorausta koskee sopimuksissa yleinen korjaustakuu. KL 21 §:n 2 mom:ssa säädetään myyjän vastuusta tavarán virheellisyydestä takuuajana, vaikka virhe olisi syntynyt vaaranvastuun siirryttyä ostajalle. Takuun määritteen voidaan katsoa soveltuvan myös valvojan tilanteeseen, vaikka KL:n säännökset eivät olekaan suoraan sovellettavia valvojan olosuhteisiin. Valvojalla on siis lähtökohtaisesti velvollisuuden lisäksi myös oikeus virheen korjaamiseen. Tämän mukaisesti valvoja tarkastaa vauriot ja kartoittaa korjaustarpeen sekä käytettävät menetelmät ja suunnittelee korjauksen toteutuksen ja aikataulun yhdessä tilaajan ja loppuasiakkaan kanssa. Korjauskustannukset kuuluvat takuun mukaisesti valvojan vastuulle.

Olosuhteet voivat myös olla sellaiset, että olisi kohtuutonta edellyttää valvojan mahdollisuutta virheen korjaamiseen esimerkiksi siitä aiheutuvien kustannusten vuoksi. Virheen korjauksen teettäminen ulkopuolisella ja siitä aiheutuvat kustannukset tulevat siinä tapauksessa valvojan korvattaviksi.¹⁷¹

5.2.2. Syyn selvittäminen

Edellisessä luvussa tarkasteltiin tilannetta, jossa vaurion syyksi oletettiin valvojan virhe. Aina ei kuitenkaan voida olla varmoja vaurion aiheuttajasta. Mahdollisia syitä voivat olla esimerkiksi asennuksesta johtuvat vauriot, jotka voidaan edelleen siis jakaa valvojan vastuulle luettavaksi tai eri syistä johtuen jonkun muun vastuulla olevaksi. Kysymykseen näissä voivat tulla lähinnä asennusyrittäjän tai loppuasiakkaan vastuu. Vaurio saattaa olla seurausta sellaisesta virheestä tai laiminlyönnistä asennuksessa tai olosuh-

¹⁷⁰ Hemmo 2003b: 213 – 214.

¹⁷¹ Hemmo 2003b: 214 – 215.

teissa, joista valvojan ei voida katsoa olevan enää vastuussa¹⁷². Näitä tilanteita on tarkasteltu lähemmin tutkimuksen aiemmissa luvuissa.

Tilaaaja ei pääsääntöisesti toimi siten, että valvoja joutuisi sen vuoksi rajoittamaan vastuutaan heidän välisessä sopimussuhteessa. Tämä olisi tilaaajan kannalta myös ristiriidassa valvojan käyttöön tarpeellisenä asiantuntijana. Muita vaurioon johtaneita syitä saattavat olla käyttöön liittyvät tekijät kuten ylikuumeneminen, polttimen suuntauksesta tai muusta vastaavasta syystä johtuvia, jotka ovat loppuasiakkaan ja tilaaajan välillä selvitetäviä korvauskysymyksiä. Vuorausmateriaalin virheet ovat myös mahdollisia. Valvoja vastaa sopimuskumppanille materiaalintoimittajan suoritusapulaisena tekemästä suorituksesta kuin omastaan¹⁷³. Toisaalta valvojalle saattaa muodostua oikeus vahingonkorvaukseen materiaalintoimittajalta tämän sopimusrikkomuksen perusteella¹⁷⁴.

Saattaa myös olla, että selvää syytä vaurioon ei ole helposti osoitettavissa. Näissä tapauksissa vastuukysymykset pyritään ratkaisemaan todennäköisten vaihtoehtojen arvioinnilla ja neuvottelemalla. Mikäli ratkaisuun ei neuvottelemalla päästä, siirtyy asia viime kädessä ratkaistavaksi pääsääntöisesti näihin sopimukseen sisältyvän välityslausekkeen mukaan välimiesmenettelyssä valvojan ja tilaaajan välillä¹⁷⁵. Tilaaaja ja loppuasiakas käyvät tarvittaessa omia neuvottelujaan. Vaurio korjataan joka tapauksessa; sen suorittamisesta ja suorittajasta neuvotellaan tarvittaessa erikseen.

Vuorauksen laatuun vaikuttaa useita tekijöitä etenkin kokonaan uusien laitosten rakentamisen yhteydessä. Vuoraus voi itsessään edustaa aiemmin vastaavanlaisissa kohteissa käyttökelpoiseksi havaittua konstruktiota. Kuitenkin uuden laitoksen käyttöön ja etenkin käyttöönottoon liittyy tekijöitä, jotka ovat usein ainutlaatuisia tai ainakin aiemmista poikkeavia. Vauriot vuorauksessa voivat johtua eri tekijöistä tai niiden yhteisvaikutuksesta, eikä selvää syytä siis ole aina osoitettavissa. Osaltaan tämä johtuu myös siitä, että käytön alkuvaiheessa useat eri tekijät saattavat poiketa normaaleista käyttöolosuhteista ja aiheuttaa siten vaikeasti ennakoitavia ja epätavallisia seurauksia.

¹⁷² Saarnilehto 2005: 183.

¹⁷³ Norros 2007: 3.

¹⁷⁴ Norros 2007: 39 – 40.

¹⁷⁵ Norros 2007: 329.

Koska vaurion syyn selvittäminen ja siitä aiheutuvien korvausten kohdentaminen voi olla vaikeaa, kannattaa sopimussuhteita pohdittaessa pyrkiä vähentämään niihin liittyviä epävarmuustekijöitä. Valvojan vastuun näkökulmasta näyttäisi siltä, että parempi ratkaisu on pyrkiä hallitsemaan kokonaisuutta eli materiaalien toimittamisesta asennuksen laadunvalvontaan ja sen mukanaan tuomiin velvoitteisiin sen sijaan, että vastuuta ja siihen liittyviä oikeuksia rajattaisiin. Tämä vähentää myöhempiä tulkinnanvaraisuuksia erityisesti asennusyrityksen ja loppuasiakkaan toiminnassa asennustyön aikana, ja lisää valvojan edellytyksiä ohjata asennuksen kulkua selkeyttämällä osapuolten vastuuasemia. Tällainen oma-aloitteinen vastuunotto tukee osaltaan laajemman ja selkeämmän kokonaisuuden hallintaa sopimussuhteessa, koska huomattava on myös valvojan asian-
tuntijavastuu vuorauksen laadusta joka tapauksessa¹⁷⁶.

5.3. Vahingonkorvauksen määrittäminen

5.3.1. Yleistä

Suoritusvelallisella on ensisijaisesti oikeus suorituksessaan olleen virheen korjaamiseen. Mikäli tämä ei korjaa suoritustaan on vahingonkorvaus keino, jolla sopimusvelkoja voi päästä sopimuksella tavoiteltuun asemaan.¹⁷⁷ Sopimukseen perustuvan vahingon laskennassa pidetään lähtökohtana positiivisen sopimusedun korvaamista. Velkojalla on oikeus vahingonkorvaukseen kaikesta siitä vahingosta, mikä hänelle on velallisen sopimusrikkomuksen vuoksi aiheutunut¹⁷⁸. Tämä tarkoittaa sitä, että sopimusvelkoja saateen siihen taloudelliseen asemaan, jossa tämä olisi ollut sopimuksen virheettömän täyttämisen ja siitä saadun hyödyn seurauksena. Velkojan sopimuksella tavoittelema tulos pyritään näin korvaamaan.¹⁷⁹

Korvausvastuu kattaa lähtökohtaisesti tarkastamisesta, selvittelystä ja reklamaatiosta aiheutuneet kustannukset. Tärkeä vahinkoerä on itse suorituksen arvo, joka määritetään

¹⁷⁶ Pöyhönen 2003: 117 – 118.

¹⁷⁷ Hemmo 2005: 299.

¹⁷⁸ Taxell 1972: 351.

¹⁷⁹ Hemmo 2005: 309 – 310.

sovitun hinnan ja korvaavan suorituksen erotuksena. Lisäksi vahinkoa saattaa syntyä sen vuoksi, että velkoja ei pysty käyttämään suoritusta omassa toiminnassaan. Tästä saattaa seurata edelleen suorien tulojen menetysten lisäksi vahingonkorvausvelvollisuus kolmannelle omien sopimusvelvoitteiden rikkomisesta. Korvausvelvollisuus kattaa todella aiheutuneet vahingot. Sopimussakkoehjoja voidaan käyttää vaikeasti arvioitavien vahinkojen korvaamiseen tai tehosteena sopimuskumppanille velvoitteiden suorittamiseksi.¹⁸⁰

Ennakoitavuusperiaate on vahingonkorvausvastuun määrää rajoittava yleinen periaate, jonka tarkoituksena on suojata vahingon aiheuttajaa arvaamattomilta vastuuriskeiltä. Ennakoitavuusperiaatteesta on säädetty esimerkiksi kansainvälisen kauppalain eli CISG:n¹⁸¹ 74 artiklassa ja UNIDROIT¹⁸² sopimusoikeusperiaatteiden 7.4.4 artiklassa.¹⁸³

Ennakoitavuusrajoitus edistää osaltaan informaation lisääntymistä sopimuksen sisältöön liittyvistä riskeistä, koska niiden mukaan ottaminen sopimuksesta päätettäessä vähentää niiden ennakoimattomuutta.¹⁸⁴ Hemmo kuvaa tällaisia neuvotteluissa esille tulleita riskimahdollisuuksia ennakoitavuuden vahvaksi muodoksi¹⁸⁵. Ennakoitavuuden harkinnassa otetaan huomioon muun muassa tietoisuus riskeistä sitoutumisajankohtana ja sopimuksen tarkoitus siihen liittyvin ominaispiirtein¹⁸⁶.

Valvojan ja tilaajan välisissä sopimuksissa pyritään ottamaan huomioon erilaisia toimittukseen liittyviä riskitekijöitä liittyen muun muassa viivästymiseen, laatuun, dokumentointiin ja vastaaviin keskeisiin sopimusehtoihin. Näistä ehdoista, samoin kuin osapuolten aiemmasta käytännöstä, on mahdollista kohtuullisen hyvin löytää raamit ennakoitavuusperiaatteen soveltamiselle valvojan vastuuseen. Lisäksi sopimuksissa käytetyt vastuunrajoitusehdot vähentävät tarvetta tulkita näitä rajoja¹⁸⁷.

¹⁸⁰ Hemmo 2005: 311.

¹⁸¹ CISG 1980.

¹⁸² UNIDROIT 2004.

¹⁸³ Norros 2007: 189 – 190.

¹⁸⁴ Hemmo 2005: 315.

¹⁸⁵ Hemmo 1998: 155 – 156.

¹⁸⁶ Norros 2007: 190.

¹⁸⁷ Hemmo 1998: 154.

Sopimussuhteessa vahingonkorvausvelvollisuus voi yleisen periaatteen mukaan rajoittua myös vahingonkärsijän myötävaikutuksen perusteella. Kysymykseen voivat tulla joko vahingon aiheuttaminen tai vahinkoa rajoittavien toimenpiteiden laiminlyönti. Velkojan velvollisuudesta vahinkojen rajoittamiseen on myös säädetty KL 70 §:ssä. Vahingonkärsijän on tehtävä kohtuulliseksi katsottavat toimenpiteet vahinkojen rajoittamiseksi. Laiminlyönti aiheuttaa vastapuolen vapautumisen korvausvastuusta niiltä osin kuin vahinko olisi ollut vältettävissä.¹⁸⁸ Toimenpiteitä arvioitaessa lähtökohtana voidaan pitää taloudellisesti tarkoituksenmukaista toimintaa vastaavassa tilanteessa, jossa korvausta ei olisi saatavissa¹⁸⁹.

Loppuasiakas on, tilaajan ohella, vahinkotilanteessa velvollinen toimimaan vahinkojen rajoittamiseksi, vaikka sopimussuhteiden vuoksi velvoitteet kanavoituvat tilaajan kautta. Vahingot pyritään aina minimoimaan jo välillisten vahinkojen rajoitusten vuoksi. Suoria vahinkoja voidaan minimoida esimerkiksi rikkoutuneen vuorauksen käytön lopettamisella tai –rajoittamisella lisävahinkojen estämiseksi. Välillistä vahinkoa loppuasiakkaalle aiheutuu muun muassa tuotannon keskeytyksestä.

Sopimusehdot määrittävät myös tilaajan ja loppuasiakkaan oikeuksia valvojan virhe- ja viivästystilanteissa niistä itselleen aiheutuvien vahinkojen välttämiseksi ja minimoimiseksi. Vahinkojen rajoittamista vaativissa tapauksissa valvojaan ollaan tavallisesti yhteydessä korjaustarpeen ja menetelmien selvittämiseksi ja samalla valvoja tulee tietoiseksi suorituksessaan mahdollisesti olevasta virheestä. Mikäli vahinkoa rajoittaviin toimenpiteisiin ei kuitenkaan ryhdyttäisi tai vahinko olisi jopa aiheutunut tilaajan tai loppuasiakkaan myötävaikutuksesta, vapautuisi valvoja korvausvelvollisuudesta niiltä osin. Tällainen tilanne voisi syntyä esimerkiksi huolimattomuuden seurauksena.

Sopimusvelvollisuuden rikkominen tai laiminlyönti ei kuitenkaan tavallisesti aiheuta ainakaan täyttä korvausvelvollisuutta sopimusvelallisen puolelta. Tämä johtuu siitä, että sopimuskäytännössä vastuunrajoitusehdot ovat hyvin yleisiä, ellei pakottavaa vastuusääntelyä ole. Sopimusehdoissa voidaan laajentaa vastuusta vapauttavien suoritusesteiden kuvauksia, vastuuta voidaan rajoittaa ajallisesti, välilliset vahingot suljetaan hy-

¹⁸⁸ Hemmo 2005:317 – 318.

¹⁸⁹ Hemmo 2003b: 304.

vin usein vastuun ulkopuolelle ja korvauksen määrällisiä enimmäismääriä voidaan rajoittaa. Korvauskatto voi olla kiinteä enimmäismäärä tai esimerkiksi tietty prosenttiosuus suorituksen arvosta. Vastuunrajoituksia tulkitaan pääsääntöisesti suppeasti eli epäselvää ehtoa tulkitaan mahdollisimman vähän vastuuta rajoittavasti.¹⁹⁰

Vastuunrajoitusehdot eivät yleisesti tunnetun periaatteen mukaan anna suojaa tahallisel-la teolla tai törkeällä huolimattomuudella aiheutetuissa sopimusrikkomustilanteissa. Muun muassa KKO:n perusteluissa ratkaisussa 1993:166 on mainittu tämä sopimusoikeudellinen periaate. UNIDROIT¹⁹¹ sopimusoikeusperiaatteiden 7.1.6 artikla viittaa samaan asiaan.¹⁹² Vastuunrajoitusehdot eivät kuitenkaan helposti menetä merkitystään huolimattomuuden vuoksi, vaan kysymyksessä tulee olla selkeästi moitittava menettely¹⁹³. Asiantuntijan vastuun sopimuskumppaniaan kohtaan muodostuessa helposti laajaksi, on vastuurajoituksiin kiinnitettävä erityistä huomiota¹⁹⁴. Sen vuoksi valvonnasta tehtäviin sopimukseen otetaan vastuunrajoitusehtoja koskien etenkin vaikeasti ennakoitavia välillisiä vahinkoja ja korvausvastuun enimmäismääriä.

5.3.2. Vahingonkorvauksen muodostuminen tilaajalle

Sopimusoikeudellisella seuraamusjärjestelmällä on useita erilaisia tavoitteita. Norros on tutkimuksessaan tiivistänyt yleiseksi päämääräksi sopimuksen sitovuuden turvaamisen. Seuraamusjärjestelmä pyrkii varmistamaan sopimuksella tavoitellun taloudellisen lopputuloksen, vaikka velallinen ei noudattaisi sopimusta tarkoitetulla tavalla.¹⁹⁵ Valvoja on sopimuksella sitoutunut suorittamaan asiantuntijana vuorauksen valvonnan. Tilaaja haluaa sopimusehdoin varmistua siitä, että valvojan suoritushäiriötilanteessa tällä on mahdollisuus oikeuskeinoja käyttäen päästä sopimuksen tarkoitusta vastaavaan asemaan. Sopimussakko tehokkaana oikeuskeinona on usein sopimuksissa käytetty esimerkiksi suorituksen viivästymisen seurauksena¹⁹⁶.

¹⁹⁰ Hemmo 2005: 321 – 322.

¹⁹¹ UNIDROIT 2004.

¹⁹² Norros 2007: 340.

¹⁹³ Hemmo 2005: 323.

¹⁹⁴ Hahto ym. 2003: 185.

¹⁹⁵ Norros 2007: 96 – 97.

¹⁹⁶ Hemmo 2003b: 336.

Oikeuskeinojen käyttö edellyttää sopimuskumppanin suoritushäiriötä. Korvausvastuu edellyttää kausaaliketjua¹⁹⁷ eli syy-yhteyttä sopimusrikkomuksen ja aiheutuneen vahingon välillä. Korvausvastuuta ei voi syntyä sellaisesta vahingosta, joka olisi aiheutunut sopimuskumppanille ilman sopimusrikkomustakin.¹⁹⁸ Tulenkestävän vuorauksen vaurioituessa aiheuttavat tekijät pyritään selvittämään ja eri tekijöiden mahdolliset vaikutukset arvioimaan. Valvojan korvausvastuu kattaa luonnollisesti vain sellaiset vahingot, joiden voidaan katsoa aiheutuneen valvojan vastuulla olevasta tekijästä.

Suorituksen korjaamisen lisäksi muita oikeuskeinoja virhetilanteissa ovat lähinnä vahingonkorvaus ja edellä mainittu sopimussakko. Vahingonkorvauksella voidaan aina kuitenkin hyvittää velkojalle aiheutuneita ylimääräisiä kustannuksia ja välillisiä vahinkoja, ellei niitä ole rajattu vastuun ulkopuolelle.¹⁹⁹ Valvojan ja tilaajan välisissä sopimuksissa vastuunrajoitusehdot ovat siis pääsääntö. Välilliset vahingot on rajattu vastuun ulkopuolelle ja korvausten kokonaissummalle tai osuudelle sopimushinnasta on asetettu rajoituksia.

Valvojan vastuu on käännettyyn todistustaakkaan perustuvaa ekskulpaatiovastuuta, johon liittyy myös laaja vastuu suoritusapulaisista. Sopimusrikkomus itsessään katsotaan tuottamukseksi, eli mitään lisänäyttöä ei tarvita muuta kuin siinä tapauksessa, että velallinen näyttää tuottamuksen puuttumisen.²⁰⁰ Vuorauksen valmistumisen viivästyessä valvojan virheestä johtuen on seurauksena sopimusehtojen mukainen sopimussakko.

Vuorauksen vaurioituessa ennen takuuajan loppua on suorituksen korjaus ensisijainen vaihtoehto. Laiminlyönti tai epäonnistuminen korjauksessa aiheuttaa vahingonkorvauksen sopimuskumppanille aiheutuneista vahingoista vastuunrajoitukset huomioiden. Korvattavaksi saattaa siten tulla myös sopimuksen mukaisen hinnan ja kolmannelle maksettavan, korvaavasta suorituksesta, maksetun hinnan erotus eli hinnanerokorvaus²⁰¹.

¹⁹⁷ Hahto ym. 2003: 146.

¹⁹⁸ Hemmo 1994: 55 – 57.

¹⁹⁹ Hemmo 2005: 299 – 300.

²⁰⁰ Hemmo 2005: 304 – 306.

²⁰¹ Hemmo 2005: 313 – 314.

Sopimukseen perustuvan korvausvastuun sovittelu ei ole kokonaan poissuljettu, vaikka sille ei vahvoja perusteita ole helposti löydettävissä. Sovittelua vastustavia painavia perusteita ovat sopimuksen vastikkeellisuus ja mahdollisuus vastuunjaon sääntelyyn sopimusehtoja käyttämällä. Kohtuullistaminen sovittelun muodossa voisi olla perusteltua yllättävien vahinkojen osalta.²⁰² Valvojan korvausten sovittelulle ei ole löydettävissä tukea, koska sopimusehdot määrittävät korvausperusteet suhteellisen kattavasti. Lisäksi vastuunrajoitukset vähentävät riskiä kohtuuttomien korvausten syntymisestä. Toimintaympäristö on asiantuntijalle tuttu, eikä siksi helposti aiheuta kohtuuttomiksi katsottavia vahingonkorvauksia.

Vahingonkorvauksen ja muun hyvityksen vanhentumisen alkamisesta ja enimmäisajasta säädetään VanhL 7 §:ssä. Sopimusrikkomukseen perustuvassa hyvityksessä vanhentuminen alkaa siitä kun velkoja on havainnut, tai olisi pitänyt havaita, virheen vastapuolen suorituksessa. 4 §:ssä säädetään yleisestä kolmen vuoden vanhentumisajasta. Sopimusrikkomukseen on reagoitava kolmen vuoden kuluessa vanhentumisen välttämiseksi. Vahingonkorvausvelan vanhentuminen on kuitenkin katkaistava ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut sopimusrikkomuksesta taikka vahinkoon johtaneesta tapahtumasta. Valvojan sopimussuhteissa vastuun vanhentumiseen liittyvät rajanvedot ovat harvoin merkityksellisiä, koska takuu kattaa selkeästi tietyn ajan. Lisäksi virhe suorituksessa näkyy yleensä nopeasti ja edellyttää toimenpiteitä. Velan vanhentumista koskeva lain-säädäntö on silti syytä tuntea ja ottaa huomioon sopimussuunnittelussa ja sopimusvelvoitteita täytettäessä.

5.3.3. Vahingonkorvausvastuu loppuasiakkaalle

Valvojan ja loppuasiakkaan välillä ei tavallisesti ole sopimussuhdetta, vaikka yhteistyö on usein läheistä ja loppuasiakas on valvojan suorituksen lopullinen saaja. Pääsääntöisesti sopimusta on oikeudellisesti pidetty kahden osapuolen erityissuhteena, johon muiden sopimusoikeudelliset oikeusvaikutukset eivät ulotu. Common law -maissa ilmiö tunnetaan nimikkeellä privity of contract. Ajatus voidaan kiteyttää kahteen pääkohtaan:

²⁰² Hemmo 2005: 320.

Ulkopuolinen ei voi ensinnäkään esittää toisten sopimukseen perustuvia vaatimuksia. Toiseksi hän ei voi myöskään tulla muiden tekemän sopimuksen velvoittamaksi.²⁰³

Taloudellisten rakenteiden ja sopimussuhteiden muutosten myötä yhä useammin on kuitenkin tullut tarpeelliseksi ottaa huomioon myös kolmannen osapuolen asema. Sopimuksen toteuttaminen riippuu myös muiden suorituksista ja tämä riippuvuus johtuu usein vakiintuneista toimintamuodoista ja verkostoista.²⁰⁴ Tulenkestävän vuorauksen valvontaan läheisesti liittyvät sopimussuhteet muodostavat kokonaisuuden, jossa useat toimijat ovat sidoksissa toistensa suoritukseen. Yhteistyön läheisyys voi vaihdella riippumatta sopimussuhteista. Esimerkiksi valvojan yhteistyö asennusyrityksen ja loppuasiakkaan kanssa voi olla hyvin tiivistä.

Kaksiasianosaissuhteen rajoitusta puoltavia keskeisiä seikkoja on katsottu olevan vastuusuhteiden selkeys ja ennakoitavuus. Oikeustilan selkeys on tärkeää taloudellisen tehokkuuden lisäksi myös oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Toisaalta samalla menetetään mahdollisuus ottaa huomioon tilannekohtaisia ja oikeudellisesti perusteltuja argumentteja.²⁰⁵

Ennakoitavuus on riskinhallinnan kannalta keskeistä ja liittyy tasapainoon saatavan suorituksen ja siitä mahdollisesti aiheutuvan vastuun välillä. Sopimuksella tavoiteltava ennakoitavuus menetettäisiin ja riskit kasvaisivat, jos vastuu voisi samalla virheperusteella muodostua sopimusketjussa laajemmaksi suhteessa kolmanteen kuin varsinaiseen sopimuskumppaniin. Tämä voidaan kuitenkin välttää rajaamalla vastuu sopimuksen ehtoihin myös suhteessa kolmanteen.²⁰⁶ Norros päätyykin tutkimuksessaan siihen, että korvausvastuuta rajoittaa sopimusketjussa pääsääntöisesti kummankin sopimuksen sisältö²⁰⁷. Valvojan aineellinen vastuu suhteessa loppuasiakkaaseen ei siten lähtökohtaisesti kasvaisi ainakaan suuremmaksi kuin suhteessa tilaajaan, jos vastuu ylipäättään voisi ulottua loppuasiakkaaseen²⁰⁸. Zackariasson päätyy Ruotsin oikeudesta tekemässään tutkimuk-

²⁰³ Hemmo 2003b: 407 – 408.

²⁰⁴ Hemmo 1998: 255.

²⁰⁵ Norros 2007: 137 – 140, Hemmo 1998: 285 – 287.

²⁰⁶ Norros 2007: 148 – 149.

²⁰⁷ Norros 2007: 350 – 351.

²⁰⁸ Norrs 2007: 166 – 167.

nessa myös siihen, että korvausvastuu yli kaksiasianosaisuuden ei pääsääntöisesti voi nousta suuremmaksi kuin suhteessa sopimuskumppaniin²⁰⁹.

Kaksiasianosaisuuden rajoituksesta sopimussuhteessa voidaan kuitenkin poiketa yksittäisessä tapauksessa tai tarkoin rajatussa tapausryhmässä, jos reaaliset syyt sitä riittävästi puoltavat. Asiantuntijalle voi kuitenkin suhteellisen helposti syntyä korvausvastuu sopimuskumppanin lisäksi myös suhteessa kolmanteen, jolle on selkeästi havaittavaa merkitystä velvoitteiden asianmukaisesta täyttämisestä.²¹⁰

Läheinen suhde sopimukseen liittyviin tekijöihin ei pelkästään riitä ulottamaan vastuuta yli sopimussuhteen, vaan tarvitaan lisäksi riittävät perusteet tai lainsäädännön tuki²¹¹. Yleisesti ottaen merkityksellistä on kuitenkin osapuolten todellinen asema tai tehtävä ja suorituksen merkitys sen lopulliselle saajalle²¹². Kokonaisarviointi sopimusoikeudellisissa suhteissa on saamassa lisää painoarvoa²¹³. Valvojan vastuuta puoltavia tekijöitä suhteessa loppuasiakkaaseen on löydettävissä. Näitä ovat muun muassa valvojan asema asiantuntijana ja läheinen toiminta ja yhteistyö tilaajan, sekä usein myös loppuasiakkaan kanssa.

Suorituksen lopullisen vastaanottajan, eli tässä loppuasiakkaan, vahingon on oltava valvojan ennakoitavissa oman virheellisen suorituksen seurauksena, jotta vastuu voisi tulla edes harkittavaksi. Ennakoitavuuden voidaan ajatella lisäävän tietoisuutta oman toiminnan seurauksista loppuasiakkaalle ja vaikuttavan vastuun arvioinnissa.²¹⁴ Valvojan ennakoitavuutta loppuasiakkaan vahingosta lisää tietoisuus suorituksen siirtymisestä loppuasiakkaalle sellaisenaan²¹⁵.

Vahingonkärsijän on yleensä tarkoituksenmukaisinta esittää vaatimuksia välittömälle sopimuskumppanilleen. Vaikka vastuu yli sopimussuhteen olisikin muuten mahdollinen, on vahingonkärsijän ensisijaisesti esitettävä vaatimuksensa välittömälle sopimus-

²⁰⁹ Zackariasson 1999: 328 – 331.

²¹⁰ Norros 2007: 90, Hahto ym. 2003: 182.

²¹¹ Hemmo 2003b: 432.

²¹² Norros 2007: 152 – 153.

²¹³ Pöyhönen 2003: 170.

²¹⁴ Norros 2007: 189.

²¹⁵ Norros 2007: 192.

kumppanilleen aiemman suoritusportaan epävarmuuden minimoimiseksi. Periaate on yhdenmukainen Ruotsin oikeuden kanssa, jossa suoran vastuun toissijaisuutta voidaan pitää pääsääntönä²¹⁶. Yleisin syy välittömän sopimuskumppanin sivuuttamiseen vaatimusten osalta liittyy tämän maksukyvyttömyyteen tai siihen, että tätä ei ole enää olemassa. Ensisijaisuusperiaatteen soveltamisessa voitaisiin Norroksen mukaan kuitenkin käyttää tarkoituksenmukaisuusharkintaa.²¹⁷

Sopimusvastuun ensisijaisuuden lisäksi osapuolten, vahingonkärsijän ja -aiheuttajan, oikeussuhteelta edellytetään tiettyä läheisyyttä, jotta välittömän sopimussuhteen ylittävä vastuu voisi tulla harkittavaksi. Vahingon ennakoitavuus on keskeinen tekijä läheisyys-edellytyksen arvioinnissa²¹⁸. Ketjun sopimussuhteiden sisältö on ennakoitavuuden vuoksi otettava huomioon myös välittömän sopimussuhteen ylittävän vastuun arvioinnissa.²¹⁹ Läheisyysedellytys on osaltaan apuna myös ennakoitavuuden turvaamisessa²²⁰.

Loppuasiakas on vastuukysymyksissä tarvittaessa ensisijaisesti yhteydessä tilaajaan. Ensisijaisen korvaustien estyessä tulisi arvioitavaksi valvojan ja loppuasiakkaan suhteen läheisyys, jonka arvioinnissa vaikuttaa muun muassa edellä mainittu yhteistoiminta, asiantuntija-asema ja suorituksen siirtyminen sellaisenaan sekä valvojan tietoisuus näistä seikoista. Valvoja pystyy hyvin ennakoimaan loppuasiakkaan vahinkoriskin. Näillä perusteilla läheisyysedellytyksen täyttymiselle olisi edellytyksiä.

²¹⁶ Zackariasson 1999: 356 – 358.

²¹⁷ Norros 2007: 275 – 276.

²¹⁸ Norros 2007: 221.

²¹⁹ Norros 2007: 166 – 167.

²²⁰ Norros 2007: 277.

LÄHDELUETTELO

Annola, Vesa Antero (2003). Sopimuksen dynaamisuus. Turku: Turun yliopisto.

CISG (1980). United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (1980) [on line]. Available from Internet: <URL: <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/text/treaty.html>>.

Elkelä, Torsti (1987). Leijukerroskattilat asettavat uudenlaiset vaatimukset tulenkestäville rakenteille. Teoksessa: Votsi. Termorak Oy:n tiedotuslehti, 1. Helsinki: Termorak Oy, 20–21.

Eteläpelto, Anneli, Kirjonen Juhani & Remes Pirkko (Toim.) (1997). Muuttuva asian-tuntijuus [on line]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Saatavissa Internetissä: <URL: <http://ktl.jyu.fi/arkisto/verkkojulkaisuja/ktljd025.htm>>.

Hahto, Vilja, Saarnilehto Ari & Virtanen Jenny (2003). Pääsykoekirja 4/2003. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

HE 93/1986 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle kauppalaiksi. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

HE 194/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle tilintarkastuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi [on line]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa Internetissä: <URL: <http://www.edilex.fi/virallistieto/he/20060194>>.

Hemmo, Mika (1994). Vahingonkorvauksen määräytymisestä sopimussuhteissa. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Hemmo, Mika (1998). Sopimus ja delikti. Helsinki: Kauppakaari Oy Lakimiesliiton Kustannus

Hemmo, Mika (2003a). Sopimusoikeus I. 2. painos. Helsinki: Talentum.

Hemmo, Mika (2003b). Sopimusoikeus II. 2. painos. Helsinki: Talentum.

Hemmo, Mika (2005). Vahingonkorvausoikeus. 2. painos. Helsinki: WSOYpro.

Hemmo, Mika (Toim.), Könkkölä Justus & Norros Olli (2006). Sopimusoikeuden oppikirja. Helsinki: Talentum.

Hänninen K, Ketola R, Kähkönen E, Leino P, Liira J, Riala R & Rytönen H (1993). Teknisten muurareiden työolot ja terveys. Helsinki: LEL Työeläkekassan julkaisuja 23:1993.

Keskuskauppakamari (2004). Tavarantarkastusta koskeva ohjesääntö [on line]. Saatavissa Internetissä: <URL: http://www.keskuskauppakamari.fi/kkk/palvelut/HTT-tavarantarkastajat/fi_FI/Tavarantarkastus/_files/72525989185329818/default/Ohjes%C3%A4%C3%A4nt%C3%B6%2015.1.2004.pdf>.

Lappalainen, Juha (2001). Siviiliprocessoikeus 2. Helsinki: Talentum Media Oy.

Letto-Vanamo, Pia (1998). Pohjoinen oikeusalue Unionin Euroopassa. Lakimies 1998:6–7, 937–947.

Markus, M. L (2001). Toward a theory of knowledge reuse. Journal of Management Information Systems [on line]. Vol. 18, Iss. 1. [cited 2007-06-27], 57–91. Available from Internet: <URL: <http://proquest.umi.com/pqdweb?index=0&did=75270111&SrchMode=1&sid=2&Fmt=6&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1182936828&clientId=23361>>.

Metso Corporation (2005). Refractory [on line]. Available from Internet: <URL http://www.metsominerals.com/inetMinerals/mm_home.nsf/FR?ReadForm&ATL=/inetMinerals/mm_pyro.nsf/WebWID/WTB-041116-2256F-1A569>.

Mononen, Marko (2004). Onko sopimusoikeudessamme yhtenäistä vastuuperustetta? *Lakimies* 2004:7–8, 1379–1397.

Norros, Olli (2007). *Vastuu sopimusketjussa*. Helsinki: WSOYpro.

Pistemaa, Jouko (2003). Sopimuksen syntyminen (HelHO S 00/3691). *Oikeustieto* 2003: 1, 17–18.

Pöyhönen, Juha (2003). *Uusi varallisuus oikeus*. 2. painos. Helsinki: Talentum.

Saarnilehto, Ari (Toim.) (1994). *Lojaliteettiperiaate. Oikeusperiaatteet ja oikeuskäytäntö-tutkimusprojektin seminaarin 11.11.1993 alustukset*. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja.

Saarnilehto, Ari (Toim.) (2000). *Varallisuus oikeuden kantavat periaatteet*. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto Oy.

Saarnilehto, Ari (2005). *Sopimusoikeuden perusteet*. 6. painos. Helsinki: Talentum.

Sisula-Tulokas, Lena (2003). *Kuljetusoikeuden perusteet*. 2. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Tavarantarkastajayhdistys HTT ry. *Eettiset ohjeet* [on line]. Saatavissa Internetissä: <URL: http://www.tavarantarkastus.com/?sivu=eettiset_ohjeet>.

Taxell, Lars Erik (1972). *Avtal och rättsskydd*. Åbo: Åbo akademi.

Telaranta, K. A (1990). *Sopimusoikeus*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Tieva, Antti (2006). Luottamus, lojaliteettivelvollisuus ja liike-elämän pitkäkestoiset sopimukset. *Defensor Legis* 2006:2, 240–251.

UNIDROIT (2004). UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004 [online]. Available from Internet: <URL: <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>>.

Vihma, Väinö (1950). *Sopimussakko*. Helsinki: WSOY.

Virtanen, Jenny (2006a). Rakennuskonsultin vastuusta (HelHO 16.12.2004, S 02/49). *Oikeustieto* 2006: 1, 19–22.

Virtanen, Jenny (2006b). Tiedonantovelvollisuudesta sopimussuhteessa (HelHO 6.4.2006, S 04/1768). *Oikeustieto* 2006: 4, 15–17.

Visuri, Kerttuli & Pohjonen Soile (2006). Sopimusosaamisen haasteet projektitoiminnassa. *Defensor Legis* 2006:5, 798–810.

West, Antti (1990). Pääkirjoitus. Teoksessa: Votsi. Termorak Oy:n tiedotuslehti, 3. Helsinki: Termorak Oy.

Wilhelmsson, Thomas, Sevón Leif & Koskelo Pauliine (2006). *Kauppalain pääkohdat*. 5. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Zackariasson, Laila (1999). *Direktkrav*. Uppsala: Iustus.

Ämmälä, Tuula (2002). Lyhyesti hovioikeuksista. *Oikeustieto* 2002:2, 14–19.

OIKEUSTAPAUSLUETTELO**Korkein oikeus**

KKO 1993:166	s. 78
KKO 1999:19	s. 29
KKO 2001:128	s. 66